

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису**

ГЕРМАК КАТЕРИНА ОЛЕГІВНА

УДК 347.97(477)

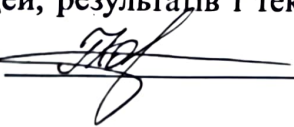
**ДИСЕРТАЦІЯ
ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУДДІВ:
НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ**

081-Право

08 Право

Подається на здобуття наукового ступеня докторки філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело К.О. Гермак.

Науковий керівник: - Щербанюк Оксана Володимирівна, докторка
юридичних наук, професорка кафедри процесуального права Чернівецького
національного університету імені Юрія Федьковича.

Чернівці - 2026

АНОТАЦІЯ

Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів: національні та міжнародні стандарти. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня докторки філософії в галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право - Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2026 р.

Узагальнений короткий виклад основного змісту дисертації

Дисертаційне дослідження присвячене комплексному аналізу інституту дисциплінарної відповідальності суддів в контексті національного законодавства та міжнародних стандартів незалежності та підзвітності суддів. Особливу увагу приділено співвідношенню принципів незалежності суддів та механізмів їхньої дисциплінарної підзвітності. Дисциплінарна відповідальність є одним із механізмів забезпечення підзвітності судової влади, вона не є каральною, а радше механізмом для забезпечення належного функціонування судової влади. Сучасні демократичні держави розробили низку гарантій, що гарантують як незалежність судової влади, так і високий рівень компетентності тих, хто має здійснювати судову владу. Такі гарантії передбачаються не лише положеннями конституції та судових процедур, а й правовою та політичною культурою суспільства. У зв'язку з цим як висновки Європейської Комісії «За демократію через право», так і практика міжнародних судів демонструють прийняття двох різних стандартів щодо правових вимог до призначень суддів та питань відповідальності суддів. В західних країнах, які надають значення стандартам верховенства права, в останні роки можна спостерігати значне зростання популістських настроїв у країнах, де спостерігається ерозія демократії, зокрема у Польщі та Угорщині, існуючі стандарти захисту незалежності судової влади відносно легко ігноруються. Тому викликає занепокоєння те, що в країнах без формальних гарантій буде набагато легше досягти патологічної політизації судової влади, не роблячи «стрибка» в суди. У цьому контексті важливість формальних гарантій є цінною. Правові рішення, які існують вже багато років, також сприяють розвитку належного ставлення до

поваги до закону та відповідної політичної культури. Незважаючи на це, немає сумнівів, що для підтримки принципів незалежності, демократії та розподілу влади судами важливий соціально-політичний консенсус щодо цих фундаментальних цінностей. Дисциплінарна відповідальність суддів є одним із тих інститутів, які надзвичайно легко можна використовувати для підриву сутності незалежності судової влади та тиску, що порушує право на справедливий суд. Однак немає жодних сумнівів у тому, що правила притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, а також питання відмови від суддівського імунітету, повинні бути надзвичайно точними та структурованими таким чином, щоб максимально усунути будь-які порушення та патології, які можуть виникнути на практиці. Тому можна стверджувати про існування багатьох моделей відповідальності суддів, включаючи широкий аспект поняття дисциплінарної відповідальності. Однак, основною передумовою цих механізмів є прагнення до об'єктивності в оцінці дисциплінарного проступку судді, а також забезпечення неупередженості, водночас забезпечення відповідальності може призвести до певних санкцій та покарань, включаючи звільнення з посади.

Складно провести просту класифікацію моделей дисциплінарної відповідальності, оскільки різні правові рішення в цьому відношенні можуть перетинатися з іншими видами особистої відповідальності суддів (наприклад, що стосуються скарг, поданих громадськістю або сторонами провадження), а також можуть бути тісно пов'язані з окремими процедурами, спрямованими на звільнення суддів з посади. Слід також наголосити, що розуміння та трактування інституту дисциплінарної відповідальності можуть відрізнятися. Наприклад, у польській традиції дисциплінарна відповідальність пояснюється не лише визначенням матеріальної сфери цієї відповідальності, а й визначенням кола осіб, які мають право оцінювати вину особи у вчиненні дисциплінарного делікту. Справа в тому, що ці особи повинні бути суддями. Таким чином, дисциплінарна відповідальність є внутрішньою: певний «суд рівних». У випадку дисциплінарної відповідальності суддів проблема полягає в тому, що

від початку до кінця дисциплінарні питання повинні вирішуватися суддями без зовнішнього контролю. Звичайно, недоліки рішення можна компенсувати, забезпечивши необхідну незалежність судової влади.

Дисертація є одним із перших комплексних порівняльно-правових досліджень національних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів, дослідження вперше системно аналізує еволюцію українського регулювання дисциплінарної відповідальності суддів у вказаний період у світлі найновіших європейських орієнтирів, порівняльний аналіз охоплює підходи кількох європейських країн (зокрема, держав-членів Ради Європи та ЄС), де в останні роки також відбувалися реформи дисциплінарних механізмів. Проведено системне порівняння підстав та процедур дисциплінарної відповідальності європейських країн щодо чіткості та пропорційності. Запропоновано авторську модель балансу незалежності суддів та підзвітності, суть якої полягає у поєднанні принципу пропорційності при застосуванні дисциплінарних санкцій та удосконалення процедур. Встановлено, що відхилення від стандартів чіткості, пропорційності, незалежності дисциплінарних органів та гарантій захисту суддів несе ризик визнання втручання порушенням ст. 6, 8 та 10 ЄКПЛ, а ці стандарти залишаються обов'язковим орієнтиром для України в процесі європейської інтеграції. Встановлено, що оцінка стану дотримання незалежності суддів передбачає аналіз порядку призначення, тимчасового відсторонення, звільнення, відставки судді. Забезпечення незалежності суддів забезпечує Рада суддів, при цьому, згідно з міжнародними стандартами, статус цієї інституції має бути врегульований на конституційному рівні. Проаналізовано досвід європейських країн та обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення чітких критеріїв «серйозності» дисциплінарних проступків для уникнення надмірного застосування найсуворіших санкцій, зокрема звільнення. Наголошено на вдосконаленні законодавчого врегулювання чіткості та конкретності підстав дисциплінарної відповідальності, а саме оціночних категорій таких як «порушення присяги», «недостойна поведінка», «поведінка, що порочить звання судді», «істотне порушення норм

процесуального права», потребують максимально точного формулювання в законі, щоб уникнути свавілля, неоднакового застосування та порушення принципу правової визначеності. Доведено про необхідність визначення в законі повного обсягу гарантій справедливого розгляду згідно ст. 6 ЄКПЛ, а саме: незалежність і неупередженість дисциплінарного органу (переважна участь суддів, відокремлення від виконавчої та законодавчої влади), право на захист, змагальність, вмотивованість рішень, повноцінне судове оскарження по суті (включаючи перегляд фактів); пропорційність санкцій та винятковість звільнення (лише за серйозні, систематичні або умисні порушення, що суттєво підривають довіру до судової системи). Обґрунтовано застосування принципів пропорційності покарання та винятковості звільнення. Санкції мають бути пропорційними тяжкості проступку, а звільнення з посади як виняткова міра, що застосовується лише за серйозні, систематичні або умисні порушення, які суттєво підривають довіру до судової системи в цілому. Автоматичне або надмірне застосування найсуворіших стягнень суперечить європейським стандартам. Наголошено про недопустимість автоматичної дисциплінарної відповідальності за рішення, визнані порушенням ЄКПЛ, оскільки потрібне доведення умислу або грубої недбалості конкретного судді; скасування рішення саме по собі не є підставою (за винятком свідомого грубого порушення з істотними наслідками). Запропоновано Україні врахувати положення більшості держав ЄС, які в останні роки вдосконалили механізм дисциплінарної відповідальності суддів (Німеччина), дисциплінарна відповідальність чітко врегульована законом, а дисциплінарні органи є незалежних, а процедура дисциплінарного провадження відповідає ст. 6 ЄКПЛ.

На підставі порівняльного аналізу (Велика Британія, Польща, Німеччина, Румунія, Франція, Чехія) та міжнародних документів сформульовано пропозиції щодо вдосконалення законодавства України, зокрема: уточнення формулювань підстав відповідальності, чітке розмежування дисциплінарного та апеляційного та касаційного оскарження, запровадження чіткіших критеріїв пропорційності санкцій, вдосконалення процедури розгляду скарг.

Основними висновками дисертаційного дослідження є положення про те, що проблематика дисциплінарної відповідальності суддів як спеціального виду юридичної відповідальності залишається однією з найбільш досліджуваних і водночас дискусійних у сучасній українській правовій доктрині. Значний масив вітчизняних та зарубіжних праць наукових праць присвячено сутності та правовій природі дисциплінарної відповідальності суддів, співвідношенню її з принципом незалежності суддів; міжнародним стандартам, окремим елементам складу дисциплінарного проступку, видам дисциплінарних стягнень та процедурі дисциплінарного провадження. При цьому слід констатувати, що існує достатньо ґрунтовне теоретичне осмислення загальних засад юридичної відповідальності суддів, активно вивчаються окремі проблемні аспекти дисциплінарної відповідальності суддів. При цьому, на жаль, низка важливих питань залишається недостатньо розробленою або дискусійною, насамперед, чітке розмежування судової помилки та дисциплінарного проступку (особливо щодо істотного порушення норм матеріального або процесуального права), ступінь деталізації оціночних категорій у переліку підстав дисциплінарного правопорушення та їх аналізу з позицій міжнародних стандартів, недостатній порівняльно-правовий аналіз моделей дисциплінарної відповідальності в країнах з високим рівнем довіри до судів. Таким чином, хоча теоретична база щодо дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності є достатньою, комплексне системне осмислення її сучасного стану з урахуванням останніх змін законодавства, що відбулись протягом 2023-2025 років, практики Вищої ради правосуддя та рішень Європейського суду з прав людини потребує подальшого поглибленого дослідження.

Система дисциплінарної відповідальності суддів у країнах Європейського Союзу характеризується прагненням знайти баланс між двома фундаментальними принципами, зокрема підзвітністю судді та гарантіями їхньої незалежності. Аналіз національних моделей країн-членів ЄС, а також рекомендацій ключових європейських органів (Консультативної ради європейських суддів, Європейської комісії «За демократію через право»,

практики Суду Європейського Союзу та Європейського суду з прав людини) дозволяє зробити такі основні висновки, що у більшості держав ЄС дисциплінарна відповідальність суддів чітко врегульована законом, а підстави для притягнення до відповідальності сформульовані з достатньою конкретністю, щоб забезпечити передбачуваність і запобігти зловживанням. Європейський стандарт чітко забороняє притягати суддів до дисциплінарної відповідальності за зміст судових рішень, тлумачення норм права, оцінку доказів чи відхід від усталеної судової практики, а саме за умисне невиконання обов'язків або грубих їх порушень.

Проведений аналіз засвідчив, що інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні залишається одним із найбільш проблемних елементів судової реформи, попри суттєвий прогрес, досягнутий після 2023-2025 років. Серед основних системних проблем реалізації дисциплінарної відповідальності слід виокремити: недостатню нормативну визначеність та надмірну узагальненість низки підстав притягнення до відповідальності (зокрема, формулювання на кшталт «порушення присяги», «істотне порушення норм процесуального права», «поведінка, що порочить звання судді та може зашкодити авторитету правосуддя»), що створює ризики неоднакового правозастосування та потенційного тиску на суддів; значну кількість безпідставних скарг, що перевантажує дисциплінарну систему та відволікає ресурси від розгляду реальних порушень; недостатню пропорційність застосовуваних стягнень тяжкості проступку; проблеми балансу між необхідністю притягнення до відповідальності та гарантіями суддівської незалежності, що неодноразово відзначалися як у висновках Європейської комісії «За демократію через право» та практиці ЄСПЛ; варто посилювати якість дисциплінарного провадження в окремих категоріях справ, особливо це стосується системного порушення строків розгляду справ, несистемного використання матеріалів кримінальних проваджень як доказів тощо.

Ключові слова: верховенство права, судова влада, принцип незалежності судової влади, статус судді, дисциплінарна відповідальність, порядок

притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, Суд ЄС, Конституційний Суд, Верховний Суд, Європейський суд з прав людини, Вища рада правосуддя, рішення суду, етична поведінка, міжнародні та європейські стандарти.

ABSTRACT

Hermak K. Disciplinary liability of judges: national and international standards. - Qualification scientific work in manuscript form.

Thesis for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 08 Law, specialisation 081 Law – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2026.

Summary of the main content of the thesis

This dissertation research is devoted to a comprehensive analysis of the institution of disciplinary liability of judges in the context of national legislation and international standards of judicial independence and accountability. Particular attention is paid to the relationship between the principles of judicial independence and the mechanisms of their disciplinary accountability. Disciplinary liability is one of the mechanisms for ensuring the accountability of the judiciary; it is not punitive, but rather a mechanism for ensuring the proper functioning of the judiciary. Modern democratic states have developed a series of safeguards that guarantee both the independence of the judiciary and a high level of competence among those who exercise judicial power. Such safeguards are provided not only by the provisions of the constitution and judicial procedures, but also by the legal and political culture of society. In this regard, both the conclusions of the European Commission for Democracy through Law and the practice of international courts demonstrate the adoption of two different standards regarding the legal requirements for the appointment of judges and issues of judicial accountability. In Western countries that attach importance to the rule of law, a significant rise in populist sentiment has been observed in recent years in countries where democracy is eroding, particularly in Poland and Hungary, where existing standards for safeguarding the independence of

the judiciary are relatively easily disregarded. It is therefore a cause for concern that in countries without formal safeguards, it will be far easier to achieve a pathological politicization of the judiciary without taking the ‘leap’ into ‘ ’ courts. In this context, the importance of formal safeguards is invaluable. Legal decisions that have been in place for many years also contribute to the development of a proper attitude towards respect for the law and a corresponding political culture. Despite this, there is no doubt that, in order for the courts to uphold the principles of independence, democracy and the separation of powers, a socio-political consensus on these fundamental values is essential. The disciplinary liability of judges is one of those institutions that can all too easily be used to undermine the very essence of judicial independence and exert pressure that infringes upon the right to a fair trial. However, there is no doubt that the rules governing the disciplinary liability of judges, as well as the issue of waiving judicial immunity, must be extremely precise and structured in such a way as to minimize any abuses or irregularities that may arise in practice. It can therefore be argued that there are many models of judicial accountability, including a broad interpretation of the concept of disciplinary liability. However, the fundamental prerequisite for these mechanisms is the pursuit of objectivity in assessing a judge’s disciplinary offence, as well as ensuring impartiality; at the same time, ensuring accountability may lead to certain sanctions and penalties, including dismissal from office.

It is difficult to provide a simple classification of models of disciplinary liability, as various legal decisions in this regard may overlap with other forms of personal liability of judges (for example, those relating to complaints lodged by the public or the parties to proceedings), and may also be closely linked to specific procedures aimed at removing judges from office. It should also be emphasised that the understanding and interpretation of the institution of disciplinary liability may differ. For example, in the Polish tradition, disciplinary liability is defined not only by the scope of this liability but also by the circle of persons authorised to assess a person’s guilt in committing a disciplinary offence. The point is that these persons must be judges. Thus, disciplinary liability is internal: a sort of ‘court of peers’. In the case of

disciplinary liability for judges, the problem lies in the fact that, from start to finish, disciplinary matters must be resolved by judges without external oversight. Of course, the shortcomings of this approach can be mitigated by ensuring the necessary independence of the judiciary.

This thesis is one of the first comprehensive comparative legal studies of national standards governing the disciplinary liability of judges. For the first time, the study systematically analyses the evolution of Ukrainian regulations on the disciplinary liability of judges during the specified period in the light of the latest European benchmarks; the comparative analysis covers the approaches of several European countries (in particular, member states of the Council of Europe and the EU), where reforms of disciplinary mechanisms have also taken place in recent years. A systematic comparison of the grounds and procedures for disciplinary liability in European countries has been carried out with regard to clarity and proportionality. The author proposes a model for balancing judicial independence and accountability, the essence of which lies in combining the principle of proportionality in the application of disciplinary sanctions with the improvement of procedures. It has been established that deviations from the standards of clarity, proportionality, independence of disciplinary bodies and safeguards for judges carry the risk of such interference being recognized as a violation of Articles 6, 8 and 10 of the ECHR, and these standards remain a mandatory benchmark for Ukraine in the process of European integration. It has been established that assessing the state of compliance with judicial independence requires an analysis of the procedures for the appointment, temporary suspension, dismissal and resignation of judges. The Council of Judges ensures judicial independence; however, in accordance with international standards, the status of this institution must be regulated at the constitutional level. The experience of European countries has been analyzed, and the need to enshrine clear criteria for the ‘seriousness’ of disciplinary offences in legislation has been substantiated, in order to avoid the excessive application of the most severe sanctions, in particular dismissal. Emphasis has been placed on improving the legislative regulation of the clarity and specificity of the grounds for disciplinary liability,

namely evaluative categories such as ‘breach of oath’, ‘unworthy conduct’, ‘conduct bringing the office of judge into disrepute’, and ‘substantial breach of procedural law’, which require the most precise formulation in law to avoid arbitrariness, inconsistent application and violation of the principle of legal certainty . It has been demonstrated that the law must define the full scope of guarantees of a fair hearing in accordance with Article 6 of the ECHR, namely: the independence and impartiality of the disciplinary body (predominant participation of judges, separation from the executive and legislative branches), the right to defence, adversarial proceedings, reasoned decisions, and a full judicial review on the merits (including a review of the facts); the proportionality of sanctions and the exceptional nature of dismissal (only for serious, systematic or intentional violations that substantially undermine confidence in the judicial system). The application of the principles of proportionality of punishment and the exceptional nature of dismissal is justified. Sanctions must be proportionate to the seriousness of the offence, and dismissal from office must be an exceptional measure applied only for serious, systematic or deliberate violations that substantially undermine confidence in the judicial system as a whole. The automatic or excessive application of the most severe penalties is contrary to European standards. It is emphasized that automatic disciplinary liability for decisions found to be in breach of the ECHR is inadmissible, as proof of intent or gross negligence on the part of the specific judge is required; the annulment of a decision in itself is not grounds (except in cases of deliberate gross misconduct with significant consequences). It is proposed that Ukraine take into account the provisions of most EU Member States, which in recent years have improved the mechanism of disciplinary liability for judges (Germany), where disciplinary liability is clearly regulated by law, the disciplinary bodies are independent, and the disciplinary proceedings comply with Article 6 of the ECHR.

Based on a comparative analysis (United Kingdom, Poland, Germany, Romania, France, Czech Republic) and international documents, proposals have been formulated to improve Ukrainian legislation, in particular: clarifying the wording of the grounds for liability, clearly distinguishing between disciplinary appeals and

appeals to higher courts, introducing clearer criteria for the proportionality of sanctions, and improving the procedure for considering complaints.

The main conclusions of the dissertation research are that the issue of disciplinary liability of judges as a special type of legal liability remains one of the most studied and, at the same time, controversial topics in contemporary Ukrainian legal doctrine. A significant body of domestic and foreign academic works is devoted to the essence and legal nature of disciplinary liability of judges, its relationship with the principle of judicial independence; international standards, specific elements of a disciplinary offence, types of disciplinary sanctions, and the procedure for disciplinary proceedings. It should be noted, however, that there is a sufficiently thorough theoretical understanding of the general principles of judges' legal liability, and specific problematic aspects of judges' disciplinary liability are being actively studied. However, unfortunately, a number of important issues remain underdeveloped or subject to debate, primarily the clear distinction between judicial error and disciplinary misconduct (particularly regarding a material breach of substantive or procedural law), the level of detail in the evaluative categories within the list of grounds for disciplinary offences and their analysis from the perspective of international standards, and the lack of comparative legal analysis of models of disciplinary liability in countries with a high level of trust in the courts. Thus, although the theoretical basis regarding the disciplinary liability of judges as a form of legal liability is sufficient, a comprehensive, systematic understanding of its current state, taking into account the latest legislative changes that took place between 2023 and 2025, the practice of the High Council of Justice and the decisions of the European Court of Human Rights, requires further in-depth research.

The system of disciplinary liability for judges in European Union countries is characterized by a quest to strike a balance between two fundamental principles, namely the accountability of judges and the guarantees of their independence. An analysis of the national models of EU Member States, as well as the recommendations of key European bodies (the Consultative Council of European Judges, the European Commission for Democracy through Law, the case law of the

Court of Justice of the European Union and the European Court of Human Rights) leads to the following main conclusions: in most EU Member States, the disciplinary liability of judges is clearly regulated by law, and the grounds for holding them liable are formulated with sufficient specificity to ensure predictability and prevent abuse. The European standard clearly prohibits holding judges disciplinarily liable for the content of judicial decisions, the interpretation of legal provisions, the assessment of evidence or a departure from established case law, but rather for willful failure to perform their duties or gross breaches thereof. The most common models of disciplinary bodies in the vast majority of EU countries, which are independent of the executive and legislative branches, are models with specialized disciplinary panels within the High Councils of the Judiciary, or separate disciplinary courts or commissions with a majority of judges elected by their peers.

The analysis conducted has shown that the institution of disciplinary liability of judges in Ukraine remains one of the most problematic elements of judicial reform, despite the significant progress achieved since 2023–2025. Among the main systemic problems in the implementation of disciplinary liability, the following should be highlighted: insufficient legal clarity and excessive generality of a number of grounds for bringing judges to account (in particular, formulations such as ‘breach of oath’, ‘substantial violation of procedural law’, ‘conduct that discredits the office of judge and may undermine the authority of justice’), which creates risks of inconsistent application of the law and potential pressure on judges; a significant number of unfounded complaints, which overloads the disciplinary system and diverts resources from the consideration of genuine violations; insufficient proportionality of the penalties imposed to the seriousness of the offence; issues regarding the balance between the need to hold judges accountable and the guarantees of judicial independence, which have been repeatedly noted in the conclusions of the European Commission for Democracy through Law and the case law of the European Court of Human Rights; the quality of disciplinary proceedings in certain categories of cases should be improved; this applies in particular to

systematic breaches of case processing deadlines, the unsystematic use of materials from criminal proceedings as evidence, etc.

Keywords: rule of law, judicial power, principle of judicial independence, status of judges, disciplinary liability, procedure for bringing judges to disciplinary liability, Court of Justice of the European Union, Constitutional Court, Supreme Court, European Court of Human Rights, High Council of Justice, court decisions, ethical conduct, international and European standards.

НАУКОВІ ПРАЦІ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у сучасній правовій системі: процесуальні аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №4 С. 669-673

2. Гермак К.О. Удосконалення процедури дисциплінарної відповідальності судді у світлі справедливого судового розгляд. *Галицькі студії: юридичні науки* №7-8/2024. С.10-14

3. Гермак К.О. Практика Європейського суду з прав людини у справах щодо дисциплінарної відповідальності суддів. *Ерліхівський журнал* №14/2025.

4. Гермак К.О. Посилення процесуального захисту суддів: практика Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал* №3/2025. С. 447-450

розділ монографії

5. Гермак К.О. Європейські стандарти дисциплінарної відповідальності суддів та інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Topical Issues of Procedural Law in Ukraine : Scientific monograph. Riga, Latvia : "Baltija Publishing"*, 2025.p. 186-199

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальності суддів: аналіз судової практики. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023р., Чернівці)/* редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023. С. 114-117

7. Hermak Kateryna. Interpretarea principiului separației puterilor în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. *Закарпатські правові читання. Сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний та міжнародно-правовий аспекти :Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, м.Ужгород, 26–27 квітня 2024р.Львів –Торунь : Liha-Pres,2024. С. 304-305*

8. Гермак К.О. Дисциплінарні рішення вищої ради судочинства Франції. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: Матеріали VII Міжнародного правничого форуму, 28 травня 2024 р., м. Чернівці/* Уклад. І.В. Ковбас, І.І. Бабін, О.І. Ющик, І.Ж. Торончук, П.І. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2024. С. 215-217.

9. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у країнах Європи. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024р., Чернівці)/* редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2024. С. 100-103.

10. Hermak Kateryna. Problemele de studiere a răspunderii disciplinare a judecătorilor ca tip de responsabilitate juridică. *Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 506-508.*

11. Гермак К.О. Проблематика дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності. *Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 158-160.*

12. Гермак К.О. Висновки КРЕС як стандарти належного дисциплінарного провадження стосовно судді. *Конституційні засади належної правової*

процедури: виклики євроінтеграції: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С.210-214.

13. Hermak K.O. Subiecții examinării plângerilor disciplinare împotriva judecătorilor: analiza juridică internațională. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С. 30-33.*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. СТУПІНЬ НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ, ПОНЯТТЯ, ХАРАКТЕРНІ РИСИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	28
1.1. Ступінь наукової розробки проблематики дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності.....	28
1.2. Поняття та ознаки дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності.....	33
Висновки до розділу 1.....	38
РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ.....	40
2.1. Конституція і юридична відповідальність.. ..	40
2.2. Процедури дисциплінарного провадження: поняття, стадії, суб'єкти.....	44
Висновки до розділу 2.....	62
РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ.....	65
3.1. Практика Європейського суду з прав людини у справах щодо дисциплінарної відповідальності суддів.....	65
3.2. Дисциплінарна відповідальність суддів у країнах Європейського Союзу.....	105
3.3. Проблеми реалізації дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та шляхи їх вирішення.....	176
Висновки до розділу 3.....	184
ВИСНОВКИ.....	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	195
ДОДАТКИ.....	205

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обумовлена низкою факторів. По-перше, дисциплінарна відповідальність є одним із механізмів забезпечення підзвітності судової влади, вона не є каральною, а радше механізмом для забезпечення належного функціонування судової влади. По-друге, сучасні демократичні держави розробили низку гарантій, що гарантують як незалежність судової влади, так і високий рівень компетентності тих, хто має здійснювати судову владу. Такі гарантії передбачаються не лише положеннями конституції та судових процедур, а й правовою та політичною культурою суспільства. У зв'язку з цим як висновки Європейської Комісії «За демократію через право», так і практика міжнародних судів демонструють прийняття двох різних стандартів щодо правових вимог до призначень суддів та питань відповідальності суддів. В західних країнах, які надають значення стандартам верховенства права, в останні роки можна спостерігати значне зростання популістських настроїв у країнах, де спостерігається ерозія демократії, зокрема у Польщі та Угорщині, існуючі стандарти захисту незалежності судової влади відносно легко ігноруються. Тому викликає занепокоєння те, що в країнах без формальних гарантій буде набагато легше досягти патологічної політизації судової влади, не роблячи «стрибка» в суди. У цьому контексті важливість формальних гарантій є цінною. Правові рішення, які існують вже багато років, також сприяють розвитку належного ставлення до поваги до закону та відповідної політичної культури. Незважаючи на це, немає сумнівів, що для підтримки принципів незалежності, демократії та розподілу влади судами важливий соціально-політичний консенсус щодо цих фундаментальних цінностей. Дисциплінарна відповідальність суддів є одним із тих інститутів, які надзвичайно легко можна використовувати для підриву сутності незалежності судової влади та тиску, що порушує право на справедливий суд. Однак немає жодних сумнівів у тому, що правила притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, а також питання відмови від суддівського імунітету, повинні бути надзвичайно точними та структурованими таким чином, щоб максимально

усунути будь-які порушення та патології, які можуть виникнути на практиці. Тому можна стверджувати про існування багатьох моделей відповідальності суддів, включаючи широкий аспект поняття дисциплінарної відповідальності. Однак, основною передумовою цих механізмів є прагнення до об'єктивності в оцінці дисциплінарного проступку судді, а також забезпечення неупередженості, водночас забезпечення відповідальності може призвести до певних санкцій та покарань, включаючи звільнення з посади.

По-третє, незалежно від того, якою є система правління в сучасній демократичній правовій державі, відокремлення судової влади від законодавчої та виконавчої процедури (процесуальна справедливість) та максимальний захист від дискреційного ставлення до неправомірних дій судді, важливо, щоб інститут дисциплінарної відповідальності не перетворився на механізм, що порушує суддівську незалежність. В останньому контексті необхідно передбачити таке визначення дисциплінарного проступку, яке за жодних обставин не може втручатися у сферу правосуддя. Звичайно, останнє може бути оцінено безпосередньо вищим судом у разі апеляції або скасування рішення сторонами, або опосередковано, коли система оцінювання суддів враховує кількість рішень, ухвалених відповідним кандидатом, які були змінені або скасовані вищими судами. Згідно з статтею 126 Конституції України, судові органи здійснюють свої функції незалежно від законодавчої та виконавчої влади, у межах, визначених Конституцією, та відповідно до відповідних нормативно-правових актів України.

По-четверте, складно провести просту класифікацію моделей дисциплінарної відповідальності, оскільки різні правові рішення в цьому відношенні можуть перетинатися з іншими видами особистої відповідальності суддів (наприклад, що стосуються скарг, поданих громадськістю або сторонами провадження), а також можуть бути тісно пов'язані з окремими процедурами, спрямованими на звільнення суддів з посади. Слід також наголосити, що розуміння та трактування інституту дисциплінарної відповідальності можуть відрізнятися. Наприклад, у польській традиції дисциплінарна відповідальність

пояснюється не лише визначенням матеріальної сфери цієї відповідальності, а й визначенням кола осіб, які мають право оцінювати вину особи у вчиненні дисциплінарного делікту. Справа в тому, що ці особи повинні бути суддями. Таким чином, дисциплінарна відповідальність є внутрішньою: певний «суд рівних». У випадку дисциплінарної відповідальності суддів проблема полягає в тому, що від початку до кінця дисциплінарні питання повинні вирішуватися суддями без зовнішнього контролю. Звичайно, недоліки рішення можна компенсувати, забезпечивши необхідну незалежність судової влади.

По-п'яте, досліджуючи моделі притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, можна зазначити, що органи, які компетентні вирішувати такі справи, можуть складатися з певних типів дисциплінарних судів, часто створених у складі звичайних судів (наприклад, у Німеччині та в Австрії). Іншим рішенням є доручення цих питань вищим радам судової влади або їх внутрішнім органам. Модель, заснована на концепції судової ради, є досить привабливою, особливо з огляду на багатоманітний склад ради. У такій системі існує механізм, де непрофесійні члени (фахівці, які не походять безпосередньо з судової спільноти) можуть бути залучені до прийняття рішення щодо дисциплінарної відповідальності судді. Отже, принципи незалежності судів та суддів створюють незамінний стандарт кожної демократичної держави, що керується верховенством права. Однак це не означає, що судді залишаються безкарними під час виконання своїх обов'язків.

Нарешті, актуальність дослідження пояснюється також тим, що Україна зараз на шляху європейської інтеграції, тому має бути сформована судова система, діяльність якої відповідатиме стандартам Європейського Союзу і якій буде довіряти суспільство.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри відповідно до наукових тем кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове

забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449), НДР «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (4/46 державний реєстраційний номер: 0126U000627).

Ступінь наукової розробки дисертаційного дослідження. Досліджувана проблематика в Україні та країнах Європи є достатньо високою, але з певними прогалинами, особливо в порівняльному та комплексному аспекті. В Україні тематика дисциплінарної відповідальності суддів почала розроблятися з початку 2000-х років, особливо після судових реформ 2010 і 2016 років, а саме Д. Беловим та М. Беловою, Л. Виноградовою, В. Василенко, Л. Дешко, А. Маляренко, Л. Москвич, О. Овчаренко, Ю. Притикою. Отже, в Україні дослідження дисциплінарної відповідальності суддів залежали від внесення змін у профільний Закон України «Про судоустрій та статус суддів», що зумовлював дослідження навколо правових норм, що регулювали підстави, процедури, видів санкцій, здійснювався аналіз Рекомендації СМ/Rec(2010)12, Бангалорських принципів поведінки суддів, пропорційності санкцій, уникнення політизації. Однак на сьогодні відсутні дослідження, пов'язані зі створенням дисциплінарних палат; недостатньо глибокими є дослідження про застосування стягнень за етичні порушення та аналіз сучасної дисциплінарної практики, що зумовило обрання даної теми. У країнах Східної Європи проблематика дисциплінарної відповідальності суддів є менш інтенсивною порівняно з Україною і здійснювалася в рамках широких тем судової незалежності, реформ, європейської інтеграції. Так, у Польщі після 2015-2020 років через судову реформу та конфлікти з Європейським Союзом почали з'являтися монографії про дисциплінарну відповідальність суддів з фокусом на співвідношенні принципу незалежності та дисциплінарного контролю, здійснювався аналіз справ Європейського суду з прав людини проти Польщі. В Чехії та Словаччині

розробка проблем дисциплінарної відповідальності здійснювалась в контексті європейських стандартів, аналізу суддівського самоврядування, статусу дисциплінарних органів. Інтеграція України до Європейського Союзу, розвиток законодавства, що регулює дисциплінарну відповідальність суддів, зумовлює необхідність переосмислення низки науково-теоретичних положень щодо сутності цього виду юридичної відповідальності, а також виявлення недоліків як у правовому регулюванні, так і в механізмі реалізації, їх відповідність міжнародним та європейським стандартам.

Мета дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в комплексному порівняльно-правовому аналізі національних та міжнародних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів для можливостей імплементації європейської практики в національне законодавство.

Для досягнення зазначеної мети в дисертації поставлені такі основні *задачі*:

- здійснити характеристику ступені наукової розробки дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності;
- проаналізувати поняття, ознаки дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності в українській та зарубіжній юридичній науці;
- охарактеризувати роль і значення конституції у застосуванні юридичної відповідальності;
- розкрити процедури дисциплінарного провадження: поняття, стадії, суб'єктний склад;
- розкрити практику Європейського суду з прав людини у справах щодо дисциплінарної відповідальності суддів;
- проаналізувати дисциплінарну відповідальність суддів у країнах Європейського Союзу;
- виявити проблеми реалізації дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та запропонувати шляхи їх вирішення.

Об'єктом дисертаційного дослідження є суспільні відносини, що виникають при реалізації механізмів притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності, вивченні міжнародних стандартів та європейського досвіду та можливостей його імплементації в Україні.

Предметом дисертаційного дослідження є дисциплінарна відповідальність суддів: національні та міжнародні стандарти.

Методи дослідження. Багатоаспектний характер вивчення теоретико-практичних аспектів, національних та міжнародних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів зумовив використання цілої системи загальнонаукових та спеціально-наукових методів пізнання, що дозволило визначити авторські висновки та пропозиції.

Методологічну основу дослідження становить діалектичний метод як загальнофілософський, що дозволив розглянути дисциплінарну відповідальність суддів як динамічний, суперечливий процес балансу між принципами незалежності судової влади та її підзвітності суспільству, з урахуванням впливу воєнного стану, євроінтеграційних зобов'язань України та еволюції національного законодавства.

Серед загальнонаукових методів використано аналіз і синтез (для розчленування норм законодавства та узагальнення дисциплінарної практики), індукцію та дедукцію (для формулювання висновків на основі емпіричних даних ВРП), абстрагування (для виділення сутнісних ознак дисциплінарних проступків) та моделювання (для побудови оптимальної моделі пропорційності дисциплінарних стягнень).

Серед спеціальних юридичних методів застосовувалися формально-догматичний для системного тлумачення та аналізу законодавства України та зарубіжних країн; порівняльно-правовий для співвідношення національних стандартів з міжнародними, а також з дисциплінарними системами окремих країн (Польща, Румунія, Франція, Німеччина, Чехія, Велика Британія); історичний для вивчення еволюції інституту дисциплінарної відповідальності; статистичний та кількісний аналіз для аналізу статистичних даних Вищої ради

правосуддя щодо кількості скарг на суддів, притягнення їх до дисциплінарної відповідальності та структури звернень; метод узагальнення дисциплінарної практики застосовувався для виявлення типових порушень, тенденцій застосування підстав дисциплінарної відповідальності суддів.

Емпіричною базою дисертаційного дослідження є нормативно-правові акти, рішення дисциплінарних палат та Вищої Ради правосуддя, постанови Великої Палати Верховного Суду щодо оскарження дисциплінарних рішень, звіти Європейської Комісії за 2024-2025 рр., висновки Європейської комісії «За демократію через право», а також наукові праці українських та зарубіжних авторів з досліджуваної проблематики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є одним із перших комплексних порівняльно-правових досліджень національних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів, дослідження вперше системно аналізує еволюцію українського регулювання дисциплінарної відповідальності суддів у вказаний період у світлі найновіших європейських орієнтирів, порівняльний аналіз охоплює підходи кількох європейських країн (зокрема, держав-членів Ради Європи та ЄС), де в останні роки також відбувалися реформи дисциплінарних механізмів.

Зокрема у роботі *вперше*:

- проведено системне порівняння підстав та процедур дисциплінарної відповідальності європейських країн щодо чіткості та пропорційності;
- запропоновано авторську модель балансу незалежності суддів та підзвітності, суть якої полягає у поєднанні принципу пропорційності при застосуванні дисциплінарних санкцій та удосконалення процедур. Встановлено, що відхилення від стандартів чіткості, пропорційності, незалежності дисциплінарних органів та гарантій захисту суддів несе ризик визнання втручання порушенням ст. 6, 8 та 10 ЄКПЛ, а ці стандарти залишаються обов'язковим орієнтиром для України в процесі європейської інтеграції;

- встановлено, що оцінка стану дотримання незалежності суддів передбачає аналіз порядку призначення, тимчасового відсторонення, звільнення, відставки судді. За забезпечення незалежності суддів відповідає рада суддів, при цьому згідно міжнародних стандартів, статус цієї інституції має бути врегульований на конституційному рівні;

- проаналізовано європейських країн та обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення чітких критеріїв «серйозності» дисциплінарних проступків для уникнення надмірного застосування найсуворіших санкцій, зокрема звільнення;

удосконалено положення про:

- законодавче врегулювання чіткості та конкретності підстав дисциплінарної відповідальності, а саме оціночні категорії такі як «порушення присяги», «недостойна поведінка», «поведінка, що порочить звання судді», «істотне порушення норм процесуального права», потребують максимально точного формулювання в законі, щоб уникнути свавілля, неоднакового застосування та порушення принципу правової визначеності;

- необхідність визначення в законі повного обсягу гарантій справедливого розгляду згідно ст. 6 ЄКПЛ, а саме: незалежність і неупередженість дисциплінарного органу (переважна участь суддів, відокремлення від виконавчої та законодавчої влади), право на захист, змагальність, вмотивованість рішень, повноцінне судове оскарження по суті (включаючи перегляд фактів); пропорційність санкцій та винятковість звільнення (лише за серйозні, систематичні або умисні порушення, що суттєво підривають довіру до судової системи);

- обґрунтовано застосування принципів пропорційності покарання та винятковості звільнення. Санкції мають бути пропорційними тяжкості проступку, а звільнення з посади як виняткова міра, що застосовується лише за серйозні, систематичні або умисні порушення, які суттєво підривають довіру до судової системи в цілому. Автоматичне або надмірне застосування найсуворіших стягнень суперечить європейським стандартам.

набули подальшого розвитку положення про:

- недопустимість автоматичної дисциплінарної відповідальності за рішення, визнані порушенням ЄКПЛ, оскільки потрібне доведення умислу або грубої недбалості конкретного судді; скасування рішення саме по собі не є підставою (за винятком свідомого грубого порушення з істотними наслідками).
- те, що Україні варто врахувати положення більшості держав ЄС, в яких підстави дисциплінарної відповідальності чітко врегульовані законом, дисциплінарні органи незалежні, а процедура дисциплінарного провадження відповідає ст. 6 ЄКПЛ.

Практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження має як наукове, так і теоретичне значення. Отримані результати можуть бути використані:

- у сфері правотворчої діяльності для удосконалення положень чинного законодавства України, зокрема положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо уточнення підстав дисциплінарних проступків, критеріїв пропорційності санкцій, гарантій незалежності суддів під час провадження сприятимуть підвищенню правової визначеності, зменшенню ризиків свавілля та кращій відповідності міжнародним стандартам, зокрема практиці Європейського Суду з прав людини, Рекомендації СМ/Рес(2010)12.
- у науково-дослідній сфері для наукових досліджень національних та міжнародних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів;
- в освітньому процесі під час викладання дисциплін «Європейські стандарти судової діяльності», «Адміністративне право», «Порівняльне правознавство», «Професійна відповідальність правника», що сприятиме формуванню культури відповідальності та етики серед майбутніх правників.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Теоретичні та практичні положення дисертації було оприлюднено на таких міжнародних науково-практичних конференціях: VII Міжнародній науково-практична конференція «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (27 жовтня 2023р., Чернівці, XVI міжнародній науково-практичній

конференції «Закарпатські правові читання. Сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний та міжнародно-правовий аспекти» (м.Ужгород, 26–27 квітня 2024 р.), VII Міжнародному правничому форумі (28 травня 2024 р., м. Чернівці), VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (31 жовтня 2024р., Чернівці), XVII Міжнародній науково-практичній конференції (м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р.), «Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів», VIII Міжнародний правничий форум (м. Чернівці, 30 травня 2025 р.) «Права людини та публічне врядування», Міжнародній науково-практичній конференції (13-14 червня 2025р.) «Конституційні засади належної правової процедури: виклики євроінтеграції», IX Міжнародній науково-практичній конференції (31 жовтня 2025р., Чернівці) «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні».

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано у тринадцяти наукових працях, з яких чотири у фахових виданнях України, одна у розділі зарубіжної колективної монографії, у восьми тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з вступу, трьох розділів, які об'єднують сім підрозділів, висновків та списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. СТУПІНЬ НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ, ПОНЯТТЯ, ХАРАКТЕРНІ РИСИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ ЯК ВИДУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

1.1. Ступінь наукової розробки проблематики дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності

Термін «судова влада» зазвичай використовується у двох значеннях: органічному та функціональному. У першому значенні, яке є неправильним, але дуже поширеним, «судова влада» означає саму судову систему, тобто сукупність судів, структурованих за ієрархічною схемою та наділених різними повноваженнями. У другому значенні це поняття означає функцію або діяльність, яку виконують судові органи держави, без того, щоб вона була повністю і обов'язково юрисдикційною, оскільки її здійснення також включає, за винятком, адміністративні акти [36].

Доктрина визнає два види відповідальності суддів: *in iudicando* та *in procedendo*. Так, зазначається, що: «У межах типово судових функцій, що розвиваються в так званому судовому процесі, традиційно визнаються два різні види відповідальності: *in iudicando* та *in procedendo*». традиційно визнаються два різних види відповідальності: відповідальність *in iudicando* та відповідальність *in procedendo*» (*in iudicando* та *in procedendo*) [87].

Л. В. Мелех вказує, що дана проблема є актуальною насамперед тому, що сьогодні питання реформування судової системи України актуальна не лише серед вищих органів державної влади в Україні, але й експертів провідних країн світу та громадськості. Одним із головних аспектів судової реформи є вироблення й запровадження чітких та ефективних механізмів притягнення суддів до юридичної відповідальності [19]. Не можна стверджувати, що сьогодні практика притягнення суддів до юридичної відповідальності є чітко виробленою та однозначною. І теорія, і практика притягнення суддів до

відповідальності потребують серйозного осмислення, запровадження нових підходів із метою підвищення її ефективності.

Юридична відповідальність судді - це здатність судді звітувати перед собою, суддівським корпусом, кваліфікаційною комісією, Вищою радою юстиції за результати своєї професійної діяльності та додержання норм моралі і одержувати позитивні чи негативні оцінки своєї діяльності із застосуванням, у разі потреби, відповідних санкцій за неналежну поведінку [3, с. 23].

У юридичній літературі під дисциплінарною відповідальністю прийнято розуміти суворе і неухильне виконання норм і заснованих на них розпоряджень, що прийняті в країні. Дисциплінарна відповідальність пов'язана із невиконанням або неналежним виконанням працівником своїх обов'язків. Підвищення рівня довіри громадськості до судової системи повинно сприяти ефективним механізмам відповідальності судді за недотримання та порушення законодавства, а також етичних вимог до займаної посади. Однак, при застосуванні до судді дисциплінарної відповідальності мають братися до уваги характер вчиненого правопорушення та особа судді [5].

Водночас погоджуємося з думкою А. А. Горницького, який зазначає, що говорячи про відповідальність, а надто юридичну, навряд чи можна визнати це явище позитивним. «Відповідальність» практично виникає за порушення соціальних норм, а такі діяння до позитивних не належать [16, с. 90]. Характерною ознакою «позитивної відповідальності», продовжує автор, є те, що тут немає порушення соціальних норм і фактично ніхто ні перед ким не відповідає, якихось негативних наслідків – позбавлення чи обмежень, що являють собою різні обмеження особистого, морального чи матеріального порядку, не настає. І, навпаки, настання юридичної відповідальності, під якою маємо на увазі негативну, ретроспективну відповідальність, немислиме поза здійсненням правопорушення. Тут нормами права чітко визначено, хто, за що, перед ким несе таку відповідальність і які правові санкції застосовуються повноважним органом за конкретне правопорушення до конкретної особи [2, с. 108].

Особливістю юридичної відповідальності суддів є те, що така відповідальність має винятково негативний (ретроспективний) характер для порушника, що пояснюється низьким рівнем самосвідомості суддів і невисоким рівнем сумлінного виконання своїх професійних обов'язків. Не можна стверджувати про існування процесуальної відповідальності як одного із самостійних видів юридичної відповідальності суддів, оскільки результати процесуальної діяльності судді щодо вирішення ним справ є винятково проявом правової позиції судді, його власного переконання. Значення юридичної відповідальності суддів полягає у: а) сприянні об'єктивності та законності судового процесу; б) формуванні правової свідомості серед суддівського корпусу; в) запобіганні порушенням, що можуть вчинятися суддями; г) забезпеченні незалежності суддів; ґ) зміцненні авторитету суду в суспільстві; д) можливості очищення суддівського корпусу винятково в межах закону (за умови дієвого механізму юридичної відповідальності), завдяки чому в суддівських лавах залишаються лише віддані професії представники [19].

Досліджуючи співвідношення між недоторканністю та відповідальністю судді, Ганс Петтер Гравер у своїй роботі «Судити безкарно: про кримінальну відповідальність авторитарних суддів» зазначив, що «[...] недоторканність суддів не повинна бути безмежною і не повинна виходити за межі того, що вимагає верховенство права, судді повинні бути не тільки незалежними, вони повинні нести відповідальність за вчинені ними протиправні дії [...]» [66, с. 128]. Крісті Данілець та Філіпе Сезар Маркес також підкреслили, що «[...] правосуддя без підзвітності може призвести до зловживань з боку суддів. Таким чином, необхідно знайти баланс між повагою до свободи суддів у прийнятті рішень, з одного боку, та підвищенням рівня їхньої доброчесності та професіоналізму, з іншого. Одним із способів забезпечення підзвітності суддів є система дисциплінарної відповідальності [...]», але необхідно провести чітке розмежування між діями, які можуть бути кваліфіковані як дисциплінарні проступки, і тими, які не підпадають під дію дисциплінарних правил. «[...] Загальне правило полягає в тому, що дисциплінарні правопорушення повинні

стосуватися способу здійснення професійної діяльності, а не законності судового рішення або етичних порушень. Лише як виняток дисциплінарна відповідальність суддів допускається за певний ступінь винного порушення правових норм у процесі суддівської діяльності, що вимагає ретельної регламентації цієї підстави та великої обережності при її застосуванні [...]» [55, р.6].

Незаперечним є той факт, що значущість дисциплінарного проступку суддів є незначною з точки зору її чисельної ваги. Це також може бути зумовлено превентивною дією дисциплінарного законодавства, що також виправдовує більш глибоке вивчення цього питання [14].

Як зазначають дослідники Сергій Цуркан та Дорін Дулгьєру у своїй роботі «Конституційні гарантії незалежності та відповідальності суддів у практиці Конституційного Суду Республіки Молдова», «Конституційні гарантії незалежності та відповідальності суддів у практиці Конституційного Суду Республіки Молдова» [...] принцип незалежності суддів означає, що судді повинні приймати рішення в умовах повної свободи і діяти без обмежень, не піддаючись незаконному, прямому або непрямому впливу, тиску, погрозам або втручанням, незалежно від того, від кого вони виходять і на яких підставах. [...] Рішення суддів не підлягають жодному перегляду, крім як в апеляційному порядку або при повторному розгляді справи в порядку, встановленому законом. Не повинно бути жодних судді не повинні бути зобов'язані обґрунтовувати свої рішення. Таким чином, судді повинні мати необмежену свободу вирішувати справи неупереджено відповідно до закону та власної оцінки фактів. Навіть скасування або зміна судового рішення не може бути вирішальною підставою для притягнення судді до відповідальності. Для притягнення судді до відповідальності недостатньо суддівської помилки, яка завдає шкоди правам і свободам сторони захисту. Фундаментальним правам і свободам людини. Вона ставиться в провину судді внаслідок здійснення ним своїх функцій недобросовісно або через грубу недбалість...» [90, с. 447].

Незаперечним є той факт, що значущість дисциплінарного проступку суддів є незначною з точки зору її чисельної ваги. Це також може бути зумовлено превентивною дією дисциплінарного законодавства, що також виправдовує більш глибоке вивчення цього питання.

Хоча основні принципи дисциплінарного законодавства для професійних суддів і державних службовців здебільшого однакові, відповідні обставини для застосування роботодавцем дисциплінарних заходів є специфічними [58].

А. Собакарь зазначає, що «дисциплінарна відповідальність настає за порушення конкретних норм службового права, здійснюється у певних процесуальних формах уповноваженими органами (посадовими особами) державної влади». На відміну від інших видів юридичної відповідальності, дисциплінарна відповідальність спрямована на забезпечення дисципліни в основному в межах службового підпорядкування, хоча й інколи мають місце винятки із загального правила. Тому для найбільш цілісного розуміння дисциплінарної відповідальності пропонується розглядати її як правовий інститут, що складається з матеріально-правових норм, які встановлюють комплекс обов'язків та прав, обмежень та заборон, встановлених для державних службовців, підстави дисциплінарної відповідальності, види дисциплінарних стягнень, ряд важливих для цього виду відповідальності понять (наприклад, службова дисципліна, службовий контракт тощо) та ін., а також процесуально-правових норм, що встановлюють порядок застосування уповноваженою особою до державного службовця за вчинений дисциплінарний проступок передбаченого законом дисциплінарного стягнення» [25].

Щодо дисциплінарної відповідальності як виду юридичної відповідальності, то це різновид соціальної юридичної відповідальності, що встановлюється виключно до працівника (службовця) за вчинення дисциплінарного проступку шляхом накладення дисциплінарного стягнення на підставі та в порядку, встановленому законодавством та дисциплінарними правилами [1]. Особливістю дисциплінарної відповідальності є те, що її фактичною підставою є вчинення дисциплінарного проступку, тобто суспільно-

шкідливого протиправного винного вчинку (дії чи бездіяльності), який полягає в невиконанні або неналежному виконанні своїх трудових (службових) обов'язків, чи в іншому порушенні трудової (службової) дисципліни, за яке згідно з законом передбачена дисциплінарна відповідальність.

Дисциплінарна відповідальність суддів вимагає конституційних і правових реформ для її адаптації до потреб верховенства права, яке будується на основі повної незалежності та неупередженості суддів і на повному здійсненні основних прав усіх, з особливою увагою до належної правової процедури. Дисциплінарна відповідальність полягає в офіційному реагуванні на вчинення суддею дій, які компрометують його як суддю, незалежно від того, вчинені вони в суді під час здійснення своїх повноважень чи поза судом [8]. Статус судді вимагає від нього не тільки особливого контролю за власною поведінкою, але й відповідних дій з боку держави, оскільки авторитет судової влади та його підтримка все ж таки є державною справою – судові рішення проголошуються ім'ям держави. Ефективність функціонування судової системи залежить від різних факторів, одним з яких можна назвати дисциплінарну відповідальність. На необхідність удосконалення правових та процедурних аспектів притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності неодноразово вказували доктринальні підходи до вивчення даного питання, а також висновки міжнародних експертів.

1.2. Поняття та ознаки дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності

Стаття 29 Загальної декларації прав людини говорить: «При здійсненні своїх прав і свобод кожен підлягає тільки таким обмеженням, які встановлені законом виключно з метою належного визнання і дотримання прав, свобод і задоволення правильних вимог лояльності, громадського порядку і суспільного добробуту в демократичному суспільстві». Будь-яка юридична відповідальність обов'язково повинна ґрунтуватися на цих принципах. Дисциплінарна

відповідальність - це форма юридичної відповідальності, яка виникає за порушення трудової дисципліни і виражається в накладенні дисциплінарного стягнення на працівника, який вчинив дисциплінарний проступок. Дослідження показують, що на практиці мають місце випадки незаконного притягнення працівників до відповідальності за діяння, приблизно в 40% дисциплінарних справ вина безпосередньо не встановлена. Все це може лише нагнати на думку про те, що необхідно аналізувати сутність дисциплінарного проступку як основу дисциплінарної відповідальності з урахуванням його складу саме як складового елемента правопорушення.

В основі дисциплінарної відповідальності не лежить факт вчинення порушення, а вона обумовлена досягненням складових елементів дисциплінарного проступку: об'єкта (правил поведінки); об'єктивна сторона (вчинок – дія або бездіяльність працівника); суб'єкт (працівник, працевлаштований за індивідуальним трудовим договором); суб'єктивна сторона (вина особи, як ознака дисциплінарної відповідальності, виражається у формі умислу або необережності) і причинно-наслідковий зв'язок між протиправним діянням і шкідливим наслідком [33].

Відсутність будь-якого з перерахованих вище елементів означає, що відхилення і, отже, відповідальність працівника не можуть існувати. Однак бувають випадки, в яких, хоча діяння може відповідати характеристикам дисциплінарного проступку, існують певні специфічні обставини

Під час його вчинення призводять до висновку, що насправді поведінка суб'єкта не є протиправною, антисоціальною, що він не винен і що потрібне його звільнення від відповідальності [85].

Законодавство про працю не регулює самі по собі і конкретно підстави звільнення від дисциплінарної відповідальності. Таким чином, оскільки дисциплінарна відповідальність має ряд подібностей з кримінальною відповідальністю та відповідальністю за порушення, то можемо застосувати за аналогією норми кримінального права в даному питанні з урахуванням специфіки трудових відносин. У вченні кримінального права причинами, що

знімають злочинний характер діяння, розглядаються «ті ситуації або обставини, що існували на момент вчинення діяння, які перешкоджають досягненню істотної ознаки злочину і тим самим виключають злочинний характер діяння» [77; 35]. Тому можна сказати, що до обставин, що виключають дисциплінарну відповідальність, належать стани, ситуації чи умови, існування яких у момент учинення проступку, згідно із законом, виключає притягнення особи до такої відповідальності. Реалізація будь-якої з істотних ознак протиправного діяння стає неможливою.

Періодичне оцінювання суддів є важливим інструментом підтримки чесності та ефективності судової системи. Завдяки детальному та об'єктивному аналізу роботи суддів цей процес сприяє забезпеченню високого рівня їх професіоналізму та підзвітності. Це допомагає ідентифікувати сильні сторони та ті, що потребують вдосконалення, таким чином створюючи можливості для зростання та вдосконалення. Крім того, оцінювання сприяє зміцненню довіри громадськості до системи правосуддя, демонструючи прозорість і відданість якості та справедливості.

Незалежно від обраного органу влади, суддя отримає гарантії справедливого судового розгляду відповідно до ст. 6 Європейської конвенції з прав людини та яка б забезпечила судді право оскаржити рішення та санкцію. Дисциплінарні стягнення мають бути пропорційними вчиненому проступку [31].

Значення юридичної відповідальності суддів полягає у: а) сприянні об'єктивності та законності судового процесу; б) формуванні правової свідомості серед суддівського корпусу; в) запобіганні порушенням, що можуть вчинятися суддями; г) забезпеченні незалежності суддів; ґ) зміцненні авторитету суду в суспільстві; д) можливості очищення суддівського корпусу винятково в межах закону (за умови дієвого механізму юридичної відповідальності), завдяки чому в суддівських лавах залишаються лише віддані професії представники [19].

У концепції італійського юриста Мауро Каппеллетті (1989, с. 82/83) питання дисциплінарної відповідальності у сфері судової влади не є абсолютно «обов'язково репресивним (...), а, навпаки, становить важливу та необхідну

складову правильного балансу між незалежністю та відповідальністю, саме соціальної відповідальності» [60].

В.В. Ріхтер зазначає, що дисциплінарна відповідальність суддів за своєю адміністративною сутністю є внутрішньо-судовим видом юридичної відповідальності, до якої притягується суддя в установленому порядку в межах дисциплінарного провадження в разі неналежного виконання професійних обов'язків або порушення норм спеціального законодавства та внутрішньо-етичних регламентованих вимог, у результаті чого до судді застосовуються дисциплінарне стягнення як до суб'єкта дисциплінарного проступку [22]. Адміністративна природа дисциплінарної відповідальності суддів виявлена в таких чинниках:

- 1) підстави притягнення до дисциплінарної відповідальності та види дисциплінарних стягнень є специфічними і чітко визначатися у спеціалізованому законі;
- 2) звернутися до уповноважених органів з приводу вчинення суддею дисциплінарного проступку маю будь-яка особа;
- 3) Притягнення до дисциплінарної відповідальності здійснюються в порядку дисциплінарного провадження уповноваженими органами суддівського врядування;
- 4) суддя є суб'єктом учинення дисциплінарного проступку.

Хоча зміст поняття юридичної відповідальності судді має історичний підтекст (фактично виник на основі моралі та загальноприйнятих правил і норм поведінки), завдання, що постають перед поняттям відповідальності, мають релевантні межі змін. Це підкреслює О.Л. Польовий, який вважає, що головним завданням юридичної відповідальності суддів є забезпечення високої функціональності здійснення правосуддя на принципах законності, справедливості та неупередженості [21, с. 48].

О.М. Овчаренко представляє «внутрішню диференціацію інституту юридичної відповідальності судді:

1) за галузевою належністю певного виду санкцій і процедур їх накладення (як то цивільна, дисциплінарна, кримінальна, адміністративна);

2) особливостями правового положення суддів у судовій системі України (судді судів загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, судді, які обіймають адміністративні посади в судах, де специфіка різновидів відповідальності впливає з різних посадових обов'язків суддів і предметної компетенції судів);

3) різновидом її підстав, що заснована на особливостях певного об'єкта або групи об'єктів (яких захищає інститут юридичної відповідальності)» [20, с. 7].

У Сполучених Штатах Америки дисциплінарний контроль став предметом підвищеної уваги з 1960-х до 1970-х років. Так, у США створено власні комісії з дисциплінарного контролю суддів. Першим штатом, який заснував цю комісію, була Каліфорнія. До 1979 року всі штати, крім одного, створили спеціальні комісії. Деякі штати створили дві або три агенції, які окремо займаються контролем, розслідуванням і судовим переслідуванням, покараннями та апеляціями. Склад цих комісій відрізняється від однієї держави до іншої: третина або чверть членів є суддями. Спосіб відбору членів комісії також різний. На федеральному рівні внаслідок цього виникла потреба в дисциплінарному контролі. Проте незалежної комісії чи агентства для розслідування дисциплінарної скарги не створено. З 1980 року голова кожного округу здійснює дисциплінарний контроль за суддями, і після розгляду скарги він повинен передати її, якщо необхідно, до спеціальної комісії, яка після розслідування справи матиме повноваження накладати санкції, які не поширюються на звільнення судді. Результати, м'яко кажучи, неоднозначні: випадків добровільної відставки або звільнення суддів небагато, а скарги часто подають озлоблені сторони. Крім того, очевидна непрозорість процедур і брак ресурсів у комісії.

У Франції відповідно до постанови від 22 грудня 1958 р., що стосується статусу судової влади, у статті 43 дається таке визначення дисциплінарного

проступку: «Будь-яке невиконання магістратом своїх посадових обов'язків, своєї честі, делікатності чи гідності є дисциплінарним проступком». Висловлене в дуже загальних словах, це визначення, здається, не відповідає «обов'язкам, прямо визначеним статутом», про які йдеться в Європейській хартії про статус суддів. Тому найчастіше Вища рада юстиції Франції посилялася на етичні обов'язки, які містяться в статуті судової влади: таким чином створюється сукупність принципів, що мають нормативну цінність, і всі вони більш-менш прямо відносяться до основних статусних вимог.

Дисциплінарна відповідальність суддів - є одним з основних елементів системи «стримування та противаги», яка повинна забезпечувати незалежність та безсторонність суду [8]. Під дисциплінарною відповідальністю суддів слід розуміти покарання за неправомірні дії судді при здійсненні юрисдикції. Дисциплінарна відповідальність суддів за своєю адміністративною сутністю є видом юридичною відповідальності, до якої притягується суддя в установленому порядку в межах дисциплінарного провадження в разі неналежного виконання професійних обов'язків або порушення норм спеціального законодавства та внутрішньо-етичних регламентованих вимог, у результаті чого до судді застосовується дисциплінарне стягнення як до суб'єкта дисциплінарного проступку.

Висновки до розділу 1

1. Підсумовуючи проведений аналіз, можна констатувати, що проблематика дисциплінарної відповідальності суддів як спеціального виду юридичної відповідальності залишається однією з найбільш досліджуваних і водночас дискусійних у сучасній правовій доктрині. Значний масив вітчизняних та зарубіжних праць наукових праць присвячено сутності та правовій природі дисциплінарної відповідальності суддів, співвідношенню її з принципом незалежності суддів; міжнародним стандартам, окремим елементам складу дисциплінарного проступку, видам дисциплінарних стягнень та процедурі

дисциплінарного провадження. При цьому слід констатувати, що існує достатньо ґрунтовне теоретичне осмислення загальних засад юридичної відповідальності суддів, активно вивчаються окремі проблемні аспекти дисциплінарної відповідальності суддів. При цьому, на жаль, низка важливих питань залишається недостатньо розробленою або дискусійною, насамперед, чітке розмежування судової помилки та дисциплінарного проступку (особливо щодо істотного порушення норм матеріального або процесуального права), ступінь деталізації оціночних категорій у переліку підстав дисциплінарного правопорушення та їх аналізу з позицій міжнародних стандартів, недостатній порівняльно-правовий аналіз моделей дисциплінарної відповідальності в країнах з високим рівнем довіри до судів. Таким чином, хоча теоретична база щодо дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності є достатньою, комплексне системне осмислення її сучасного стану з урахуванням останніх змін законодавства, що відбулись протягом 2023-2025 років, національних та міжнародних стандартів потребує подальшого поглибленого дослідження.

2. Дисциплінарна відповідальність суддів є невід'ємним елементом системи стримувань і противаг у судовій владі, що забезпечує баланс між конституційними принципами незалежності суддів та необхідністю їхньої підзвітності суспільству. Разом з тим її ефективність і легітимність безпосередньо залежать від чіткості законодавчого регулювання, незалежності дисциплінарних органів та дотримання процесуальних гарантій. Україна зараз на шляху європейської інтеграції, тому дисциплінарна відповідальність судді, її підстави та процедури мають відповідати стандартам Ради Європи та Європейського Союзу. Саме ці питання потребують подальшого теоретичного осмислення та вдосконалення в межах реформування судової системи України.

РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКА ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ

2.1. Конституція і юридична відповідальність

Кожна демократія керується набором фундаментальних цінностей, які застосовуються до кожної гілки влади. Законодавча, виконавча та судова гілки влади є трьома гілками влади. У демократії не повинно бути розбіжностей щодо деяких основних принципів, які регулюють механізми відбору, просування по службі та підзвітності суддів. Цей механізм повинен включати незалежність судової влади, не бути свавільним, а судді повинні обиратися на основі належних якостей. Повинен існувати надійний механізм притягнення суддів до відповідальності за будь-які можливі неправомірні дії. Тому часто стверджують, що незалежність і підзвітність суддів є протилежними цілями. Питання підзвітності суддів пропонує особливий погляд на ширшу тему суспільної довіри до судів і системи правосуддя, в якій обговорюється все - від доступу до правосуддя до суддівського активізму. Однак, слід одразу підкреслити, що підзвітність судової влади суспільству є також специфічним питанням, оскільки стосується конституційних та етичних питань особливого роду, в яких необхідно підтримувати належний баланс між незалежністю судової влади, з одного боку, та підзвітністю суддів, з іншого боку.

Верховенство права є наріжним каменем нашої конституційної республіки, що вимагає від усіх, включно з урядом, дотримуватися правових норм. Цей принцип, хоча його зміст іноді і викликає дискусії, в основі своїй гарантує, що закони застосовуються однаково до всіх. Судді відіграють ключову роль у цій системі, забезпечуючи необхідний контроль над виконавчою владою та захищаючи права особи.

Цікавим є досвід Французької Республіки. Починаючи з 1999 року, Конституційна Рада Франції закріпила справжній конституційний принцип відповідальності у сміливий спосіб, який вона вивела зі статті 4 Декларації прав

людини і громадянина 1789 року [79]. Цей принцип зараз зустрічається в аналітичних таблицях Конституційної Ради під назвою «принцип відповідальності». Стаття 4 Декларації прав людини і громадянина 1789 року, як ми знаємо, говорить, що «свобода полягає в можливості робити все, що не завдає шкоди іншим». З огляду на класичний зв'язок між свободою і відповідальністю, який давно з'явився, не було б зайвим вивести з цього тексту будь-які уроки цивільної відповідальності. Але стаття 4, яка стверджує як принцип, так і межі свободи, сформульована в таких загальних термінах, що в питанні відповідальності можна сказати майже все, що завгодно, і його протилежність. По суті, Собор послідовно вивів два приписи, які йдуть у протилежних напрямках. Як перший крок, Конституційна Рада Франції встановила мінімальний поріг відповідальності, згідно з яким той, хто завдає шкоди зі своєї вини, має нести відповідальність. Потім, на другому етапі, який розпочався у 2015 році, Рада встановила межі відповідальності, згідно з якими правила відповідальності не були надмірно суворими для винуватців шкоди. Відтепер принцип відповідальності представляє, як і у Януса, два обличчя: перше обличчя посміхається потерпілим, гарантуючи мінімальний поріг відповідальності. Другий з доброзичливістю спостерігає за винуватцями шкоди, виступаючи проти перевищення відповідальності. Тому для того, щоб оцінити практику Ради щодо цивільної відповідальності, необхідно проаналізувати ці два аспекти принципу відповідальності, щоразу намагаючись визначити контури конституційних вимог та оцінити їх актуальність. Таким чином, ми побачимо, по-перше, утвердження принципу відповідальності на користь потерпілих, по-друге, зміну принципу відповідальності на користь винуватців шкоди.

Принцип відповідальності вперше з'явився в рішенні від 19 листопада 1999 року [45]. Конституційна Рада Франції постановила, що «конституційна вимога, викладена у статті 4 Декларації прав людини і громадянина 1789 року, з якої випливає, що будь-яка дія людини, яка завдає шкоди іншій людині, зобов'язує особу, з вини якої вона сталася, відшкодувати за неї відшкодування».

Цей принцип часто вважався «конституціоналізацією статті 1382 Цивільного кодексу», положення якої він відтворював. Однак виявляється, що незважаючи на ідентичне формулювання, конституційний принцип відрізняється від норми цивільного права (яка тепер міститься у статті 1240) як щодо умов, так і щодо наслідків відповідальності.

Що стосується умов відповідальності, то принцип відповідальності - це принцип відповідальності за вину. Але на відміну від статті 1240 Цивільного кодексу, яка встановлює реальне правило, принцип відповідальності є набагато більш гнучкою нормою. Законодавець може встановлювати суттєві обмеження відповідальності за вину за умови, що вони обґрунтовані та пропорційні. У зв'язку з цим Конституційна Рада Франції використовує два основні критерії: міру обмеження відповідальності і серйозність провини.

З іншого боку, конституційна судова практика є більш заплутаною щодо наслідків відповідальності. Конституційна Рада Франції ніколи не визнавала конституційної цінності цивільно-правового принципу повного відшкодування. У перевірній часом формулі конституційного принципу відповідальності не згадується міра відшкодування, а автономний принцип щодо наслідків відповідальності не був прямо підтверджений. У коментарі до рішення у справі Л. Віванна зазначається, що «з цієї судової практики за принципом відповідальності не існує конституційного принципу повного відшкодування будь-якої шкоди», і що «цей принцип має лише законодавче значення, а з іншого боку, конституційна судова практика є більш заплутаною щодо наслідків відповідальності. Конституційна рада ніколи не визнавала конституційної цінності цивільно-правового принципу повного відшкодування. У перевірній часом формулі конституційного принципу відповідальності не згадується міра відшкодування, а автономний принцип щодо наслідків відповідальності не був прямо підтверджений. У коментарі до рішення у справі Л. Віванна зазначається, що «з цієї судової практики за принципом відповідальності не існує конституційного принципу повного відшкодування будь-якої шкоди», і що «цей принцип має лише законодавче значення».

З теоретичної точки зору, закріплення принципу відповідальності не було самоочевидним, оскільки визначило поняття індивідуального обов'язку в конституційному праві [65]. Справді, Конституційна Рада Франції розглядає відповідальність як наслідок свободи, а точніше як наслідок свободи винуватця шкоди: людина відповідальна, тому що вона вільна, в тому сенсі, що вона діє відповідно до своєї власної волі. Ми несемо відповідальність, тому що, діючи навмисно протиправно, не дбаючи про те, щоб не завдати шкоди іншим, ми зловживаємо своєю свободою. Тоді свобода розглядається не як право, а як тягар, що включає в себе обов'язок діяти, прагнучи не заподіяти нікому шкоди. Саме цей обов'язок, цю норму поведінки, Конституційна Рада читає в статті 4 Декларації прав людини і громадянина 1789 року, яка виправдовує відповідальність за провину і надає їй конституційну цінність.

Однак з політичної точки зору нове тлумачення принципу відповідальності пов'язане з певними ризиками. Слід визнати, що право цивільної відповідальності, після того, як воно було по суті побудоване навколо фігури винуватця шкоди, поступово еволюціонувало в бік дедалі більшого інтересу до фігури потерпілого. Однак така еволюція законодавства про цивільну відповідальність може призвести до нових несправедливостей: після несправедливого позбавлення деяких потерпілих відшкодувань тепер існує ризик несправедливого засудження окремих винуватців до відшкодування шкоди. Таким чином, новий принцип відповідальності може мати певну користь, забезпечуючи дотримання законодавцем балансу між винуватцями та потерпілими від заподіяння шкоди. Але ми також можемо бути стурбовані тим, як Рада використовувала принцип відповідальності до цього часу. У всіх трьох рішеннях законодавець прагнув дати відповіді на ті питання, які наразі постають в контексті виробничих спорів. Однак ці ініціативи підлягають жорсткому контролю з боку Конституційної Ради, хоча вони жодним чином не були революційними. У рішенні від 31 липня 2015 року оскаржуване положення лише покладає солідарну відповідальність на довірителя, якщо він допустив помилку і, таким чином, отримує вигоду від виконання прихованої роботи. Він

серйозно розглядається Радою, хоча це не дуже сміливе правило відповідальності, засноване на дуже класичному понятті вини.

Як носії державної влади щодо ухвалення рішень, судді інтегровані в структуру відповідальності Конституції. Так, Конституція України, гарантуючи незалежність суддів як ключовий елемент верховенства права, водночас встановлює вичерпний, але недостатньо деталізований перелік підстав і санкцій за неналежне виконання суддівських обов'язків, що призводить до напруги між захистом суддівського імунітету та необхідністю ефективної відповідальності за корупцію, недоброчесність і грубі процесуальні порушення, а також до ризику політизації дисциплінарних процедур. Дисциплінарна система повинна бути незалежною від виконавчої влади, прозорою, з чіткими підставами та пропорційними санкціями.

2.2. Процедури дисциплінарного провадження: поняття, стадії, суб'єкти

Процесуальні органи, що беруть участь у дисциплінарному провадженні, повинні поважати розподіл влади в державі та належне здійснення правосуддя. З суддями та їхніми асоціаціями необхідно консультуватися щодо дисциплінарного законодавства та нормативних актів. Орган, відповідальний за порушення дисциплінарного провадження та розслідувань, не може бути тим самим органом, який приймає рішення у дисциплінарній справі. Держави-члени повинні мати спеціальний слідчий орган або особу, відповідальну за отримання скарг, отримання скарг судді та перевірку наявності достатніх звинувачень проти нього, щоб вимагати порушення такого провадження. Дисциплінарний режим для магістратів, безсумнівно, є сферою, в якій ми спостерігаємо значну та швидку еволюцію правових систем [70]. Недостатність дисциплінарного контролю, що здійснюється над суддями, добре відома. Усі наголошують на необхідній прозорості кримінального переслідування та дисциплінарних рішень, що є гарантією довіри до судової системи.

Дисциплінарна відповідальність складається з системи правових норм, які мають на меті санкціонувати ті діяння, вчинені з вини, за допомогою яких не дотримується один або кілька службових обов'язків, встановлених на чолі особи, незалежно від того, яким чином вона класифікується. «Настання дисциплінарної відповідальності має на увазі виконання таких умов:

- наявність потерпілої соціальної цінності, що складається з обов'язків служби і правил поведінки, встановлених законами і нормативними актами;
- наявність суб'єкта дисциплінарного проступку, а саме особи, яка здійснює діяльність, незалежно від того, яким способом вона класифікується;
- наявність діяння, за яким не дотримуються одного або декількох службових обов'язків;
- наявність причинно-наслідкового зв'язку між вчиненим діянням і виробленим результатом;
- вина особи, яка вчиняє дисциплінарний проступок, що виявляється як у формі умислу, так і у вигляді вини. Для настання дисциплінарної відповідальності не обов'язково завдавати матеріальної шкоди як прямого чи непрямого результату дисциплінарного проступку, вчиненого цією особою, достатньо того, що проступок стався як конкретне діяння, яке призвело до винного порушення службових обов'язків або правил поведінки. Крім того, дисциплінарна відповідальність не залежить від інших форм відповідальності і має персональний характер, тому цей вид відповідальності не може бути застосований за діяння іншої особи» [82].

Для того, щоб діяння було кваліфіковано як дисциплінарний проступок, у доктрині вважалось, що воно повинно відповідати певним складовим елементам, подібним за структурою до складових злочину, а саме: об'єкту, об'єктивній стороні, суб'єкту та суб'єктивній стороні.

Як ми показали в іншому випадку, для того, щоб понести дисциплінарну відповідальність магістрату, необхідно, щоб він порушив службові обов'язки або правила поведінки, встановлені законами та правилами, щоб існував причинний зв'язок між вчиненим діянням і заподіяною шкодою суспільній

цінності, і щоб це діяння було вчинено з винуватістю, або у формі умислу, або у формі вини.

У загальному випадку об'єктом дисциплінарного проступку є службові обов'язки або встановлені законами і нормативними актами правила поведінки, яких повинні дотримуватися всі судді і прокурори і яким завдається шкода протиправним діянням. У зв'язку з цим слід нагадати, що відповідно до п. 98 пп. 1 Закону № 303/2004 судді та прокурори несуть відповідальність за порушення своїх обов'язків, а також за діяння, що впливають на престиж правосуддя.

У разі вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого ч. б) ст. 99 ч. б) Закону № 303/2004, її правовим об'єктом є соціальні відносини, що охороняються правовими нормами щодо несумісностей та заборон щодо суддів та прокурорів.

Перш ніж аналізувати, якими є ці правові норми, слід визначитися з поняттями несумісності і заборони.

Під несумісністю розуміють передбачену законом заборону на об'єднання двох позицій, двох атрибукцій, які за своєю природою є суперечливими [90]. Несумісність є безумовною заборonoю на здійснення суддею або посадовою особою певних функцій або якостей, у зв'язку з абсолютною презумпцією конфлікту інтересів, який виник би внаслідок їх одночасного існування. Ситуації несумісності встановлюються законом номінально і конкретно: визначаються категорії посад та функції, якими посадова особа не може займатися [73].

На нашу думку, було показано, що в загальному розумінні несумісність судді полягає в неможливості одночасно виконувати інші функції або послуги, а у вузькому сенсі, що стосується конкретного судового розгляду, несумісність - це прямо передбачена законом ситуація, коли суддя не може брати участь у розгляді справи цього судового розгляду[57].

Що стосується заборон, то в юридичній літературі стверджується, що заборони є «заходами для захисту судді, а також учасника судового процесу» і що вони відіграють роль гарантування незалежності судової влади від

політичних партій, незалежно від того, чи перебувають вони в уряді чи в опозиції», і їх дотримання є елементом, який може забезпечити престиж правосуддя»[81].

Заборони – це негативні зобов’язання, що покладаються на суддів та прокурорів з метою гарантування їх незалежності та неупередженості.

Тому заборони суддям можна розглядати як передбачені законом заходи, які забороняють вчинення дій суддею або прокурором.

Принцип несумісності суддів, будучи надзвичайно важливим інститутом у механізмі правосуддя, був врегульований вже в першому законі про організацію судочинства в Румунії. Так, стаття 207 Закону від 11 квітня 1864 року передбачала, що «будь-якій посадовій особі або судовому агенту забороняється виступати або представляти сторони в судах.....», а стаття 119 Закону про організацію судочинства від липня 1865 року визначала, що «жоден суддя....прокурор не має права торгувати». Ці правові положення пізніше отримали розвиток у статті 92 - 95 Закону про організацію судочинства 1888 р., згідно з якою «сукупність судових функцій забороняється», а «судові функції..... несумісні з адміністративними функціями, з публічними функціями за умови матеріальної сумісності; з мандатом у Законодавчих або Комунальних зборах; з обслуговуванням, оплаченим приватними особами; з професією адвоката; з військовою або церковною державою». Також було «заборонено... здійснювати або самотійно, або під іменем своєї дружини, або через посередника будь-який вид торгівлі; бути бізнес-агентом; брати участь в управлінні або управлінні компанією...», судді не можуть бути «відповідальними за усний або письмовий захист сторін у суді...». Такі ж положення містяться в статтях 71-74 Закону про судову організацію 1890 року, в статтях 117-120 Закону про судову організацію 1909 року і статтях 125-128 Закону про організацію судочинства 1924 року. Останній закон вперше закріпив у ст. 128 заборону для магістратів на політичну діяльність: «ні за яких обставин магістрати не можуть дотримуватися політичних дій і брати участь у проявах такого характеру». Закон «Про судову організацію» 1938 р. встановлював несумісність посади магістрату з іншими

державними або приватними функціями, а Закон № 726/1943 «Про судову організацію» зазначалося, що «функція магістрату несумісна з будь-якою діяльністю, не пов'язаною з судовою, з військовою та церковною державою».

На нашу думку, при аналізі цього дисциплінарного проступку необхідно враховувати такі правові або нормативні положення:

- пункт 2 статті 125 та пункт 2 статті 132 Конституції Румунії, які передбачають, що посада судді або прокурора несумісна з будь-якою іншою публічною чи приватною функцією, за винятком викладацьких посад у вищій освіті;

- Стаття 40 пункт 3 Конституції Румунії, згідно з якою судді Конституційного суду, народні адвокати, мирові судді, активні військовослужбовці, поліцейські та інші категорії державних службовців, встановлені органічним законом, не можуть входити до складу політичних партій.

- Стаття 5 пунктів 1 та 2 Закону № 303/2004, які передбачають, що посади судді, прокурора, помічника мирового судді та помічника судді несумісні з будь-якими іншими державними чи приватними функціями, за винятком викладацьких посад у вищій освіті, а також посад стажування в Національному інституті магістратури та Національній школі діловодів, відповідно до закону. Судді та прокурори зобов'язані утримуватися від будь-якої діяльності, пов'язаної з актом правосуддя, у справах, які передбачають наявність конфлікту між їхніми інтересами та суспільними інтересами здійснення правосуддя або захисту загальних інтересів суспільства, за винятком випадків, коли про конфлікт інтересів було доведено до відома в письмовій формі, колегією суду або керівником органів прокуратури і було вирішено, що наявність конфлікту інтересів не впливає на безстороннє виконання обов'язків служби.

- пункт 1 статті 7 Закону № 303/2004, згідно з якою судді, прокурори, помічники мирових суддів, асимільовані до них юридичні працівники та допоміжний спеціалізований персонал судів та органів прокуратури не можуть

бути оперативними працівниками, у тому числі під прикриттям, інформаторами або співробітниками спецслужб.

– Стаття 8 п. 1 Закону № 303/2004, яка передбачає, що суддям та прокурорам забороняється: здійснювати комерційну діяльність, безпосередньо або через посередників; для здійснення арбітражної діяльності у цивільних, господарських чи інших спорах; мати якість асоційованого або члена в органах управління, адміністрації або контролю цивільних компаній, комерційних компаній, включаючи банки або інші кредитні установи, страхові або фінансові компанії, національні компанії, національні компанії або автономні компанії; бути членом групи економічних інтересів;

– стаття 9 Закону № 303/2004, згідно з якою судді та прокурори не можуть належати до політичних партій чи формувань або здійснювати чи брати участь у діяльності політичного характеру. Судді та прокурори зобов'язані утримуватися від вираження або будь-якого вияву своїх політичних переконань під час виконання своїх обов'язків.

– Стаття 10 Закону № 303/2004, яка передбачає, що судді та прокурори не можуть публічно висловлювати свою думку щодо поточних судових процесів або щодо справ, переданих до прокуратури. Судді та прокурори не можуть надавати письмові або усні консультації зі спірних питань, навіть якщо відповідні судові процеси перебувають на розгляді в інших судах або крім тих, в яких вони здійснюють свої функції і не можуть виконувати будь-яку іншу діяльність, яка відповідно до закону здійснюється адвокатом. Судді та прокурори мають право виступати на умовах, передбачених законом, лише у своїх особистих справах - справах своїх нащадків і нащадків, подружжя, а також осіб, поміщених під їхню опіку або піклування. Однак навіть у таких ситуаціях суддям та прокурорам не дозволяється використовувати свої можливості для впливу на рішення суду чи прокуратури, і вони повинні уникати створення видимості того, що вони можуть будь-яким чином вплинути на вирішення проблеми.

– статтю 101 Закону № 161/2003 «Про деякі заходи щодо забезпечення прозорості здійснення публічних повноважень, публічних функцій та в бізнес-середовищі, запобігання та санкціонування корупції», яка передбачає, що посада судді та прокурора несумісна з будь-якою іншою публічною чи приватною функцією, крім посад викладачів у вищих навчальних закладах;

– стаття 102 Закону № 161/2003, згідно з якою магістратам заборонено: здійснювати арбітражну діяльність у цивільних, господарських чи інших спорах; мати якості асоційованого, члена керівних, адміністративних або контрольних органів цивільних компаній, комерційних компаній, включаючи банки або інші кредитні установи, страхові або фінансові компанії, національні компанії, національні компанії або автономні компанії; здійснювати комерційну діяльність, безпосередньо або через посередників; бути членом групи економічних інтересів;

– стаття 105 Закону № 161/2003, згідно з якою мировим суддям забороняється брати участь у розгляді справи як судді або прокурору: якщо вони є подружжям або родичами до четвертого ступеня, включаючи один одного; чи мають вони, їх подружжя або родичі до четвертого ступеня включно інтерес до справи. Ці положення також застосовуються до магістрату, який бере участь, як суддя або прокурор, у розгляді справи в апеляційному порядку, коли подружжя або родич до четвертого ступеня магістрату включно, брав участь, як суддя або прокурор, у судовому розгляді по суті цієї справи;

– стаття 202 Закону № 62/2011 про соціальний діалог, згідно з якою прокурори, судді, військовослужбовці та особовий склад з особливим статусом у складі Міністерства національної оборони, Міністерства адміністрації та внутрішніх справ, Міністерства юстиції та з підпорядкованих або координуваних ними установ і структур, у тому числі Національного управління юстиції, не можуть оголошувати страйк. Працівники пенітенціарної служби, Румунська розвідувальна служба, Служба зовнішньої розвідки, Спеціальна телекомунікаційна служба, особовий склад, який працює в

іноземних збройних силах, дислокованих на території Румунії, а також інші категорії персоналу, яким законом заборонено здійснювати це право.

– стаття 4 Закону, згідно з якою особи, які займають посади державної гідності відповідно до закону, судді, військовослужбовці Міністерства національної оборони, Міністерства адміністрації та внутрішніх справ, Румунської розвідувальної служби, Служби охорони та охорони, Служби зовнішньої розвідки та Спеціальна телекомунікаційна служба, підпорядковані або координовані ними підрозділи та/або підрозділи не можуть створювати та/або вступати до профспілкової організації.

– статті 9 та 10 Кодексу етики суддів та прокурорів, згідно з якими судді та прокурори повинні бути неупередженими у виконанні своїх професійних обов'язків, будучи зобов'язаними приймати рішення об'єктивно, без будь-якого впливу. Судді та прокурори повинні утримуватися від будь-якої поведінки, дій чи проявів, які можуть вплинути на впевненість у їхній неупередженості. У разі несумісності судді та прокурори зобов'язані утриматися, згідно із законом;

– пункт (1) статті 21 Кодексу етики суддів і прокурорів, згідно з яким судді та прокурори не можуть поєднувати цю якість з будь-якими іншими державними чи приватними функціями, крім викладацьких посад у вищих навчальних закладах;

– статті 41 – 44 нового Цивільного процесуального кодексу, який регулює всі випадки абсолютної несумісності та відводу судді та прокурора;

– 24 – 27 старого Цивільного процесуального кодексу, який регулює справи про несумісність та відвід судді та прокурора;

– статті 64 – 67 нового Кримінально-процесуального кодексу, який регулює несумісність та відвід суддів і прокурорів;

– статті 46 – 51 старого Кримінального процесуального кодексу, який також регулює випадки несумісності та відводу судді та прокурора;

У цьому контексті необхідно враховувати кілька положень ряду міжнародних документів, а саме:

– Правило № 3 Бангалорських принципів поведінки суддів [15], згідно з яким доброчесність має важливе значення для належного виконання судової функції. Суддя повинен подбати про те, щоб в очах розумного спостерігача його поведінка була бездоганною. Поведінка та поведінка судді мають підтвердити впевненість суспільства у доброчесності судової влади. Правосуддя має бути не тільки здійснене, воно також має бути видно, що справедливість відбулася;

– Принцип № 2 «Основних принципів незалежності судових органів», схвалених резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, згідно з якими судді повинні вирішувати справи, що надійшли до суду, безсторонньо на основі фактів і відповідно до закону, без будь-яких обмежень, неправомірного впливу, спонуки, тиску, погроз або втручання, прямого чи непрямого, з будь-кого боку і з будь-яких би то не було причин.

Відповідно до Загальної декларації прав людини, члени судової влади, як і інші громадяни, мають право на свободу переконань і вільного їх вираження але з урахуванням того, що при реалізації цих прав судді повинні поводитися таким чином, щоб зберегти гідність своєї посади та неупередженість і незалежність судової влади.

Судді матимуть змогу вільно створювати або вступати до асоціацій суддів чи інших організацій, які представляють їхні інтереси, сприяють їх професійній підготовці та захищають незалежність суддів:

– стаття 7 Загальної (Універсальної) хартії судді, ухваленої 17 листопада 1999 року Центральною Радою Міжнародної Асоціації Суддів в Тайпеї, передбачає, що «Суддя не повинен займатися будь-якою іншою діяльністю, публічною чи приватною, оплачуваною чи безоплатною, якщо вона не є повністю сумісною з його обов'язками та статусом судді. Суддя не може бути призначений на будь-яку іншу посаду без його згоди;

– Принцип № 4.2. Європейської Хартії про статус суддів, який передбачає, що «Судді вільно здійснюють іншу діяльність поза межами їхніх суддівських обов'язків, у тому числі діяльність, яка є втіленням їхніх прав як громадян. Ця

свобода не може обмежуватися за винятком тих випадків, коли така діяльність позасуддівськими обов'язками не є сумісною з довірою до їх неупередженості та незалежності або з належним рівнем відданості, необхідної для розгляду справ, поданих на їх розгляд, з належною ретельністю та в межах розумного періоду часу. Здійснення інших видів діяльності, крім літературної чи мистецької, якщо за них передбачена виплата винагороди, має бути попередньо санкціоновано з урахуванням умов, визначених законом»;

– Принцип № IV Рекомендації № R (94)12 Комітету міністрів Ради Європи «Незалежність, дієвість та роль суддів», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи на 518 засіданні заступників міністрів 13 жовтня 1994 року [19], згідно з яким «Судді повинні бути вільними у створенні об'єднань, які самостійно або спільно з іншим органом оберігають незалежність суддів та захищають їхні інтереси.»;

– п. 1 п.п. d) Рекомендація № R (95) 5 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо запровадження та покращення функціонування систем і процедур оскарження по цивільних і господарських справах, ухваленої Комітетом Міністрів Ради Європи на 528 засіданні заступників міністрів 7 лютого 1995 року [20], згідно з яким «Суддям судів вищих інстанцій не можна дозволяти участь у провадженні по справах, якими вони опікувалися в суді нижчої інстанції».

Слід зазначити, що об'єкт є вже фактором для будь-якого дисциплінарного проступку тому його відсутність призводить до відсутності дисциплінарного проступку. Під суб'єктом дисциплінарного проступку розуміється фізична особа, яка бере участь у трудових або службових відносинах, яка вчинила протиправне діяння, кваліфіковане законом як дисциплінарний проступок.

Отже, наявність дисциплінарного проступку зумовлена особливою якістю активного суб'єкта, а саме: посадової особи, судді тощо. Доцільно проаналізувати особливості дисциплінарного провадження у інших країнах, а саме у Румунії, Великій Британії та Чехії.

В Румунії у разі вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого ч. б) ст. 99 п. б) Закону № 303/2004, статус активного суб'єкта мають: судді; прокурори; помічники судді Високого касаційного суду та юстиції; судові інспектори; члени Вищої ради магістратури; помічники судді.

Як ми показали в іншому випадку [61], у випадку суддів, прокурорів, помічників магістратів Високого касаційного суду та правосуддя, судових інспекторів та членів Вищої ради магістратури дисциплінарне розслідування проводить судова інспекція, а санкція застосовується секціями Вищої ради магістратури залежно від якості особи (судді чи прокурора). Однак у випадку з помічниками суддів дисциплінарні стягнення застосовуються міністром юстиції, навіть якщо до них застосовуються законодавчі норми, передбачені для суддів та прокурорів. Разом з тим, зауважимо, що положення законодавства щодо суддів та прокурорів не поширюються на аудиторів правосуддя, дисциплінарна відповідальність яких регулюється окремо..

Також слід звернути увагу на те, що судова практика може поставити під сумнів питання про те, чи можуть юридичні особи (суди, апеляційні суди, Верховний Суд, органи суддівського врядування) мати статус активного суб'єкта дисциплінарного проступку, оскільки в кримінальному праві юридична особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності, оскільки має статус активного суб'єкта правопорушення. Оскільки дисциплінарна відповідальність суддів в Румунії на даний час регулюється Законом № 303/2004, юридичні особи не можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності за дисциплінарні стягнення, навіть у тому випадку, якщо вони не виконали свої зобов'язання, передбачені законами або нормативними актами, оскільки дисциплінарна відповідальність є суворо індивідуальною відповідальністю, що застосовується у разі порушення правил поведінки та етичних норм, і важко припустити, що юридична особа може порушити такі правила.

При цьому, як і у випадку з усіма дисциплінарними проступками, загальні умови, які повинні виконувати судді, щоб бути активними суб'єктами, можна

вивести з закону, які стосуються здатності до здійснення, відповідальності та свободи волі та дій. Мова йде про такі умови:

а) правоздатність:

Згідно з нормами статей 37 і 38 Цивільного кодексу Румунії, правоздатність - це здатність особи самостійно укласти цивільні правові акти. Повна фізична здатність починається з дня досягнення людиною повноліття. Особа стає повнолітньою у віці 18 років [52]. Отже, однією з умов призначення на посаду судді чи прокурора є набуття повної дієздатності до здійснення професійних обов'язків. Відповідно, втрата дієздатності призводить до звільнення з посади судді або прокурора, а вчинення протиправного діяння за відсутності повної дієздатності не може вважатися дисциплінарним проступком.

б) відповідальність: ця умова прямо не передбачена законом, але вона впливає з п. 14 п. 2 п. д) Закону № 303/2004, який встановлює правило, згідно з яким для набуття якості судді чи прокурора особа повинна бути медично та психологічно придатною для виконання цієї функції. Відповідальність визначається як здатність людини усвідомлювати свої дії, їх соціальну значимість, а також вміти свідомо визначати і направляти свою волю по відношенню до цих дій [78].

Стан відповідальності особи передбачає розуміння протиправного характеру її діяння та дає їй можливість утримуватися від вчинення дій чи бездіяльності, що суперечать закону. Оцінка відповідальності залежить від оцінки психічних здібностей, які, своєю чергою, характеризуються своїми методами розпізнавання. За відсутності відповідальності особа не може бути активним суб'єктом дисциплінарного проступку. Загальне визначення відповідальності не слід плутати з дисциплінарною відповідальністю, оскільки відповідальність є психологічною категорією, а дисциплінарна відповідальність – юридичною.

Що стосується відповідальності суддів, то не може бути сумніву, що вони не мали б розсудливості в розумінні закону, оскільки безвідповідальна особа не

могла обіймати таку посаду, але в цьому контексті відповідальність суддів слід розглядати й з іншого боку.

Підзвітність суддів передбачає, що судді підзвітні Конституції та закону, які вони повинні застосовувати чесно, незалежно та сумлінно. Принципи підзвітності та незалежності судової влади лежать в основі довіри суспільства до судової влади та важливості судової влади як одного з трьох стовпів, на яких ґрунтується відповідальна форма правління. Окрім забезпечення належних процедур відсторонення суддів від професії на підставі недієздатності або неналежної поведінки, які є необхідними для дотримання принципу незалежності суддів, будь-яке дисциплінарне провадження має проводитися у справедливий та об'єктивний спосіб. Дисциплінарні провадження, які можуть мати наслідком виключення судді з професії, повинні включати відповідні гарантії для забезпечення справедливості.

в) свобода волі і дій. Для того, щоб суддя був активним суб'єктом дисциплінарного проступку і відповідав за його вчинення, необхідно, щоб, крім двох проаналізованих вище умов, він виконував і третю, а саме: вільно і без обмежень вирішував питання про вчинення дисциплінарного проступку.

Свобода волі і дій передбачає, що суддя або прокурор вільно приймає рішення про вчинення протиправного діяння, маючи при цьому свободу дій за власною волею. У цьому контексті може йти мова і про незалежність судді. Таким чином, було показано, що незалежність судової влади не є привілеєм чи особистою прерогативою кожного судді. Саме покладена на кожного суддю відповідальність дозволяє йому чесно і неупереджено вирішувати справу на основі закону і доказів, без зовнішнього тиску або впливу і без страху будь-якого втручання. Суть принципу незалежності суддів полягає в повній свободі судді судити і вирішувати справи, що надходять до суду. Ніхто ззовні (ні влада, ні групи тиску, ні окрема особа, ні навіть будь-який інший суддя) не повинен втручатися або намагатися втручатися в те, як суддя веде справу і ухвалює рішення. Незалежність судової влади означає як індивідуальну, так і інституційну незалежність, необхідну в процесі прийняття рішень. Таким

чином, незалежність судової влади є одночасно і станом і сукупністю інституційних та операційних правил. Перший аспект стосується фактичної незалежності судді; другий аспект стосується визначення відносин між судовою владою та іншими, особливо іншими владними структурами в державі, з метою забезпечення незалежності як в дійсності, так і в зовнішньому вигляді. Співвідношення між цими двома аспектами незалежності правосуддя полягає в тому, що якщо суд не є незалежним від інших державних органів щодо суттєвих аспектів для його функціонування, суддя не може стверджувати, що він є незалежним.

На нашу думку, партисипативність, як це регулюється кримінальним законодавством, не застосовується в контексті дисциплінарної відповідальності, оскільки, з одного боку, цивільне законодавство не регулює такий інститут, а з іншого боку, будучи суто індивідуальною відповідальністю, кожне діяння судді оцінюється конкретно.

Отже, у разі вчинення дисциплінарного проступку, якщо суддя вчиняє діяння, що порушує законодавчі норми щодо несумісності та заборон, він не несе відповідальності за дисциплінарне стягнення як співучасник дисциплінарного проступку, вчиненого іншим суддею. Але, в залежності від своїх дій або бездіяльності, він зможе відповісти тільки як суб'єкт за те, що він вчинив.

Матеріальна складова об'єктивної сторони дисциплінарного проступку в Румунії регулюється ч. б) п. 99 Закону № 303/2004 полягає в порушенні дійсним суб'єктом положень законодавства щодо несумісності та заборон.

Під порушенням положень законодавства розуміється ігнорування, невиконання, порушення норм, що регулюють несумісності та заборон щодо суддів. Отже, з точки зору матеріального елемента дисциплінарний проступок вчиняється шляхом вчинення однієї з двох дій: порушення положень законодавства про несумісність або порушення положень законодавства про заборони. Для наявності дисциплінарного проступку достатньо, щоб суддя вчинив діяння, яке підпадає під одну з двох модальностей. Якщо він вчинить

кілька діянь, які порушують кілька законодавчих положень щодо несумісності або одні щодо несумісності, а інші щодо заборон, ми матимемо не стільки дисциплінарних проступків, скільки вчинених діянь, а одиничний дисциплінарний проступок, вчинений за допомогою кількох матеріальних діянь, причому цей аспект враховується при індивідуалізації дисциплінарного стягнення.

З аналізу юридичних текстів, що регулюють об'єкт даного дисциплінарного проступку, випливає, що несумісності і заборони судді або прокурора можна структурувати на кілька категорій. Таким чином, з точки зору несумісності маємо: несумісність посади судді з будь-якими іншими публічними чи приватними функціями; несумісність посади судді в ефективному виконанні цієї функції,

Що стосується заборон, то можна виділити : заборони професійного характеру; заборона здійснювати підприємницьку діяльність; заборони політичного характеру; соціальні заборони; заборони на здійснення інших функцій.

Національне законодавство та міжнародні документи передбачають неприпустимість втручання у процесуальні рішення суддів та оцінювання таких рішень. Предметом дисциплінарної процедури є не судові рішення, як у випадку його судового оскарження, а поведінка судді (спосіб виконання ним своїх обов'язків), виконання професійних обов'язків при здійсненні правосуддя, дотримання відповідних правил та вимог тощо. Дисциплінарні правопорушення повинні бути суворо пов'язані з їхньою роботою на посаді судді. Одночасно з посиленням дисциплінарної процедури необхідно звернути увагу на оптимізацію роботи суддів. Водночас, суддів необхідно захистити від тиску зсередини системи, а також ззовні [15]. Одним з таких видів тиску є протистояння в дисциплінарній процедурі судді зі стороною в процесі, яка незадоволена його поведінкою, що є немислимим і суперечить принципу незалежності суддів. Незалежність судової влади, безумовно, є чи не найважливішою характеристикою системи правосуддя. Це пов'язано з тим, що

незалежність суддів є цінністю правової держави. Вона є наслідком принципу поділу влади в державі і стосується як структурної незалежності системи правосуддя (інституційна незалежність), так і індивідуальної незалежності суддів (особиста незалежність). Очевидно, що якби судді не були незалежними, це негативно позначилося б на діяльності з відправлення правосуддя. Оцінка стану дотримання незалежності суддів передбачає аналіз порядку призначення, тимчасового відсторонення, звільнення, відставки судді. За забезпечення незалежності суддів відповідає рада суддів; міжнародні стандарти передбачають, що статус цієї інституції має бути врегульований на конституційному рівні, коли Основний Закон країни регулює склад, повноваження та автономію суддівської ради.

Закон про конституційну реформу 2005 року в Англії та Уельсі та аналогічні реформи в Шотландії та Північній Ірландії радикально переосмислили ландшафт регулювання поведінки суддів. Реформи проклали шлях для спеціалізованих режимів, які, серед іншого, спрямовані на забезпечення незалежності судової влади та ефективне забезпечення підзвітності суддів. Однак в останні роки режими регулювання судової влади зіткнулися з численними скаргами на серйозні, серійні та системні недоліки. Також важливо перевірити, наскільки (якщо взагалі) нові регуляторні режими у Великій Британії

є ефективними у підтримці незалежності судової влади. Систематичний та контекстуально обґрунтований системний аналіз підкреслить ефективність регуляторних режимів у регулюванні поведінки суддів. Такий аналіз також допоміг би оцінити вплив регуляторних режимів на незалежність та підзвітність судової влади. Він також визначив би невирішені проблеми, з якими стикаються ці режими. Брак академічних досліджень, що оцінюють ефективність та наслідки регуляторної архітектури та діагностують прогалини в ній, ще більше підкреслює необхідність всебічного критичного дослідження.

Ключовим моментом у дисциплінарному провадженні є визначення моменту, коли уповноважена особа дізналася про можливе правопорушення,

оскільки з цього моменту починається суб'єктивний термін для подання клопотання. Це відбувається в момент виникнення підстав для дисциплінарного провадження. Момент встановлення строку варіюється залежно від характеру правопорушення. Для одноразових правопорушень строки залежать від конкретного моменту, тоді як для триваючих правопорушень вони залежать від моменту припинення проступку. Для збереження правової визначеності судова практика тому ґрунтується на принципі, що достатньо, наприклад, просто отримати скаргу від сторін провадження. Після визначення строків подання дисциплінарного клопотання доцільно представити суб'єктів, уповноважених подавати таке клопотання. Так, в Чеській Республіці згідно з розділом 8 Закону про судові справи (ZKŘ), особами, уповноваженими подавати клопотання проти всіх суддів, є Президент Республіки та Міністр юстиції. Крім того, у справах Голови Верховного Суду та Вищої судової ради проти суддів, де ці судді представляють найвищий судовий орган. Завдяки чіткішому визначенню компетенцій окремих суб'єктів, гарантується, що клопотання може бути подане лише органом, який має організаційний або функціональний зв'язок з даним суддею. Важливим також є розширення кола учасників провадження. Після визначення осіб, уповноважених подавати дисциплінарне клопотання, наступним кроком у дисциплінарному провадженні є визначення юрисдикції суду, який розглядає клопотання. Ця сфера зазнала фундаментальних змін завдяки внесенню змін до Кодексу про адміністративні правопорушення. Законодавець запровадив двоінстанційне дисциплінарне провадження, яке раніше було скасовано та замінено одноінстанційною системою. Ця модель існувала з 2008 по 2024 рік і пройшла через Конституційний Суд. У своєму рішенні від 29 вересня 2010 року, справа № PL ÚS 33/09, Конституційний Суд заявив, що дисциплінарне провадження, навіть якщо воно проводиться з використанням Кримінально-процесуального кодексу, не відповідає ознакам кримінального провадження, і тому обов'язковість двоінстанційного провадження не є обов'язковою. Тому він вважав одноінстанційне дисциплінарне провадження таким, що відповідає конституційному ладу та

статті 2 Протоколу № 7 до Європейської конвенції з прав людини. Незважаючи на це, необхідність двоінстанційної системи вже давно наголошується професійною спільнотою та міжнародними інституціями. Прикладом є Група держав проти корупції, відома як GRECO, яка у своїх оціночних звітах з 2016 року рекомендувала дозволити суддям оскаржувати ці втручання у формі дисциплінарних рішень. Двоінстанційна процедура посилює захист суддів від можливих ексцесів та підвищує легітимність рішень, особливо у випадках звільнення з посади, що є фундаментальним втручанням у професійне життя судді. Щодо апеляційного провадження, юрисдикція розділена між Верховним Судом та Верховним адміністративним судом. Що стосується Верховного Суду, то відповідно до статті 5а, пункту 1 Закону про адміністративні справи (ZKŘ), він має юрисдикцію щодо справ усіх суддів. Чеська модель дисциплінарного провадження щодо суддів підтримує концентрацію порядку денного дисциплінарних справ на рівні найвищих судів, тим самим сприяючи зміцненню експертності та професіоналізації прийняття рішень. Водночас, прагнучи зберегти єдність та безперервність прийняття рішень, законодавець схиляється до участі суддів Верховного Суду та Вищого адміністративного суду в дисциплінарних колегіях, що діють у найвищих судах. Слід зазначити, що стосується частоти дисциплінарних проваджень, то в Чехії вони вже давно є низькими значеннями, близько десятків на рік. Статистика Міністерства юстиції показує, що у 2015–2024 роках щорічно розглядалося близько 20 дисциплінарних справ. Найпоширенішою підставою для припинення провадження є затвердження угоди про визнання вини та дисциплінарного стягнення або закриття провадження. Інститут угоди був чітко закріплений у правовому регулюванні шляхом змін до законодавства, що набрали чинності з 1 січня 2025 року. Найпоширенішою причиною припинення дисциплінарного провадження є випадки, коли суддя йде у відставку зі своєї посади. Причина зупинення провадження у зв'язку зі звільненням з посади продовжує переважати. З точки зору мотивації суддів, це явище може здаватися зрозумілим. Якщо провадження зупиняється, рішення про винуватість не виноситься, а отже,

дисциплінарного проступку не встановлюється. Однією з причин є прагнення зберегти професійну доброчесність.

Висновки до розділу 2

1. Місце конституції в інституті юридичної відповідальності є визначальним і незамінним: вона одночасно є фундаментом, мірилом конституційності та головною гарантією того, що відповідальність буде справедливою, законною та гуманною. Вона визначає фундаментальні принципи, на яких ґрунтується вся система юридичної відповідальності (законність, верховенство права, невідворотність покарання, пропорційність, заборона зворотної дії законів, що погіршують становище особи тощо), а також встановлює межі можливого державного примусу.

У світлі міжнародних стандартів (Всесвітня декларація людських прав, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Європейська конвенція з прав людини, практика Європейського суду з прав людини, висновки Венеціанської комісії) роль конституції набуває ще більшої ваги. Сучасний конституціоналізм вимагає, щоб національна конституція не лише декларувала права, а й забезпечувала їх ефективний захист через: принцип юридичної визначеності та передбачуваності норм; заборону надмірного та непропорційного втручання у права; відповідність санкцій тяжкості правопорушення; наявність незалежного судового контролю за застосуванням заходів примусу.

Таким чином, Конституція не є просто одним із джерел регулювання юридичної відповідальності, саме через верховенство Конституції та її відповідність міжнародним стандартам у правовій державі досягається баланс між необхідністю притягнення до відповідальності та захистом людини від зловживань владою. Будь-яке відхилення від конституційних принципів або ігнорування міжнародних зобов'язань призводить до послаблення легітимності всієї системи юридичної відповідальності.

2. Дисциплінарне провадження поєднує елементи публічного інтересу з необхідністю максимального забезпечення незалежності та неупередженості особи, щодо якої ведеться провадження.

Сучасні підходи до стадій дисциплінарного провадження суддів зазвичай включають такі основні етапи: попереднє вивчення та перевірка прийнятності скарги та наявності підстав; відкриття або відмова у відкритті дисциплінарної справи; підготовка справи до розгляду по суті (збір доказів, витребування матеріалів, ознайомлення сторін); розгляд справи по суті (заслуховування сторін, свідків, дослідження доказів); прийняття рішення (про притягнення до відповідальності чи про відмову); стадія оскарження та виконання рішення (за наявності апеляційного/касаційного перегляду).

Міжнародні стандарти встановлюють жорсткі вимоги до таких процедур, спрямовані на баланс між підзвітністю суддів та гарантіями їхньої незалежності: дисциплінарна відповідальність має ґрунтуватися виключно на чітко визначених законом підставах (принцип законності); процедура повинна бути незалежною, неупередженою та відокремленою від політичного впливу; обов'язкове дотримання права на справедливий розгляд (презумпція невинуватості, право на захист, змагальність, право на ознайомлення з матеріалами, мотивоване рішення); пропорційність покарання тяжкості проступку; публічність розгляду; незалежність органу, що здійснює дисциплінарне провадження; заборона використання дисциплінарного механізму для тиску на суддів через зміст прийнятих рішень (крім випадків умисного правопорушення чи грубої недбалості).

Таким чином, дисциплінарне провадження є інструментом забезпечення якості правосуддя та професійної доброчесності. Міжнародні стандарти вимагають, щоб національне регулювання максимально захищало незалежність суддів від свавільного чи політично мотивованого переслідування, водночас гарантуючи ефективну реакцію на реальні дисциплінарні порушення. Саме дотримання цих принципів є ключовим критерієм відповідності системи дисциплінарної відповідальності демократичним стандартам верховенства

права.

РОЗДІЛ 3. ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ В УКРАЇНІ

3.1. Практика Європейського суду з прав людини у справах щодо дисциплінарної відповідальності суддів

Згідно з усталеною практикою Європейського суду з прав людини обґрунтованість підстав для надання висновку щодо безсторонності суду для мети пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод має встановлюватися згідно з: «об'єктивним критерієм», який передбачає, що встановлення наявності упередженості суду (суддів) має бути визначено окремо від поведінки судді, тобто має бути з'ясовано, чи існують очевидні факти, що можуть поставити під сумнів його безсторонність; вирішальною є саме наявність відповідних обставин, підтверджених належними та допустимими доказами, які свідчать про обґрунтованість сумніву в неупередженості суду; позиція зацікавленої сторони є важливою, але не вирішальною; «суб'єктивним критерієм», який вимагає оцінки реальних дій, поведінки судді під час розгляду конкретної справи і тільки після встановлення фактів у поведінці судді, які можна кваліфікувати як прояв упередженості, можливо поставити під сумнів його безсторонність; особиста безсторонність суду презюмується, поки не надано доказів іншого [9].

Аналіз європейської судової практики показує, що завдяки широкому тлумаченню тексту Договору Страсбурзький суд зумів зрозуміти цей принцип, спочатку гарантуючи один з його конститутивних елементів: незалежність судової системи. Незважаючи на те, що європейська судова практика характеризується казуїстичною оцінкою, можна, проте, зазначити, що, не обмежуючись цим конкретним аспектом розподілу влади, європейські суди поступово розробили та поширили серед держав-членів специфічно

європейське бачення розподілу влади, яке іноді може безпосередньо суперечити національним концепціям [68].

Дисциплінарна відповідальність суддів є одним із ключових механізмів притягнення суддів до відповідальності. Держави покликані регулювати цю сферу, збалансовуючи два основні інтереси, а саме необхідність забезпечити функціональні механізми підзвітності суддів та забезпечення реальної незалежності суддів. Основні міжнародні нормативно-правові акти щодо дисциплінарної відповідальності суддів передбачають, що держави передбачають чіткі норми, за які судді можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності, виключаючи дисциплінарну відповідальність за незначні порушення таяк тлумачити закони і факти. Дисциплінарне провадження має здійснюватися або незалежним органом, або судами. Судді, яких притягнуто до дисциплінарної відповідальності, повинні мати право на доступ до незалежного суду чи органу, встановленого законом відповідно до статті 6 ЄКПЛ. Вкрай важливо, щоб у такому дисциплінарному провадженні було виключено будь-який вплив виконавчої чи законодавчої влади на орган, який приймає рішення [12].

Захист національних суддів став лейтмотивом європейської судової практики за останні кілька років. Навряд чи минає місяць без рішення, в якому ЄСПЛ або Суд ЄС просили винести рішення щодо чогось, що стосувалося захисту національних суддів. Найчастіше питання, про яке йдеться, стосується ширшого принципу незалежності суддів – від призначення суддів, від суддівської дисципліни до перебування на посаді судді безстроково. Але воно також може стосуватися і більш фактичних питань, таких як затримання суддів (наприклад, у справі Баша). В інших випадках питання є не стільки матеріально-правовим, скільки пов'язаним з процесуальним захистом, яким можуть користуватися судді.

Судді, яких притягнуто до дисциплінарної відповідальності, повинні мати право на доступ до незалежного суду чи органу, встановленого законом відповідно до статті 6 ЄКПЛ. Вкрай важливо, щоб у такому дисциплінарному

провадженні було виключено будь-який вплив виконавчої чи законодавчої влади на орган, який приймає рішення [83]. Якщо дисциплінарний орган, який приймає рішення, не є судом, його члени повинні відповідати загальним вимогам незалежності та неупередженості. Відповідні критерії включають належне призначення, фіксований термін повноважень, гарантію перебування на посаді, гарантію від втручання, видимість незалежності та можливість відводу у разі упередженості, а також значне представництво суддів у цьому органі [54]. Там, де вони існують, ради юстиції є найкращими для цього [84].

Дисциплінарне провадження може бути ініційоване у разі неефективного та неналежного виконання суддями своїх обов'язків. Таке провадження має здійснюватись незалежним органом влади або судом, із забезпеченням гарантій справедливого судового розгляду і права на оскарження рішення та покарання. Дисциплінарні санкції мають бути пропорційними» [54].

Консультативна рада європейських суддів на своєму 11-му пленарному засіданні (17-19 листопада 2010 року) ухвалила Велику Хартію Суддів (Основоположні принципи), що узагальнює та кодифікує головні підсумки Висновків, які вона вже затвердила. Розділ під назвою «Орган, відповідальний за забезпечення незалежності» передбачає:

«13. Для забезпечення незалежності суддів кожна держава повинна створити Раду суддів або інший спеціальний орган, незалежний від законодавчої та виконавчої влади, наділений широкими повноваженнями з усіх питань, що стосуються їхнього статусу, а також організації, функціонування та іміджу судових інститутів. Рада має складатися або винятково з суддів, або зі значної більшості суддів, обраних їхніми колегами. Рада суддів має нести відповідальність за свою діяльність та рішення.».

У своєму рішенні у згаданій справі «Олександр Волков проти України» [26] (Oleksandr Volkov v. Ukraine) Суд встановив ряд критеріїв для оцінки того, чи відповідала ВРЮ, як дисциплінарний орган суддівського врядування, вимогам незалежності та безсторонності. При цьому Суд посилався на свою попередню практику та враховував відповідні міжнародні документи, зокрема,

висновки та рекомендації інших органів Ради Європи. По-перше, Суд наголосив на необхідності значного представництва суддів у такому органі, зазначивши, що у випадку, коли щонайменше половина складу суду, у тому числі голова з правом вирішального голосу, складається з суддів, це є суттєвим свідченням безсторонності (там само, пункт 109). По-друге, з огляду на важливість зменшення впливу політичних органів на склад дисциплінарного органу, важливо було оцінити порядок, відповідно до якого судді обирались до цього органу, з урахуванням органів влади, які висували їх, та роль суддівського співтовариства у цьому процесі (там само, пункт 112). По-третє, важливо було встановити, чи працювали члени дисциплінарного органу у ньому на постійній основі або продовжували працювати і отримувати заробітну плату поза його межами; враховуючи, що в останньому випадку це неминуче означатиме їхню матеріальну, ієрархічну та адміністративну залежність від їхніх основних роботодавців і ставитиме під загрозу їхню незалежність та безсторонність (там само, пункт 113). По-четверте, слід приділити увагу участі представників органів прокуратури у складі дисциплінарного органу з питань суддів; включення Генерального прокурора України за посадою, а також інших членів, делегованих органами прокуратури, викликає занепокоєння щодо безсторонності дисциплінарного органу з питань суддів з огляду на функціональну роль прокурорів у національному судовому провадженні (там само, пункт 114). По-п'яте, коли члени дисциплінарного органу відіграють роль у попередній перевірці у дисциплінарній справі та в подальшому беруть участь у вирішенні тієї самої справи у дисциплінарному органі, таке дублювання функцій може викликати об'єктивний сумнів щодо безсторонності цих членів (там само, пункт 115).

У справі «Камелія Богдан проти Румунії» [43] Європейський суд з прав людини розглянув скаргу заявниці проти румунської держави, яка також скаржилася на «[...] недотримання принципу безпеки правовідносин через відсутність, як стверджувала заявниця, у національному законодавстві строку позовної давності у питаннях дисциплінарної відповідальності суддів [...]». Суд

підтвердив позицію, викладену у своїй практиці про те, що «встановлені законом строки позовної давності, які належать до числа строків позовної давності законних обмежень права на суд, слугують кільком важливим цілям: гарантувати правову визначеність, встановлюючи часові межі для порушення справи, захистити потенційних відповідачів від запізнення захистити потенційних відповідачів від запізнених скарг, які, можливо, навіть важко оскаржити, та запобігти несправедливості, яка може виникнути у разі захоплення судів виносити рішення щодо подій, які відбулися в далекому минулому, на підставі доказів, на які більше не можна покладатися і які були б неповними через плин часу».

Водночас Європейський суд з прав людини встановив, що національне законодавство, яке застосовувалося у цій справі, передбачало два строки позовної давності для подання дисциплінарної скарги проти судді до ВРМ: два роки з моменту вчинення правопорушення та тридцять днів з моменту завершення дисциплінарного розслідування. Суд постановив, що ці два строки, встановлені національним законодавством, стосуються строків позовної давності для порушення дисциплінарного провадження [13]. У цій справі обидва строки позовної давності були дотримані в дисциплінарному провадженні проти заявника. Що стосується наслідків відсутності строку давності для застосування дисциплінарного стягнення у цій справі, Суд зазначає, що заявниця не була позбавлена можливості підготувати свій захист, факти, розглянуті СКМ у 2016-2017 роках, датуються 2014 роком, і в матеріалах справи немає нічого, що свідчило б про те, що зацікавлена сторона могла зіткнутися з труднощами у підготовці свого захисту. Таким чином, Суд дійшов висновку про відсутність порушень прав заявника в цьому відношенні.

У справі «Бака проти Угорщини» [38] було зазначено, що рішення про дисциплінарне покарання, усунення з посади чи звільнення повинні бути предметом незалежної перевірки. Цей принцип може не застосовуватися до рішень Верховного суду або до рішень законодавчих органів, прийнятих при

розгляді справ у порядку імпічменту або при дотриманні аналогічної процедури». У п. 60 вказано, що 0. КРЄС вважає:

а) що незмінюваність суддів має становити чітко виражену складову їхньої незалежності, недоторканість якої закріплена на найвищому національному рівні...;

б) що втручання незалежного органу з використанням процедур, які гарантують у повному обсязі права захисту, має особливе значення в питаннях дисциплінарного характеру;

с) що було б корисним розробити стандарти, які визначають не лише поведінку, що може призвести до звільнення судді з посади, але також і всі типи поведінки, що можуть спричинити дисциплінарні заходи або зміну статусу, наприклад, переведення до іншого суду чи іншого регіону».

Що стосується першої умови перевірки Ескелінена, тобто, чи національне законодавство «в прямій формі позбавило» доступу до суду відповідні посади або категорії персоналу, Суд відзначає, що в деяких справах, де ним було встановлено відповідність цій умові, позбавлення доступу до суду для названих посад було чітким і вираженим у «прямій формі». Наприклад, у згаданій вище справі Сукют, що стосується дострокового звільнення армійського офіцера з дисциплінарних підстав, турецький конституційний закон чітко визначав, що рішення Вищої військової ради не підлягають судовому перегляду. Те ж саме стосується і рішень Вищої ради суддів і прокурорів (див. згадані вище рішення у справах Сердаля Апая та Назсіза щодо, відповідно, призначення та дисциплінарного звільнення прокурорів; див. також пункт 30 рішення у справі «Озпінар проти Туреччини» (*Özpinar v. Turkey*), № 20999/04, від 19 жовтня 2010 року, щодо припинення повноважень судді з дисциплінарних підстав). У згаданій вище справі Неделчо Попова положення Трудового кодексу Болгарії чітко передбачало, що національні суди не мають юрисдикції розглядати спори, які стосуються звільнень з певних посад в Раді Міністрів, зокрема посади, яку обіймав заявник (головний радник). Хоча це обмеження пізніше було визнано неконституційним (без зворотної сили), Суд зазначив, що «на момент

звільнення заявника» він не мав права доступу до суду за національним законодавством, щоб подати позов у зв'язку з несправедливим звільненням (див. пункт 38 згаданого вище рішення у справі Неделчо Попова).

Суд визнав у своїй практиці застосовність статті 10 до цивільних службовців в цілому (див. пункт 53 згаданого вище рішення у справі Фогт і пункт 52 рішення у справі «Гужа проти Молдови» (*Guja v. Moldova*) [ВП], № 14277/04, ЄСПЛ 2008) і до членів суддівського корпусу (див. пункти 41–42 рішення у справі «Віллі проти Ліхтенштейну» [ВП], № 28396/95, ЄСПЛ 1999-VII, і пункт 149 згаданого вище рішення у справі Гарабіна щодо колишнього Голови Верховного Суду Словацької Республіки). Однак у справах, що стосуються дисциплінарного провадження, звільнення або призначення суддів, Суд мав спочатку переконатися, чи становив захід, на який подано скаргу, втручання в здійснення заявником свободи вираження поглядів (у вигляді «формальності, умови, обмеження чи стягнення»), або ж оспорюваний захід лише вплинув на реалізацію права обіймати державну посаду в системі відправленні правосуддя – права, не закріпленого Конвенцією. Для того, щоб відповісти на це запитання, межі такого заходу мають бути визначені в контексті фактичної сторони справи та відповідного законодавства (виклад відповідної практики див. у пунктах 42–43 згаданого вище рішення в справі Віллі; згаданій вище ухвалі щодо прийнятності у справі Гарабіна; пункти 77–79 рішення в справі «Каясу проти Туреччини» (*Kayasu v. Turkey*), №№ 64119/00 і 76292/01, від 13 листопада 2008 року; пункт 79 рішення у справі «Кудешкіна проти Росії» (*Kudeshkina v. Russia*), № 29492/05, від 26 лютого 2009 року; пункти 55–57 рішення у справі «Пойраз проти Туреччини» (*Poyraz v. Turkey*), № 15966/06, від 7 грудня 2010 року; і в пункті 149 згаданого вище рішення в справі Гарабіна).

У справі Віллі Суд встановив, що надісланий заявникові (Голові Адміністративного суду Ліхтенштейну) князем Ліхтенштейну лист, в якому він оголосив про свій намір не призначати заявника повторно на державну посаду, становив «стягнення за попередню реалізацію заявником свого права на

свободу вираження поглядів» (див. пункт 50 згаданого вище рішення у справі Вілле). Суд зазначив, що в цьому листі князь піддав критиці зміст публічної лекції заявника про повноваження Конституційного Суду і заявив про намір покарати його за його думку щодо певних питань конституційного права. Тому Суд дійшов висновку, що стаття 10 була застосовною і що мало місце втручання в право заявника на свободу вираження поглядів. Аналогічно, у справі «Кудешкіна проти Росії» (згаданій вище) Суд зазначив, що рішення про заборону заявниці обіймати посаду судді було викликане її заявами у засобах масової інформації. Ані придатність заявниці до державної служби, ані її професійна здатність здійснювати суддівські функції не оскаржувалися перед національними органами влади. Таким чином, оскаржуваний захід по суті стосувався свободи вираження поглядів, а не зайняття державної посади в системі відправлення правосуддя – права, не гарантованого Конвенцією (див. пункти 79–80 рішення у справі Кудешкіної; див. також, щодо дисциплінарного звільнення прокурора, пункти 77–81 згаданого вище рішення у справі Каясу).

Навпаки, в інших справах Суд визнавав, що оскаржуваний захід як такий стосувався сфери зайняття публічної посади в системі відправлення правосуддя і не був пов'язаним зі здійсненням свободи вираження поглядів. У згаданій вище ухвалі щодо прийнятності у справі Гарабіна Суд визнав, що пропозиція Уряду про звільнення заявника з посади Голови Верховного Суду (на основі доповіді міністра юстиції) фактично була пов'язана зі здатністю заявника виконувати свої функції, тобто з оцінкою його професійної кваліфікації та особистісних якостей в контексті його діяльності та уявлень про державне управління Верховним Судом. Доповідь, представлена міністром юстиції, серед іншого, посилялася на те, що заявник не ініціював звільнення судді Верховного суду, який напав на співробітника Міністерства юстиції, а також на те, що він, як стверджувалося, не застосовував професійні критерії до висування кандидатів на посади у Верховному Суді. Хоча доповідь також посилялася на погляди заявника щодо проекту змін до Конституції (в яких він висловлював занепокоєність про розподіл повноважень і незалежність судової влади), надані

Судові документи не свідчили про те, що пропозиція про звільнення заявника була «виключно чи переважно викликана цими поглядами». Аналогічно, в рішенні у справі Гарабіна (згадуваному вище), принципово важливий аспект справи становила саме професійна поведінка заявника в контексті відправлення правосуддя. Дисциплінарне провадження щодо нього (після відмови дозволити співробітникам Міністерства фінансів провести перевірку, яка, на його думку, мала проводитися Головним контрольно-ревізійним управлінням), стосувалося виконання ним обов'язків Голови Верховного Суду, а отже, належало до сфери його зайнятості на цивільній службі. Крім того, дисциплінарний проступок, у вчиненні якого його було визнано винним, не був пов'язаний з якимись заявами чи думками, висловленими ним під час публічних дискусій. Відповідно, Суд дійшов висновку, що оскаржуваний захід не становив втручання в права за статтею 10 і визнав відповідну скаргу неприйнятною через її явну необґрунтованість (див. пункти 150–153 згаданого вище рішення у справі Гарабіна).

У неспіврадаючій думці суддя Пейхела було вказано, що дана справа стосується дисципліни свободи. Особа, що є одним з найвисокопоставлених представників держави, має дотримуватися найвищих стандартів дисципліни свободи. Частина цієї дисципліни передбачає суворе розмежування між служінням громаді, з одного боку, і власними інтересами, з другого. Конвенція (словами Гайєка) захищає всіх вільних громадян у суспільстві «від безпідставного насильства з боку інших, дозволяє кожному індивідові спорудити для себе захищений простір, втручатися до якого нікому не дозволено і в межах якого він може використовувати свої знання для досягнення своїх власних цілей».

Важливі питання щодо можливості відсторонення судді від посади розглядаються у рішенні від 26 жовтня 2021 року (остаточне 26.01.2022), винесеному у справі «Донев проти Болгарії» [44]. В якому Суд постановив, що «[...] звільнення заявника з дисциплінарних підстав становитиме втручання у право на повагу до його приватне життя. Таке втручання може бути виправдане

відповідно до статті 8 § 2, тільки якщо воно передбачене законом, переслідує одну або декілька легітимних цілей, перелічених у цьому пункті, і є необхідним у демократичному суспільстві для досягнення цієї мети або цих цілей. [...] «передбачений законом» у статті 8 § 2 не тільки вимагає, щоб оскаржуваний захід мав підґрунтя в національному законодавстві, але й посиляються на якість відповідного закону: вони повинні бути доступними для суб'єкта, який, крім того, повинен мати можливість передбачити наслідки і сумісність з верховенством права. Суд встановив, що покарання, накладені на заявника, мали правову основу в законі про правосуддя, і вважає, беручи до уваги формулювання статті 307, пп. 3, пп. (4) і (5), де йдеться про дії, що «завдають шкоди престижу судової установи», а також «порушення інших професійних обов'язків», що заявник міг обґрунтовано передбачити, що правопорушення, в яких його було обвинувачено, в контексті дискримінації обвинувачувався в контексті дисциплінарного провадження, будуть розцінені як дисциплінарні проступки [...]. Суд також визнає, що дисциплінарне звільнення заявника було спрямоване, як стверджує Уряд, на забезпечення доброчесності правосуддя та збереження довіри громадськості до судової влади, а тому може розглядатися як таке, що переслідує мету, зазначену в пункті 2 статті 8. [...] Для того, щоб визначити, чи був оскаржуваний захід «необхідним у демократичному суспільстві», необхідно проаналізувати справу в цілому та дослідити, чи були причини, на які посилялися для її виправдання, доречними та достатніми, а також чи був цей захід пропорційним переслідуванню законним цілям. У зв'язку з цим Суд нагадує, що саме національні органи національні органи влади повинні першими вирішувати, чи є втручання необхідним, і що Договірні держави зберігають, в контексті цієї оцінки, свободу розсуду, яка залежить від характеру діяльності, про яку йдеться, і мети обмежень. У цій справі заявника було звільнено на підставі того, що він порушив кілька правил і зобов'язань, пов'язаних з його обов'язками як судді та голови суду. [...] Зацікавлена особа змогла скористатися допомогою адвоката та мала можливість представити свій захист як перед СКМ під час дисциплінарного провадження, так і перед

Верховним Судом під час судового перегляду рішень СКМ. [...] Зокрема, щодо пропорційності накладеного стягнення національні органи обґрунтовували своє рішення оцінкою серйозності помилок, допущених заявником, а саме, по-перше, шкідливими наслідками для престижу правосуддя з огляду на підозри в корупції, викликані викриттями в пресі, і, по-друге, тривалим невиконанням своїх обов'язків, з іншого боку, тривале невиконання заявником своїх обов'язків голови суду щодо розподілу справ. У світлі цих зауважень Суд вважає, що заявнику були надані адекватні процесуальні гарантії і що, з огляду на дискреційні повноваження національних органів влади у таких питаннях, дисциплінарне стягнення, застосоване до нього, було обґрунтоване відповідними та достатніми причинами і було пропорційним виявленому професійному проступку, щоб не становити непропорційного втручання у його право на повагу до його приватного життя.

У справі Котова проти Румунії [29] вказано, що 20 жовтня 2015 року суддею М.П. Судовою інспекцією Вищої ради магістрату (далі – ВРМ) розпочато попереднє дисциплінарне розслідування щодо заявника за фактом негідного ставлення під час виконання службових обов'язків [ст.99]. буква с) із Закону № 303/2004], втручання в діяльність іншого судді [пункт (1) статті 99 Закону № 303/2004 – нижче, пункт 25) і використання займаної посади для отримання сприятливого ставлення [стаття 99 буква п) Закону №. 303/2004]. Таке рішення ґрунтувалося на аналізі доказів, наданих ДНК (розшифровки телефонних розмов, аудіозаписи та пояснення). судді С.І. та К.П. розслідувалися за тими самими фактами, в рамках однієї процедури.

Попереднє дисциплінарне розслідування відбулося 22-27 жовтня 2015 року. Судова інспекція заслухала позивача та 15 свідків, надала позивачу матеріали дисциплінарного розслідування, задовольнила клопотання про надання документальних доказів, сформульоване позивачем, та вимагала ДНК для отримання копій телефонних та аудіозаписів. Судова інспекція відмовила у задоволенні трьох клопотань про надання доказів, поданих позивачем,

враховуючи, що вони були марними. Ці запити стосувалися, зокрема, адміністрування таких доказів:

- окремі рішення, прийняті у 2010 році Правлінням, які мали на меті продемонструвати, що такі рішення приймалися одноголосно (на думку Інспекції, ці документи не становили інтересу, зважаючи на предмет дисциплінарного розслідування, проведеного в

- дана справа);

- показання суддів С.В. та І.Д., спрямовані на встановлення обставин перебування заявниці в Бухаресті, в штаб-квартирі CSM, 5 листопада 2013 року (за даними Судової інспекції, заявниця вже підтвердила свою тезу щодо мети своєї поїздки іншими доказами);

- показання суддів Б.А., А.С. та Х.Д., що мали на меті встановити обставини, за яких було змінено порядок денний засідання КСМ (на думку Судової інспекції, спосіб складання порядку денного КСМ був прямо передбачений законом).

4 листопада 2015 року двоє суддів з судової інспекції звернулися до ВСМ із проханням розпочати дисциплінарну справу щодо заявника за втручання в діяльність іншого судді [пункт (1) статті 99 Закону № 1047/2015. 303/2004 – далі, пункт 25]; за іншими фактами у дисциплінарному стягненні відмовили. Згідно з висновками дисциплінарного розслідування, у жовтні 2013 року заявниця скористалася організацією заходу апеляційним судом, головою якого вона була, щоб безпосередньо або через своїх колег зв'язатися з С.І. і С.Р., певних членів або заступників членів (особливо Н.С. і Е.Р.) екзаменаційної комісії, щоб запропонувати їм свою перевагу певним кандидатам на вакансії в апеляційному суді, головою якого він був. Відповідно до тих же висновків, частина фактів мала місце 5 листопада 2013 року під час поїздки позивача до Бухареста. Також судовою інспекцією встановлено, що наприкінці листопада 2013 року заявниця намагалася домогтися визнання результатів відбіркового відбору недійсними через одного із своїх колег, віце-президента асоціації захисту прав Д.С.

магістратів. Розглядати справу доручили відділу суддів з дисциплінарних справ ВСМ.

2 грудня 2015 року позивач подала до ВРМ меморандум захисту, в якому вона посилялася на такі аспекти:

- притягнення до дисциплінарної відповідальності (позивач стверджував, що дисциплінарне розслідування закінчено наказом від 04.11.2015 р., тоді як даний відбірковий конкурс проводився з 18.10 по 24.11.2013 р.);

- незаконність дисциплінарного розслідування (відсутність акта про проведення попередніх перевірок; оприлюднення матеріалів розслідування, які включали 394

стор., у день зустрічі; відхилення судовими слідчими клопотань про надання доказів, сформульованих заявником; відсутність прямих доказів на підтвердження наявності дисциплінарного проступку);

- незаконність пред'явленого йому обвинувачення у вчиненні дисциплінарного проступку (на думку заявника, спроба втручання в діяльність судді не становила дисциплінарного проступку та не могла призвести до накладення дисциплінарного стягнення);

- те, що, на його думку, не йшлося про втручання у судову діяльність судді;

- той факт, що, за словами позивача, обговорення, яке вона мала з членами екзаменаційної комісії, не стосувалося організації даного конкурсу і що, на відміну від суддів С.І. та Ц.П., вона не була присутня на обговореннях 05.11.2013р.

Наприкінці засідання від 13 січня 2016 року ВРМ у повному складі семи суддів спочатку відхилив винятки, висунуті позивачем, вважаючи, що щодо тези щодо припису дисциплінарне стягнення було розпочато в листопаді 4, 2015, тобто протягом двох років з моменту вчинення дій, передбачених частиною 7 статті 46 Закону № 317/2004 щодо застосування дисциплінарного стягнення (далі, пункт 24), термін, який, згідно з тлумаченням ВРМ, не становив строку давності для дисциплінарної відповідальності магістратів. За словами семи членів ВРМ, ці два роки означали кінець періоду, протягом якого можна було

застосувати дисциплінарне стягнення, а не термін, протягом якого дисциплінарне стягнення мало бути вирішено. Крім того, ВРМ встановив, що під час дисциплінарного розслідування не було порушень, враховуючи те, що - уточнив він - позивач не сформулювала жодних зауважень щодо законності розслідування до його завершення, що її заслухали особисто, що вона мала доступ до слідчі матеріали, що вона не просила жодної перерви, щоб мати більше часу для підготовки свого захисту, що вона домоглася дослідження частини доказів, які вона запропонувала, що двадцять один був заслуханий свідків, що документи були проаналізовані та що особа, про яку йдеться, підписала протокол про закінчення дисциплінарного розслідування, підтверджуючи, що вона не має заперечень щодо способу проведення розслідування. ВРМ вирішив поєднати виняток щодо наявності стягнення за відповідний дисциплінарний проступок із розглядом справи по суті. Цим же висновком засідання ВРМ вирішив зупинити розгляд справи по суті, щоб дати сторонам можливість сформулювати зауваження щодо доцільності повідомлення Конституційного Суду щодо винятку, наведеного позивачем.

У справі *Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal* [39] проти заявника, який на той час був суддею, було порушено три дисциплінарні справи. Вища рада магістратури (далі - ВСМ) зобов'язала її сплатити штраф і застосувала дві санкції у вигляді відсторонення від посади. Апеляції, подані заявником щодо повторного розгляду фактів, не були задоволені. Судова палата Верховного Суду підтвердила рішення ВСМ, встановивши, зокрема, що його завданням є не перевірка фактів, а лише оцінка того, чи було встановлення фактів обґрунтованим. ВРМ згрупував усі санкції, накладені на заявника, і наказав застосувати єдину санкцію на 240 днів відсторонення. Під час провадження в Європейському суді заявниця стверджувала про порушення свого права на доступ до незалежного та неупередженого суду, свого права на повторний розгляд фактів, встановлених ВСМ, а також її право на публічний суд. У рішенні від 21 червня 2016 року палата Суду одноголосно постановила, що

мало місце порушення статті 6 Конвенції. На прохання Уряду 17 жовтня 2017 року справу було направлено до Великої палати.

Щодо кримінального аспекту, адміністративні інструменти, застосовані в контексті провадження, про яке йде мова, були частиною дисциплінарних правил, що застосовуються до суддів. Законодавчі положення, що дозволяють застосування санкцій, спрямовані не на широку громадськість, а на конкретну категорію, а саме на суддів. Крім того, провадженням керував CSM, адміністративний та дисциплінарний орган. Отже, дії, у вчиненні яких звинувачувався заявник, мали лише дисциплінарний характер. Зрештою, усі санкції, які могли бути застосовані до заявника, були суто дисциплінарними. Хоча сума штрафу була значною, а отже санкція мала каральний характер, її тяжкість не відносила злочин до кримінальної сфери. Таким чином, дисциплінарне провадження, порушене проти заявника, не стосувалося встановлення кримінального обвинувачення у значенні статті 6, і, відповідно, ця стаття не була застосовна у своєму кримінально-правовому аспекті. Отже, скарги заявника на підставі пункту 3 статті 6 були несумісними *ratione materiae* з положеннями Конвенції.

Склад Судової колегії Верховного Суду встановлювався Законом «Про статус суддів» на основі таких об'єктивних критеріїв, як стаж роботи суддів та їх членство в певній секції, а Голова Верховного Суду був не є членом цього спеціального підрозділу. На практиці члени відділення формально призначалися старшими віце-президентами Верховного суду.

Більше того, заявник не стверджував, що судді Палати судів діяли відповідно до вказівок Голови Верховного Суду або що вони перебували під його впливом, а також що вони продемонстрували упередженість. Зокрема, не було встановлено, що ці судді були спеціально призначені виносити рішення у справі заявника. Не було жодних доказів, які б викликали об'єктивно виправдані побоювання з боку заявника.

Таким чином, подвійна роль Голови Верховного Суду навряд чи викликала сумніви щодо незалежності та об'єктивної неупередженості цього суду.

На відміну від Олександра Волкова проти. Україна (21722/11, 9 січня 2013 р., доповідна записка 159), не було виявлено жодних серйозних проблем щодо структурних недоліків або появи упередженості в португальському СКМ.

Незалежність судової влади в Португалії була захищена як Конституцією, так і іншими положеннями національного законодавства, а система, за якою юрисдикція щодо оскарження рішень ВСМ надавалася Юридичному відділу Верховного суду, була кілька разів підтверджена Конституційним судом. .

Крім того, той факт, що судді загалом підкорялися закону і, зокрема, правилам дисципліни та професійної етики, не міг викликати сумнівів щодо їх неупередженості. Судді Верховного Суду, які мали високу кваліфікацію і зазвичай наприкінці терміну повноважень, більше не підлягали оцінці ефективності та більше не прагнули просуватися по службі, дисциплінарні повноваження ВСМ щодо них були, скоріше, лише теоретичними. Не було чітких доказів відсутності неупередженості. Таким чином, той факт, що на суддів судових колегій поширювався набір дисциплінарних правил і що вони могли в певний момент перебувати в становищі, подібному до однієї зі сторін, сам по собі не є достатньою підставою для визнання порушення вимог неупередженості.

Отже, беручи до уваги всі особливі обставини справи та гарантії, призначені для захисту Судової палати Верховного Суду від зовнішнього тиску, побоювання заявника не можна вважати об'єктивно виправданими, а доступна система контролю за дисциплінарними рішеннями ВСМ, а саме скарга, подана до Судової палати, не становила порушення вимог незалежності та неупередженості, передбачених статтею 6 § 1 Конвенції.

Об'єкт стосувався проблеми порушення здобувачем професійних обов'язків. Щоб вирішити цей аспект, СКМ мав скористатися своїм дискреційним повноваженням. Будучи органом, створеним спеціально для

тлумачення та застосування норм, що регулюють дисциплінарну поведінку суддів, ВСМ мала місію сприяти безперебійному функціонуванню судової системи. Однак у цьому випадку оцінка фактів і перегляд застосованих дисциплінарних стягнень не вимагали спеціальних знань чи певного професійного досвіду, а могли бути в компетенції будь-якого суду. Це не було класичним застосуванням адміністративного розсуду в рамках спеціалізованої правової сфери.

Рішення ССМ були оскаржені через адміністративні апеляції, подані до Судової палати Верховного Суду. Контроль за рішенням про застосування дисциплінарного стягнення відрізнявся від контролю за адміністративним рішенням, яке не містить такого елементу покарання. Крім того, дисциплінарне провадження стосувалося судді. Здійснюваний судовий контроль повинен відповідати об'єкту судового процесу, тобто дисциплінарному характеру відповідних адміністративних рішень. Це міркування було ще більш актуальним у випадку дисциплінарного провадження проти суддів.

Провадження дало заявниці можливість підготувати свій захист. Проте провадження було здійснено в письмовій формі, незважаючи на те, що заявнику загрожувало застосування дуже серйозних санкцій. Вона не могла брати участь у слуханнях у жодному з трьох проваджень, які її стосувалися, оскільки за законом СКМ не мав права проводити публічні слухання, і вона не мала можливості сформулювати усні зауваження ні щодо фактичних питань, ні щодо санкцій, а також щодо різних юридичних питань. Крім того, ВСМ не заслухав жодних свідків, хоча під сумнівом була не лише достовірність заявника, а й довіра ключових свідків. Таким чином, ВСМ не скористався своїм розсудом на належній фактичній основі.

Судова палата Верховного Суду чітко постановила, що вона не має повної юрисдикції в цьому питанні, але що вона повинна перевірити законність оскаржуваних рішень.

Враховуючи обмеження, накладені законодавством і його власною судовою практикою, Судова палата Верховного Суду не мала юрисдикції

розглядати вирішальні аспекти провадження, але могла лише «розглядати будь-які протиріччя, невідповідності або недостатність доказів і будь-які явної помилки в його оцінці, оскільки ці недоліки були очевидними». Згідно з визначенням у власній судовій практиці, «очевидна» помилка «повинна бути не тільки (грубою помилкою в тій мірі, в якій вона явно суперечить розуму, здоровому глузду чи істині, або що вона представляє неадекватну інформацію); але це повинно бути явно (видно)».

Провадження, про які йдеться, не стосувалося суто юридичних питань обмеженого масштабу або суто технічних питань, які можна було б задовільно вирішити лише на основі протоколу. Навпаки, звернення заявника стосувалися важливих фактичних та правових питань. Незважаючи на те, що Верховний суд постановив, що він не має юрисдикції проводити повторну оцінку доказів, він все одно мав обов'язок визначити, чи була фактична основа, використана ВСМ для прийняття своїх рішень, достатньою для підтвердження своїх висновків. Суперечка щодо фактів і впливу дисциплінарних стягнень на репутацію заявника вимагала від судової палати Верховного Суду здійснити достатню ретельність, щоб дозволити їй розглянути питання, пов'язані з довірою до заявника та свідків. Дійсно, проведення дисциплінарного провадження за закритими дверима за згодою відповідної особи не суперечить Конвенції. Проте заявник вимагав відкритого судового розгляду, а отже, мав би мати можливість провести публічний судовий розгляд в органі повної юрисдикції. Таке змагальне слухання забезпечило б усну очну ставку між сторонами та набагато більш повну оцінку фактів.

Повноваження щодо прийняття рішень – власна судова практика не дозволила Судовій палаті Верховного Суду замінити свою оцінку оцінкою дисциплінарного органу. Однак він мав повноваження скасовувати рішення повністю або частково у разі «серйозної, явної помилки» і, зокрема, у провадженні, яке призвело до ухвалення рішення, якщо було встановлено, що матеріальне право або процесуальні вимоги справедливості вони не були

дотримані. Тому вона могла б повернути справу до ВСМ, щоб той виніс рішення відповідно до приписів Судової палати щодо можливих порушень.

Обґрунтування рішень Верховного Суду – Судячи в межах своєї юрисдикції, визначеної національним законодавством та судовою практикою, Судова палата Верховного Суду достатньо обґрунтувала свої рішення, відповідаючи на всі підстави апеляції, висунуті до позивач. Однак відсутність слухання вирішальних фактичних доказів, яке Палата судових справ виправдовувала обмеженим характером своїх повноважень, не дозволила їй включити міркування, пов'язані з оцінкою цих аспектів, у свою аргументацію.

Висновок – Беручи до уваги, зокрема, особливий контекст дисциплінарного провадження, яке здійснюється проти судді, суворість санкцій, той факт, що процесуальні гарантії перед ВСМ були обмежені, а також необхідність оцінки фактичних доказів щодо достовірності заявника та свідків, і який є вирішальним аспектом справи, сукупний вплив двох факторів, а саме недостатність судового контролю, який здійснює Судова палата.

У справі *Suren Antonyan v. Armenia* [41] з 2009 року заявник був суддею Палати з цивільних та адміністративних справ Касаційного суду і згідно із законом мав право працювати на цій посаді до виходу на пенсію у віці 65 років (див. також пункт 8 статті 166 Конституції, цитований у параграфі 20). як пункт 22 нижче). 3 грудня 2015 року Суд визнав порушення пункту 1 статті 6 та статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції у справі «Амірханян проти Вірменії» (№ 22343/08, §§ 40 і 48, 3 грудня 2015 року). Зокрема, Суд постановив, що, прийнявши іншу апеляцію, подану тією ж стороною, і згодом задовольнивши її, Касаційний суд (заявник входив до складу судової колегії цього суду) скасував остаточне рішення, винесене на користь пана Амірханяна. майновий спір і тим самим порушив принцип *res judicata* та незаконно позбавив пана Амірханяна його власності (§§ 39-40 і 46-48 іх).

8 вересня 2022 року Міністерство юстиції звернулося до судового департаменту з проханням передати йому матеріали справи, що стосуються справи пана Амірханяна (див. пункт 12 вище) для вивчення; судовий

департамент зробив це 23 вересня 2022 року. 30 листопада 2022 року тодішній виконуючий обов'язки міністра юстиції Г.М. за доповіддю, поданою начальником Управління нагляду міністерства від 28 листопада 2022 року, вирішив порушити дисциплінарне провадження проти заявника відповідно до статті 146(1)(4) Конституційного акту про Судовий кодекс («Судовий кодекс»; див. пункт 42 нижче). Тоді 26 грудня 2022 року він звернувся до ВАС для визначення дисциплінарної відповідальності заявника. Зокрема, посилаючись на рішення Суду у справі Амірханяна (наведене вище), Г.М. стверджував, що Касаційний суд порушив відповідні національні положення та положення Конвенції, скасувавши остаточне судове рішення.

18 січня 2023 року заявник, посилаючись, зокрема, на статті 71(2)(1) і (5) Судового кодексу (див. пункт 24 нижче), домагався відкликання К.А. від колегії ВКС. На обґрунтування своєї заяви він зазначив, зокрема, що за результатами засідання уряду 27 січня 2022 року К.А. дав інтерв'ю журналістам, під час якого заявив, що «Г.М. це справді мій друг, і ми також були діловими партнерами. Оскільки посада заступника міністра юстиції, як і посада інших заступників міністра, є політичною посадою, [це] засвідчує факт і дійсно є підставою, на якій ви обираєте [в якості свого заступника] не тільки хорошого, але й гідного довіри фахівець, який поділяє ваші ідеї. У цьому сенсі пан Г.М. відповідає [цим] вимогам. Що стосується його попередніх політичних поглядів, я можу лише підтвердити, що його політичні погляди та ідеї, мої власні та інших, збігаються».

Заявник стверджував, що із заяви К.А. очевидно, що він був упереджений, враховуючи його стосунки з Г.М. Він також стверджував, що загальновідомо, що Г.М. та дружина К. А. володіли відповідно шістдесятьма та сорока відсотками акцій місцевої юридичної фірми. Так, К.А. або його дружина також мала економічні зв'язки з Г.М. у значенні розділу 71(2)(5) Кодексу.

При вирішенні справи заявника колегія ВСС складалася з восьми членів – чотирьох професійних суддів і чотирьох несуддів, а саме В.К., Е.Т. та Н.Г. та Голова К.А. який також був доповідачем у справі.

Під час слухання його справи заявник звернувся до ВРЮ з проханням вирішити, чи може бути застосований до його справи п. 4 ч. 1 ст. 146 Судового кодексу. К.А. запитав своїх колег: «Чи можемо ми вирішити це [клопотання] на місці, або, якщо є якісь сумніви, ми можемо піти до нарадчої кімнати?». З відеозапису вбачається, що інші члени ТСК не заперечували проти пропозиції К.А. Останній підсумував: «Отже, ми обговорили [заяву] на місці, і наші колеги також погодилися, [інші члени кивнули], що заяву слід відхилити. Ми врахуємо це в остаточному рішенні». Звертаючись до своїх колег, К.А. запитав: «Я правильно зрозумів, чи не так?». Інші члени суду кивнули у відповідь. Потім заявник заявив, що якщо ВРЮ відхиляє його клопотання, то він хотів би доповнити свою попередню заяву, в якій він просив ВРЮ зупинити провадження у справі і звернутися до Конституційного Суду з метою визначення конституційності відповідного положення. К.А. запитав своїх колег: «Чи повинні ми вирішити це питання на місці, чи хтось бажає обговорити його окремо? Чи є якісь сумніви, що ця заява має бути відхилена, щоб ми могли перейти до наступного етапу?». Ніхто з членів не виявив бажання піти до нарадчої кімнати. Потім К.А. додав: «Якщо немає сумнівів, обговоривши [клопотання] на місці, [ТСК] вирішив відхилити [його] також. А зараз ми переходимо до заключних аргументів». Потім адвокат заявника заявив, що якщо його клопотання про доповнення його попередньої заяви було відхилено, то він хотів би, щоб ВРЮ розглянула саме цю заяву (про звернення до Конституційного Суду). К.А. відповів, що його клопотання також відхиляється, і заявник побачить обґрунтування відмови в рішенні. Виявляється, ВРЮ раніше вже розглядала подібну заяву, а тому не було необхідності обговорювати заяву заявника в нарадчій кімнаті.

26 січня 2023 року ВРЮ задовольнила заяву Г.М. та одноголосно прийняла рішення про припинення повноважень заявника у зв'язку з істотним дисциплінарним порушенням, передбаченим п. 6 ч. 1 ст. 142 Судового кодексу (див. пункт 39 нижче). Щодо заяви заявника про відвід К.А., ВРЮ зазначила, що п. 5 ч. 2 ст. 71 Судового кодексу має на меті виключити ситуації, коли під час

ухвалення рішення суддя був обмежений діями або бездіяльністю однієї зі сторін, які могли б спричинити для нього фінансові наслідки. Таким чином, наявність економічного інтересу означала ситуацію, коли суддя або його родич у своїй приватній якості мав такий інтерес, який міг вплинути на належне виконання суддею своїх обов'язків. Таким чином, з точки зору п. 5 ч. 2 ст. 71, економічний інтерес може бути присутнім лише тоді, коли одна зі сторін має суттєві важелі впливу, що безпосередньо впливають на фінансові інтереси судді або його чи її близького родича. ВРЮ зауважила, що Г.М. передав свої акції у довірче управління, а отже, не маючи контролю над майном, про яке йде мова, відповідно до пункту 11.2 статті 31 Закону України «Про державну службу» (див. пункт 56 нижче), він жодним чином не міг впливати на К.А. під час виконання ним обов'язків голови ВРЮ. ВРЮ постановила, що загальновідомі факти, на які вказав заявник, самі по собі не є достатніми для того, щоб зробити висновок про упередженість К.А. ВРЮ дійшов висновку, що клопотання заявника про відкликання К.А. має бути відхилено, посилаючись на практику Суду (зокрема, *Rustavi 2 Broadcasting Company Ltd* та інші проти Грузії, № 16812/17, § 363, 18 липня 2019 року; *Fazlı Aslaner* проти Туреччини, №. 36073/04, § 36, 4 березня 2014; *Stoimenovikj* та *Miloshevikj* проти Північної Македонії, no. 59842/14, §§ 39-41, 25 березня 2021 року; і *Karrar* проти Бельгії, № 61344/16, § 36, 31 серпня 2021 року).

У справі «*Kozan* проти Туреччини» [30] справа стосувалася накладення на заявника – діючого суддю – дисциплінарного стягнення за те, що у травні 2015 року в приватній групі соціальної мережі Facebook він поділився статтею з назвою «Судова реабілітація за закриття розслідування 17 грудня, звільнення за проведення розслідування» без будь-яких своїх коментарів.

Ця стаття 27 травня 2015 року була опублікована на вебсайті www.grihat.com.tr. У статті критикувалися деякі рішення Вищої ради суддів та прокурорів (*Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu* – «The HSYK») (далі – Рада) й ставилася під сумнів незалежність цього органу від виконавчої гілки влади.

Наступного дня заявник поділився цією статтею в приватній спільноті соціальної мережі, спрямованій насамперед на фахівців у системі правосуддя, з назвою «Hukuk Medeniyeti» («Правова цивілізація»). Після поширення ця стаття зібрала низку коментарів учасників спільноти.

За інформацією Уряду, ця спільнота мала 8 859 учасників. Серед учасників були не лише судді та прокурори, а й науковці, студенти і випускники юридичних навчальних закладів, адвокати та юристи.

В грудні 2015 року Голова Ради надав дозвіл на відкриття дисциплінарного розслідування стосовно заявника. У вересні 2017 року Друга палата Ради суддів та прокурорів одноголосно застосувала до заявника дисциплінарне стягнення за поширення цієї статті, дійшовши висновку, що її зміст був несумісним з обов'язком прояву заявником лояльності (вірності) державі та його обов'язкам судді. Вона також указала, що хоча заявник не висловлював свою згоду зі змістом статті, він виявив свій намір поширити її серед широкої аудиторії та довести цей зміст до тих, хто з ним погоджується. Було встановлено, що заявник поводився у спосіб, який підривав гідність та довіру, що від нього вимагалися, як у професійній сфері, так і поза нею.

Надалі заявник вимагав перегляду цього рішення, проте Друга палата Ради суддів та прокурорів у цьому відмовила. Потім він подав скаргу до Загальних зборів, проте ця скарга 3 жовтня 2018 року була відхилена, у зв'язку із чим накладене дисциплінарне стягнення набуло статусу остаточного.

Тим часом після спроби державного перевороту 15 червня 2016 року заявника було звільнено з посади судді Загальними зборами Ради 24 серпня 2016 року. Крім того, щодо заявника була порушена кримінальна справа за його нібито участь в організації «FETÖ/PDY», за результатами розгляду якої заявникові було призначено покарання у вигляді семи років і шести місяців позбавлення волі за приналежність до озброєної терористичної організації. Розгляд апеляційної скарги в цій справі все ще триває.

У своїй скарзі до ЄСПЛ за статтею 10 Конвенції заявник указував, що стягнення порушило його свободу отримувати та поширювати інформацію. Він також посилався на своє право мати ефективний засіб правового захисту.

ЄСПЛ підкреслив, що застосоване до заявника дисциплінарне стягнення (догана) здебільшого стосувалася його права / свободи поширювати та отримувати інформацію – ключового елемента свободи вираження поглядів. Такий захід становив втручання, яке мало правову основу й переслідувало принаймні одну з легітимних цілей згідно з Конвенцією, а саме підтримання авторитету та незалежності суду.

ЄСПЛ також наголосив, що відповідна стаття охоплювалася обговореннями конкретного інтересу членів правосуддя, оскільки вона стосувалася неупередженості та незалежності судової гілки влади від виконавчої в контексті подій, пов'язаних із провадженнями за підозрою у вчиненні корупційних діянь, що мали місце впродовж 17–25 грудня 2013 року, та урядового спротиву цим провадженням. Стаття висловлювала оціночні судження про те, що деякі рішення Ради можуть бути позитивними для політичних органів влади, оскільки представники судової системи, які брали участь у судовому переслідуванні подій 17–25 грудня 2013 року і які висували обвинувачення особам, наближеним до Уряду, були піддані дисциплінарному стягненню, а ті, хто виправдав підозрюваних, були заохочені припиненням дисциплінарного провадження щодо себе за ймовірні проступки.

Що стосується питання того, чи була «фактологічна основа» для цих оціночних суджень достатньою, то ЄСПЛ вважає, що така умова в цій справі була дотримана. Жоден із дисциплінарних органів, які здійснювали дисциплінарне провадження щодо заявника за поширення ним статті, не вказував, що описані в ній факти – дисциплінарні рішення стосовно деяких членів правосуддя, прийняті на їхню користь, не виникли. Різні органи Ради суддів і прокурорів лише заперечували оціночні судження про те, що на результати дисциплінарних проваджень могли вплинути ухвалені суддями чи

прокурорами рішення за підозрами, пред'явленими деяким урядовим посадовцям.

Тому ЄСПЛ дійшов висновку, що розглянуті в цьому контексті оціночні судження, висловлені в поширеній заявником статті, були частиною обговорень незалежності Ради від виконавчої гілки влади і, як наслідок, захисту незалежності та неупередженості суддів. У зв'язку із цим факт поширення суддею певних поглядів серед своїх колег у ЗМІ про незалежність судової системи, що надало можливість її коментувати, обов'язково належить до сфери його свободи отримувати або поширювати інформацію в ключовій галузі свого професійного життя.

ЄСПЛ також підкреслив, що заявник поширив статтю не серед суспільства загалом, а в межах групи, що складалася лише з фахівців у юридичній сфері. ЄСПЛ відхилив припущення дисциплінарних органів та Уряду про те, що заявник демонстрував намір довести до суспільства схвалення змісту статті шляхом її поширення, хоча і не надавши своїх коментарів, які б указували на згоду з нею. У поданому контексті таке припущення означало б те, що судді, які належать до приватної спільноти, могли б поширювати лише ті статті, які позитивно описували вищі адміністративні та судові органи влади, і були б зобов'язані ігнорувати статті, які критикували дії цих органів. Наслідки цього могли б створювати ризик непотрібної самоцензури в обговоренні питань, що стосуються суті їхньої професії.

Крім того, не можна втрачати з поля зору те, що накладення дисциплінарного стягнення на державного службовця системи правосуддя за своїм характером матиме стримувальний вплив не лише на цю особу, а й на професію загалом. Це особливо має місце в разі обміну між суддями та прокурорами думками й ідеями про рішення Ради, які могли б мати вплив на їхню незалежність від інших органів влади.

Щодо процесуальних гарантій ЄСПЛ підкреслив, що Рада суддів і прокурорів належно не урівноважила право заявника на свободу вираження поглядів, з одного боку, та його обов'язок як судді проявляти стриманість, з

іншого. ЄСПЛ далі повторив, що Рада суддів і прокурорів була несудовим органом і що провадження в Палаті та на засіданні Асамблеї не забезпечували гарантій судового розгляду. Крім того, заявнику не був доступний жоден судовий засіб правового захисту у відповідь на застосоване до нього Радою стягнення. В цій справі Рада діяла і як орган обвинувачення, і як орган, що ухвалює остаточне рішення в разі оскарження власних рішень. Не варто ігнорувати і той факт, що в разі порушення стосовно судді дисциплінарного провадження на карту поставлена довіра суспільства до відправлення правосуддя. Тому будь-якому судді, який став об'єктом дисциплінарного провадження, мають надаватися гарантії проти свавілля. Зокрема, відповідна особа має мати можливість перегляду застосованого заходу незалежним та неупередженим органом, який має повноваження ухвалювати рішення щодо законності заходу та з'ясовувати будьяку неналежну відповідь / реакцію органів влади. ЄСПЛ вказав, що в цій справі цього не було.

У справі «Żurek v. Poland» [40], заявник стверджував, що йому було відмовлено в доступі до суду, щоб оскаржити передчасне та нібито свавільне припинення його повноважень як судді, члена Національної ради юстиції. Він також скаржився на заходи, вжиті владою у зв'язку з думками, які він публічно висловив у своїй професійній якості щодо законодавчих реформ, що стосуються судової системи. Він посилався на пункт 1 статті 6, статтю 10 і 13 Конвенції.

У 1997 році заявник склав судовий іспит і згодом був призначений суддею районного суду Краків-Середмістя. 19 січня 2005 року призначений суддею Краківського окружного суду. Заявника також було обрано на посаду речника обласного суду.

У 2001 році заявник приєднався до польської асоціації суддів Iustitia. Деякий час він працював у правлінні та виконував обов'язки речника. З 2010 року заявник є членом Об'єднання суддів Феміда.

15 березня 2010 року заявник був обраний представниками загальних зборів суддів обласного суду членом Національної ради юстиції (Krajowa Rada

S ądownictwa – «НРЮ») на чотирирічний термін. 21 березня 2010 року він приступив до виконання обов'язків у НКЮ.

НРЮ є конституційним органом, завданням якого є забезпечення незалежності судів і суддів (див. статтю 186 § 1 Конституції). Однією з його головних функцій є оцінка та висунення кандидатів для призначення на посади суддів для кожного рівня та виду суду. Кандидати, запропоновані НРЮ, подаються Президенту Республіки для призначення. Склад НРЮ визначений у статті 187 § 1 Конституції.

2 березня 2014 року заявника було знову обрано членом НРЮ на наступний чотирирічний термін. Цей термін розпочався 21 березня 2014 року та мав закінчитися 21 березня 2018 року.

6 березня 2014 року заявник був призначений НРЮ своїм речником. На цій посаді він часто коментував у засобах масової інформації актуальні питання судової системи та брав участь у численних дебатах на юридичні теми в різних ЗМІ. Заявник брав активну участь у законотворчій роботі та брав участь у засіданнях парламентських комітетів, головним чином у Комітеті з питань юстиції та прав людини Сейму (нижня палата польського парламенту).

Починаючи з осені 2015 року, після парламентських виборів, на яких перемогла партія «Право і Справедливість», у суспільстві активізувалися дискусії щодо питань функціонування системи правосуддя.

У листопаді 2015 року уряд вжив низку фактичних та правових заходів щодо Конституційного Суду Польщі. У грудні 2015 року Сейм обрав трьох суддів Конституційного суду (ММ, LM і НС) на місця, які вже були заповнені (справа Xero Flor w Polsce sp. z o.o., № 4907/18, §§ 4-63, 7 травня 2021 р., в якій ЄСПЛ дійшов висновку, що компанії-заявнику було відмовлено в її праві на «суд, встановлений законом» з огляду на недоліки, допущені, зокрема, при призначенні судді М. М.). Ці заходи піддалися критиці з боку різних юридичних органів та установ. НРЮ прийняла висновки з критичною оцінкою наступних законопроектів про Конституційний Суд. Заявник, як речник НРЮ, брав активну участь у публічних дебатах щодо Конституційного Суду.

У січні 2017 року уряд оголосив про плани масштабної судової реформи НРЮ, Верховного суду та звичайних судів. Міністр юстиції пояснив, що комплексна реформа потрібна, щоб підвищити ефективність відправлення правосуддя та зробити вибори членів НРЮ більш демократичними.

У першому півріччі 2017 року була проведена рекламна кампанія «Справедливі суди» (*Sprawiedliwe sądy*), наводячи приклади ймовірної неетичної чи незаконної діяльності кількох суддів, було запущено по всій країні. Пізніше з'ясувалося, що його організував підконтрольний уряду фонд, який фінансується з державних коштів. На думку заявника, ця кампанія була спрямована на підриг довіри до суддів та підготовку громадськості до майбутніх змін у функціонуванні судів.

14 березня 2017 року Уряд вніс до Сейму проект закону, розроблений Міністерством юстиції, про внесення змін до Закону від 12 травня 2011 року про Національну раду суддів (ustawa z 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa; «Закон про Національну раду суддів» (НРС) 2011 року). Законопроект передбачав, що судді члени НРС будуть обиратися Сеймом, а не суддівськими зборами, і що термін повноважень чинних суддів буде припинено. Ще два законопроекти щодо Верховного Суду та Організації звичайних судів були внесені депутатами більшості.

Законопроект про внесення змін до Закону про НРС критично оцінили НРС, Вищий адміністративний суд, Національна асоціація адвокатів, Уповноважений з прав людини та Бюро демократичних інститутів і прав людини (БДПІЛ) Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) у своїх відповідних висновках від 30 та 31 січня, 5 та 12 квітня та 5 травня 2017 року. У висновках зазначено, що запропоновані поправки порушили Конституцію, оскільки дозволили законодавчому органу взяти під контроль НРС всупереч принципу поділу влади. Згідно з тими ж думками, поправки також призведуть до неконституційного припинення встановленого конституцією чотирирічного терміну повноважень суддів-членів НРС.

11 квітня 2017 року Генеральний прокурор, який одночасно є міністром юстиції, відповідно до Закону про прокуратуру від 28 січня 2016 року, який об'єднав ці дві служби, подав звернення до Конституційного Суду, оскаржуючи конституційність деяких положень Закону про НРС 2011 року. Генеральний прокурор стверджував, що стосовно обрання суддів до НРС оскаржувані положення неоднаково ставляться до різних груп суддів залежно від рівня юрисдикції, що призводить до нерівного представництва суддів у НРС. Крім того, він оскаржив положення, які регулюють термін повноважень обраних суддів, членів НРС, стверджуючи, що розгляд їх терміну повноважень як індивідуального характеру суперечить Конституції.

Конституційний Суд ухвалив рішення 20 червня 2017 року (№ К 5/17), в загальних зауваженнях якого Конституційний Суд зазначив, що НРС є конституційним органом, на який покладено завдання захищати незалежність судів і суддів. Він також зазначив, що НРС не є судовим органом, і тому конституційні стандарти, що стосуються судів і трибуналів, не застосовуються до НРС. НРС також не слід розглядати як частину суддівського - врядування. Змішаний склад Ради зробив її органом, який забезпечував баланс і співпрацю між різними силами влади. Конституційний Суд постановив, що положення, які регулюють процедуру обрання членів НРС з числа суддів звичайних судів та адміністративних судів, несумісні з частиною 1 (2) та частиною 4 статті 187 у поєднанні зі статтею 32 Конституції. Оскаржувані положення запровадили не виправдану диференціацію щодо обрання суддів до НРС від відповідних рівнів звичайних та адміністративних судів і не забезпечили рівних можливостей балотуватися до НРС. Конституційний Суд встановив, що оскаржувані норми нерівно ставляться до суддів районних та обласних судів порівняно з суддями апеляційних судів, а також до суддів районних судів порівняно із суддями обласних судів. Те ж саме було і для суддів обласних адміністративних судів порівняно з суддями ВАСУ.

По-друге, Конституційний суд постановив, що стаття 13(3) Закону про НРС 2011 року, витлумачена в тому сенсі, що термін повноважень членів НРС,

обраних із числа суддів звичайних судів, був індивідуальним за характером, несумісна з частиною 3 статті 187 Конституції. Він зазначив, що НРС затвердила тлумачення, згідно з яким термін повноважень суддів, обраних членами НРС, повинен розраховуватися окремо для кожного з цих членів. Однак Конституційний Суд не погодився з таким тлумаченням на тій підставі, що воно суперечить лінгвістичному, системному та функціональному тлумаченню частини 3 статті 187 Конституції. Він зазначив, що в цьому положенні фраза «термін повноважень» використовується в однині та пов'язана з фразою «обрані члени НРС» у множині. Відповідно, це означало, що всі обрані члени НРС мали одночасний або спільний термін повноважень, і це однаково стосувалося суддів, депутатів і сенаторів. Індивідуалізація строку повноважень суддів-членів НРС призведе до невиправданої диференціації статусу між суддями, з одного боку, та депутатами та сенаторами, з іншого, які є категоріями обраних членів Ради. Конституційний суд встановив, що правильне тлумачення статті 187 § 3 Конституції вимагає, щоб строк повноважень усіх обраних членів НРС мав спільний характер.

Що стосується обрання суддів до складу НРС, Конституційний Суд постановив у відповідній частині:

«Конституційний Суд у нинішньому складі не погоджується з позицією [Конституційного Суду], висловленою в рішенні [від 18 липня 2007 р.] № 1000-р. К 25/07, що Конституція визначає, що [судові] члени НРС обираються суддями. Стаття 187 § 1 (2) Конституції лише визначає, що ці особи [суддя членів НРС] обираються з числа суддів. Конституція не визначає, хто має обирати цих суддів. Таким чином, з Конституції випливає, хто може бути обраний членом НРС, але не вказано, як обирати суддів до складу Ради. Ці питання були передані на законодавче регулювання. Немає жодних перешкод для обрання суддів до НРЮ суддями. Проте не можна погодитися з твердженням, що правом обирати [суддів до складу НРС] наділені виключно збори суддів. Хоча стаття 187 § 1 (3) Конституції чітко вказує, що депутати до НРС обираються Сеймом, а сенатори – Сенатом, немає жодних конституційних

вказівок щодо суддів, членів НРС. Це означає, що Конституція не визначає, хто може обирати суддів до НРС. З цієї причини слід зазначити, що це питання може бути по-різному врегульоване в межах законодавчого розсуду».

Конституційний суд зазначив стосовно принципу перебування на посаді, що обраний суддя член НРС був захищений законом від звільнення; однак цей захист не був абсолютним. Він погодився з позицією, висловленою раніше Конституційним судом (рішення від 18 липня 2007 р., № К 25/07), що порушення повноважень може бути виправдане лише надзвичайними, конституційно поважними причинами. Конституційний суд встановив, що Конституція не встановлює принцип повноважень НРС. Той факт, що більшість членів НРС обиралася на чотирирічний термін повноважень, не призвів до того, що Рада є штатним органом. Посада була пов'язана не з органом як таким, а з певними категоріями членів, що його складали. Однак Конституційний суд зазначив, що гарантія чотирирічного перебування на посаді обраних членів НКЮ не є абсолютною. Конституція, беручи до уваги пункт 4 статті 187, допускає встановлені законом винятки щодо чотирирічного терміну перебування на посаді.

У липні 2017 року ухвалення парламентом трьох згаданих вище законопроектів (див. пункт 16 вище) викликало широкі громадські протести. 31 липня 2017 року Президент Республіки наклав вето на Закон про внесення змін до Закону про НРС та Закон про Верховний суд, який був підписаний та набрав чинності 12 липня 2017 року. Цей закон надав міністру юстиції повноваження звільняти та призначати на власний розсуд голів і заступників голів звичайних судів протягом шести місяців після набрання законом чинності.

26 вересня 2017 року Президент Республіки вніс до Сейму власний законопроект про внесення змін до Закону про НРС.

У пояснювальній доповіді зазначається, що законопроект надає право висувати кандидатів до складу ради громадськості, а також суддів. Законопроект посилався на висновок, який зробив Конституційний Суд у рішенні від 20 червня 2017 року (№ К 5/17) про те, що питання про порядок обрання суддів до

складу НРС було залишено на законодавче регулювання. Відповідно до законопроекту остаточні вибори з числа висунутих кандидатів мав здійснювати сейм кваліфікованою більшістю в три п'ятих голосів. Якщо обрання кваліфікованою більшістю виявилось неможливим, мали бути проведені додаткові вибори шляхом поіменного голосування.

Однією з цілей законопроекту був відхід від принципу індивідуального повноважень членів Ради, обраних із числа суддів. У пояснювальній доповіді зазначено, що Конституційний суд у рішенні від 20 червня 2017 р. визнав такий підхід (окремі терміни) таким, що суперечить Конституції Польщі К 5/17. Законопроект передбачав, що судді-члени НКЮ повинні обиратися на спільний термін повноважень. Він також запропонував припинити повноваження суддів НРС, обраних відповідно до попередніх положень. Президент вважав це пропорційним системним змінам, які проводяться. У пояснювальній доповіді зазначалося, що основні зміни в методі обрання членів НРС є вираженням «демократизації» виборчого процесу та є розвитком принципу верховенства права. Ця «демократизація» представляла важливий суспільний інтерес і виправдовувала скорочення терміну повноважень членів НРС, які зараз працюють.

Президентський законопроект негативно оцінили Національна асоціація адвокатів, Верховний суд, НРС, Уповноважений з прав людини та Національна рада адвокатів у своїх висновках від 17, 23, 31 жовтня та 12 листопада 2017 року.

Закон від 8 грудня 2017 року про внесення змін до Закону про Національну раду юстиції (*ustawa z dnia 8 grudnia 2017 o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw* – «Акт про внесення змін 2017 року») був прийнятий Сеймом і Сенатом (верхня палата парламенту) 8 і 15 грудня 2017 року відповідно. Він був підписаний президентом Республіки 20 грудня 2017 року та набув чинності 17 січня 2018 року.

Закон про внесення змін від 2017 року передав Сейму повноваження обирати суддів до НРС (стаття 9а(1)). У розділі 9а(3) передбачено, що термін повноважень нових членів НРС мав розпочатися наступного дня після їх

обрання. Розділ 6 Закону про внесення змін від 2017 року передбачав, що строки повноважень членів НРС суддів, обраних на основі попередніх положень, триватимуть до дня, що передує початку повноважень нових членів НРС.

Вісімнадцять суддів із приблизно десяти тисяч вирішили балотуватися до нового складу НРС. Ніхто з присутніх не вирішив піднятися. Кандидата на обрання до нового складу НРС мала підтримати або група з 2000 громадян, або 25 колег-суддів.

6 березня 2018 року Сейм більшістю у три п'ятих одним голосуванням обрав п'ятнадцять суддів новими членами НРС. Того ж дня термін повноважень заявника як члена НРС було припинено *ex lege* відповідно до розділу 6 Закону про внесення змін 2017 року. У результаті цього заходу заявник припинив виконувати функції прес-секретаря НРС.

Тринадцять із нових суддів НРС були суддями окружних судів (перший рівень звичайних судів), один був суддею обласного суду (другий рівень звичайних судів) і один був суддею регіонального адміністративного суду. Не було представників апеляційних судів, Верховного Суду та військових судів.

Заявник залишається на посаді судді Краківського окружного суду.

17 вересня 2018 року Генеральна асамблея Європейської мережі судових рад (ENCJ) призупинила членство НРС у Мережі. Це рішення було мотивоване думкою Генеральної Асамблеї про те, що нова НРС більше не є незалежною від законодавчої та виконавчої влади. 28 жовтня 2021 року Генеральна асамблея ENCJ виключила НРС з Мережі.

2 листопада 2018 року НРС у своєму новому складі подала заяву до Конституційного Суду, оскаржуючи кілька положень Закону про НРС 2011 року (зі змінами, внесеними в грудні 2017 року), серед іншого, статтю 9а, яка регулює новий спосіб обрання членів Ради суддів та характер їх повноважень. 14 лютого 2019 року група сенаторів подала аналогічну заяву. Конституційний суд вирішив розглянути обидві заяви разом як справу №. К 12/18. Уповноважений з прав людини звернувся до Конституційного Суду з проханням

припинити провадження як неприйнятне, оскільки новий НРС намагався підтвердити конституційність закону.

25 березня 2019 року Конституційний суд виніс рішення у справі. Колегія складалася з суддів JP (голова), GJ, ZJ, J.Pi. (доповідач) та AZ суддя J.Pi. був обраний суддею Конституційного Суду після смерті судді Л. М., одного із суддів, обраних у грудні 2015 року на місце, яке вже було зайняте. Рішення було винесено після закритих слухань 14 і 25 березня 2019 року.

Конституційний суд постановив, що стаття 9а Закону про НРС від 2011 року (зі змінами), яка надає Сейму повноваження обирати членів НРС суддів і передбачає, що спільний термін повноважень нових членів НРС починається з наступного дня після дати їх обрання, сумісна зі статтями 187 § 1 (2) і § 4 у поєднанні зі статтями 2, 10. § 1 і 173, а також зі статтею 186 § 1 Конституції. Він, по суті, спирався на мотивування рішення Конституційного Суду від 20 червня 2017 року (№ K 5/17).

29 квітня 2017 року, наступного дня після отримання листа, Міністерство юстиції надіслало запит на інформацію до віце-голови Краківського апеляційного суду «у зв'язку з інформацією, отриманою 28 квітня 2017 року про порушення у виконанні суддею Вальдемаром Журеком своїх обов'язків у Краківському окружному суді». Міністерство побажало повідомити, чи заявник вирішував справи відповідно до встановленого графіка та чи були скарги на оперативність розгляду його справ. Він також попросив надати статистичну інформацію про кількість засідань, проведених заявником (слухання та закриті засідання), а також кількість призначених та закритих ним справ порівняно із середнім показником у його відділі за 2015-2017 роки.

У листопаді 2017 року міністр юстиції звільнив суддю Б.М. з посади голови Краківського окружного суду. Це рішення було прийнято на основі Закону від 12 липня 2017 року про внесення змін до Закону про організацію звичайних судів, який надав міністру повноваження звільняти та призначати на власний розсуд голів звичайних судів протягом шести місяців після набрання законом чинності (у рішенні Broda and Wojara v. Poland, № 26691/18 та 27367/18,

§ 33, 29 червня 2021 р. Суд встановив, що заявників, двох віце-президентів суду, було позбавлено права на доступ до суду в порушення статті 6 § 1 у зв'язку з рішеннями Міністра про їхнє звільнення з посад до закінчення терміну їх повноважень відповідно до вищезазначеного Закону від 12 липня 2017 р.). 9 січня 2018 року Міністр юстиції призначив пані Д.П.-В. новим головою Краківського окружного суду на підставі тих же перехідних положень. 6 березня 2018 року Сейм обрав пані ДП-В. як один із суддів нового складу НРС.

Заявник стверджував, що під час засідання колегії 15 січня 2018 року її члени не дали висновку щодо його звільнення з посади речника цього суду. Наприкінці зустрічі голова Краківського окружного суду неофіційно повідомила членів колегії, що вона розглядає можливість звільнення заявника з цієї посади, і лише один член колегії, суддя Й.К., заперечив проти звільнення; ніхто з інших членів правління не висловив своєї думки з цього приводу. Незважаючи на те, що запит щодо надання висновку щодо звільнення заявника не було включено до порядку денного Правління чи не винесено на голосування того дня, інформація про те, що Рада висловила позитивний висновок, була включена до протоколу засідання Правління. Ці події, серед іншого, згодом стали основою позову, поданого заявником проти Краківського окружного суду про порушення принципу рівного ставлення у сфері праці. Справа перебуває на розгляді в окружному суді Катовіце (справа № IX Р 63/19). Щоб надати вичерпну інформацію про свою поточну ситуацію, заявник стверджував, що проти нього було порушено щонайменше п'ять випадків дисциплінарного провадження. Два з цих проваджень перебувають на розгляді в Дисциплінарному суді Апеляційного суду Катовіце, а решта розглядаються в Дисциплінарній палаті Верховного суду.

У першій справі, яка розглядалася в Дисциплінарному суді Апеляційного суду Катовіце (№ ASD 1/19), 2 березня 2019 року заявнику було пред'явлено звинувачення в дисциплінарному проступку, пов'язаному з приниженням гідності посади судді через те, що він відмовився виконувати обов'язки судді в період з 1 вересня по 15 жовтня 2018 року в I цивільній палаті (відділення

першої інстанції) Краківський крайовий суд. Заявник був переведений до цього відділу проти його волі головою Краківського окружного суду пані Д.П.-В. 27.08.2018. За його словами, це переведення з апеляційної палати розгляду цивільних справ другої інстанції до палати першої інстанції є додатковим заходом репресії щодо нього. 10 вересня 2018 року заявник подав апеляцію на це рішення. У провадженні, ініційованому його апеляцією, Верховний суд направив запит на попереднє рішення до CJEU. Останній виніс своє рішення 6 жовтня 2021 року (C-487/19, EU:C:2021:798; Advance Pharma sp. z o.o. проти Польщі, № 1469/20, §§ 144-149 і 216, 3 лютого 2022 року).

У другій справі, яка розглядалася в Дисциплінарному суді в Апеляційному суді Катовіце (№ ASD 4/19), заявнику було пред'явлено 21 жовтня 2019 року таке ж дисциплінарне правопорушення, оскільки він виступив з політичним маніфестом в інтерв'ю для преси, де виклав свої погляди на функціонування конституційних органів держави, а саме Конституційного Суду та нової НРС, а також поставив під сумнів законність призначення К.З. на посаду судді Верховного Суду.

22 листопада 2018 року суддя М.Л., заступник дисциплінарного керівника для суддів звичайних судів (Zastępcą Rzecznika Дисциплінарного Sędziów Sądów Powszechnych) звинуватив заявника у вчиненні двох дисциплінарних проступків. Перше звинувачення стосувалося неподання заявником податкової декларації з продажу трактора John Deere 440 Skider , а друге - несплати податку з цивільно-правових операцій щодо продажу трактора. Схоже, що це провадження є наслідком перевірки фінансових декларацій заявника.

28 травня 2020 року суддя Р.В.Р., заступник уповноваженого з дисциплінарної справи для суддів звичайних судів висунув заявнику звинувачення у вчиненні дисциплінарного правопорушення, пов'язаного з приниженням гідності посади судді, зокрема через оскарження призначення К.З. на посаду судді Верховного Суду та поставив під сумнів його статус виконуючого обов'язки Голови Верховного Суду. Це дисциплінарне провадження стало реакцією на позов, поданий заявником до Палати праці та

соціального захисту Верховного Суду, в якому він намагався встановити відсутність офіційного статусу K.Z., який був призначений суддею Верховного Суду за участю нової НРС. У цьому провадженні Верховний суд вирішив подати запит про попереднє рішення до Суду ЄС. Більш детальний опис процедури призначення судді K.Z. можна знайти в рішенні Суду у справі *Advance Pharma sp. z oo проти Польщі*, №. 1469/20, від 3 лютого 2022 року, в якій Суд постановив, що судовий склад Палати у цивільних справах Верховного Суду, включаючи суддю K.Z., не був «судом, встановленим законом» у розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції, і що йому бракувало незалежності та неупередженості, яких вимагає це положення (див. §§ 26-27, 34-35, 44-52, 93 та 349-353).

Відповідно до статті 87(1) Закону про організацію звичайних судів (*Ustawa o ustroju s ą d ó w powszechnych*), у редакції, чинній на відповідний час, судді зобов'язані подавати фінансову декларацію, яка стосується їхнього особистого майна та майна, охопленого режимом спільного шлюбу, до компетентного голови апеляційного суду. Декларація повинна містити, зокрема, інформацію про грошові кошти, нерухомість, рухоме майно вартістю понад 10 000 злотих, акції, паї та фінансові інструменти, якими володіє суддя.

У доповіді Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи від 6 січня 2020 року під назвою «Функціонування демократичних інституцій у Польщі» (док. 15025) зазначено, у відповідній частині: «4. Дисциплінарне провадження щодо суддів

Як ми зазначали в попередніх розділах, основною метою реформи, розпочатої після парламентських виборів 2015 року, було поставити судову систему під контроль правлячої більшості. У цьому контексті повідомлення про дисциплінарні провадження та переслідування суддів і прокурорів, які вважаються такими, що діють проти інтересів правлячої більшості, або які відкрито критикували реформи, викликають вкрай занепокоєння. Це особливо актуально після того, як нещодавно стало відомо про те, що кампанію переслідування суддів було організовано за участю провідних осіб Міністерства

юстиції та Вищої ради юстиції, тісно пов'язаних із нинішньою правлячою більшістю. ... Згідно з Конституцією Польщі, судді не можуть бути членами політичних партій або займатися діяльністю, яка була б несумісною з принципом незалежності судів і правосуддя. Хоча судді повинні утримуватися від політичної діяльності, закон чітко не визначає, що вважається політичною діяльністю і що захищається правом на свободу слова. Хоча ми погоджуємося із заборонаю партійно-політичної діяльності для суддів, це не може призвести до заборони суддям мати можливість висловлювати свою думку щодо правової системи та змін до неї, які б їх безпосередньо торкнулися».

Що стосується першої умови тесту Ескелінена, Уряд стверджував, що згідно з польським законодавством заявник був позбавлений права на доступ до суду в частині, що стосується його місця в НРС. Це виключення діяло вже на дату його обрання до НРС, і тому Закон про внесення змін 2017 року на це не вплинув. Вони зазначили, що Закон про НРС ніколи не передбачав будь-якої форми оскарження чи правового захисту у зв'язку із закінченням терміну дії, припиненням або відмовою від повноважень членів цього органу. Питання, пов'язані з участю в НРС, не становили «справу» у значенні статті 45 § 1 Конституції і як такі були виключені з права на судовий розгляд *ratione materiae*. Уряд дійшов висновку, що національне законодавство «виключає доступ до суду» для індивідуальної скарги, заснованої на незаконності припинення терміну повноважень. Отже, перша умова тесту Ескелінена була виконана.

Що стосується другої умови тесту Ескелінена, Уряд стверджував, що предмет скарги заявника стосувався виключно здійснення державної влади. На їхню думку, поправки до Закону про внесення змін від 2017 року були пропорційними, оскільки метою було приведення правил виборів до відповідних положень Конституції, як їх тлумачив Конституційний Суд у своєму рішенні від 20 червня 2017 року (№ К 5/17). Уряд стверджував, що в прецедентному праві Конституційного Суду - захист строку повноважень суддів НРС не розглядався як абсолютний. На їхню думку, узгодженість змін, які зробили НРС можливим працювати відповідно до Конституції, виправдовує

припинення терміну повноважень членів НРС суддів, які були обрані на основі попередніх положень. Крім того, «демократизація» процедури виборів до НРС становила важливий суспільний інтерес, який, у свою чергу, виправдовував дострокове припинення повноважень суддів НРС. У цьому контексті Уряд стверджував, що відповідно до Закону про внесення змін від 2017 року судді, члени НРС мали обиратися Сеймом із числа суддів, які отримали відповідну підтримку інших суддів або громадян. Уряд дійшов висновку, що недопущення заявника до суду було виправдано об'єктивними причинами в інтересах держави. Таким чином, друга умова тесту Ескелінена також була виконана.

У даному випадку, оскільки обидві умови Ескелінена тест було виконано, скаргу заявника за статтею 6 § 1 слід вважати несумісною *ratione materiae*.

Що стосується першої умови тесту Ескелінена, заявник стверджував, що національне законодавство ніколи прямо не виключало доступ до суду для членів НРЮ, повноваження яких було достроково припинено. Дострокове припинення в його справі було безпрецедентним. Закон про НРС, чинний на момент його обрання до Ради, не передбачав такого припинення, за винятком ситуацій, передбачених у статті 14 Закону. Припинення, про яке йдеться, було наслідком спеціального застосування закону та не мало ознак абстрактних правових норм. Не можна зробити висновок, що національне законодавство «прямо виключає доступ до суду» для позову, заснованого на ствердженні незаконності заходу, про який йдеться.

Що стосується другої умови тесту Ескелінена, то навіть припускаючи, що національне законодавство виключає доступ до суду в його справі, заявник стверджував, що виключення не ґрунтувалося на об'єктивних підставах в інтересах держави. По-перше, виключення мало значний вплив на його статус судді, оскільки він був обраний до НРС як суддя звичайного суду, а не як звичайний громадянин. Його обрання до НРС мало на меті забезпечити належне функціонування НРС, органу, відповідального за забезпечення незалежності судової влади.

Гельсінська спілка з прав людини стверджувала, що стандарти Конвенції щодо захисту свободи вираження поглядів суддів схожі на ті, які передбачені в різних міжнародних документах і рекомендаціях. Він посилався на Основні принципи ООН щодо незалежності судової влади, Загальну хартію судді, Бангалорські принципи поведінки суддів, а також звіт Спеціального доповідача ООН з питань незалежності суддів і адвокатів і висновок Венеціанської комісії щодо свободи вираження поглядів суддів. На його думку, існував консенсус щодо того, що судді, як і всі інші особи, мають право на свободу вираження поглядів. З огляду на специфіку їхньої професії та необхідність збереження суспільної довіри до судової влади, свобода вираження поглядів суддів може зазнавати різноманітних обмежень. Проте такі обмеження не повинні перешкоджати суддям брати участь у суспільно важливих дебатах, зокрема на теми, пов'язані з незалежністю судової влади.

Гельсінська спілка стверджувала, що переслідування суддів, які користувалися своєю свободою вираження поглядів, протестуючи проти реформ, несумісних зі стандартами верховенства права, зрештою загрожують не лише правам суддів, але й праву на справедливий розгляд кожної особи. Таке переслідування може спричинити «охолоджуючий ефект», який може перешкодити суддям не лише висловлювати свою точку зору щодо суспільно важливих питань, а й виносити рішення, несприятливі для політиків.

Існували різні форми переслідування суддів через дисциплінарні провадження, які можна розділити на дві категорії. По-перше, деяких суддів допитували дисциплінарні інспектори або навіть висунули звинувачення перед Дисциплінарною палатою Верховного Суду за ймовірне порушення свободи вираження поглядів, як правило, у зв'язку з їхніми критичними заявами щодо дій уряду. Чимало прикладів таких проваджень описано у звіті «Правосуддя під тиском», опублікованому у 2019 році Польською асоціацією суддів Iustitia. Доповідь була зосереджена на випадках зловживання дисциплінарним провадженням для переслідування суддів, які виступали проти неконституційних реформ, здійснених урядом. Друга категорія справ

стосувалася суддів, які були притягнуті до дисциплінарної відповідальності у зв'язку зі своїми рішеннями. Цей тип дисциплінарного провадження було розпочато, зокрема, проти суддів, які поставили під сумнів статус суддів, призначених Президентом Республіки за рекомендацією нової НРС. Крім того, у деяких випадках органи влади зверталися до Дисциплінарної палати з проханням позбавити суддів імунітету в контексті, який міг свідчити про політичну мотивацію. Суд зазначив, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

3.2. Дисциплінарна відповідальність суддів у країнах Європейського Союзу

Консультативна рада європейських суддів (КРЕС) при Раді Європи ухвалила новий висновок щодо дисциплінарної відповідальності суддів. Цей стратегічний документ пропонує конкретні рекомендації для забезпечення тонкого балансу між підзвітністю суддів та повагою до їхньої незалежності, що є фундаментальною основою демократії та верховенства права.

Відповідальність суддів тісно пов'язана з незалежністю суддів. Якщо підзвітність суддів не регулюється чітко та належним чином, незалежність суддів підривається. Це відбувається за обставин, коли судді можуть зіткнутися з потенційно шкідливими наслідками для гарантованого перебування на посаді та/або кар'єрних перспектив за незрозумілих обставин. Дисциплінарна відповідальність є важливою для притягнення суддів до відповідальності перед громадськістю за неналежну поведінку під час виконання своїх обов'язків. Це засіб, за допомогою якого суспільство може переконатися, що судова влада виконує свої функції належним чином, тим самим зміцнюючи довіру суспільства до судової влади [32].

В останні роки підзвітність суддів стала предметом великого занепокоєння. У кількох рішеннях європейських судів було встановлено, що виконавча влада застосувала дисциплінарні заходи, щоб змусити замовкнути

або звільнити суддів, які винесли рішення не на їхню користь [53]. Останні події змушують замислитися над підставами, обґрунтованістю та межами дисциплінарної відповідальності суддів.

Організація дисциплінарних процедур відрізняється від країни до країни. За схожістю та відмінністю системи дисциплінарної організації можна загалом розділити на дві категорії: система ради та система суду. Система ради відноситься до системи, в якій рада правосуддя приймає остаточне рішення, тоді як у судовій системі це рішення приймає загальний або дисциплінарний суд. У судовій системі зазвичай Міністерство юстиції або генеральний прокурор порушує дисциплінарне провадження проти судді в дисциплінарному суді.

У системі ради коло осіб та установ, які можуть ініціювати провадження перед радою суддів, значно ширше. Він переходить від Міністерства юстиції до голів судів, включаючи сторони процесу, фізичних осіб або адвокатів. В обох системах скарги або інформація щодо неправомірної поведінки суддів можуть бути подані офіційно чи неофіційно до компетентної установи без особистих обмежень.

Дисциплінарна відповідальність є основною формою контролю за суддями в європейських державах.

Однак бюрократична судова модель, розроблена в Європі прусською, а потім наполеонівською державою, з сильним дисциплінарним контролем за її державними службовцями суддів, істотно змінилася. Дійсно, з моменту утворення сучасної держави ієрархічний контроль над європейськими суддями здійснювався виконавчою владою через міністра юстиції. Після закінчення Другої світової війни ці повноваження перейшли до керівного органу судової влади, тобто до Генеральної або Вищої ради магістратури, яка існує в таких країнах, як Іспанія, Франція та Італія та ін.

До цієї дисциплінарної відповідальності переважна більшість європейських держав додає кримінальну та цивільну відповідальність судді, яка може виникнути внаслідок злочину, а в деяких випадках і відповідальності держави за шкоду, заподіяну суддею-держслужбовцем.

Існує відносний консенсус щодо того, що судді повинні відповідати за кримінальні правопорушення, які вони можуть понести в процесі своєї діяльності, а також за заподіяну громадянину спадкову і родову шкоду, хоча в останній ситуації в багатьох випадках використовується відповідальність держави за офіційного суддю. Тому виникає сумнів щодо належного режиму політичної та дисциплінарної відповідальності; про те, чи доцільно їх мати і якщо так, то за яких умов.

Указ № 58-1270 від 22 грудня 1958 року про органічний закон про статус судової влади регулює дисциплінарний режим для магістратів, прийнятий відповідно до статей 64 і 65 Конституції [75]. До них належать статті 49-58 Указу для суддів та статті 58-1-66 для прокурорів. Між цими двома категоріями магістратів існує різниця, як це передбачено статтею 65 Конституції. Справді, КСМ має повноваження накладати санкції на суддів лише так, як це передбачено статтею 6 ч. 1 статті 65: «Утворення Вищої ради судової влади, компетентної щодо суддів, діє як дисциплінарна рада для суддів суду». Для суддів поняття дисциплінарного проступку визначено першим абзацом статті 45 Указу від 22 грудня 1958 року:

«Будь-яке порушення суддею своїх посадових обов'язків, честі, делікатності чи гідності, є дисциплінарним проступком.

Серйозне і навмисне порушення суддею правила процедури, що становить істотну гарантію прав сторін, встановлену судовим рішенням, що набрало законної сили, є порушенням обов'язків його посади. Останній пункт був доповнений відповідно до Закону № 2008-724 від 25 липня 2008 року про модернізацію установ Республіки та органічного закону № 2010-830 від 22 липня 2010 року.

Судовий процес з приводу цих рішень є першою і останньою інстанцією Державної ради. Саме рішенням L'Étang [50], винесеним у 1969 році, що стосувалося справи про відповідальність, а не дисциплінарну відповідальність, Державна рада в касаційному порядку встановила свій контроль за рішеннями CSM, зокрема дисциплінарними рішеннями:

«Беручи до уваги, що з конституційних і законодавчих положень, які визначають характер повноважень, наданих Вищій раді судової влади щодо суддів, а також з тих, що визначають її склад і правила процедури, випливає, що ця рада має судовий характер, коли вона виносить рішення як дисциплінарна рада для суддів; що з огляду на характер поданих до нього на той час спорів і які стосуються організації державної служби юстиції, він підпадає під розгляд касаційної скарги рішенням Державної ради щодо спорів... ».

З огляду на важливість суддів у суспільстві та представництво системи правосуддя, яке може мати кожен, важливо, щоб їхній дисциплінарний режим підлягав суворому контролю, щоб гарантувати як якість органу (кількість розглянутих справ дуже мала), так і гарантії, що пропонуються залученим суддям. тим більше, що учасники судового процесу можуть передати справу безпосередньо до CSM. Після вивчення модальностей звернення до Державної ради, що, м'яко кажучи, оригінально в деяких аспектах, необхідно буде провести аналіз різних винесених рішень [10]. У дисциплінарних справах суддя також перевірятиме юридичну кваліфікацію фактів, як він це може зробити в питаннях апеляції за зловживання владою. Зокрема, він перевірятиме пропорційність санкції, «якщо вибір санкції є питанням оцінки суддів першої інстанції з огляду на всі обставини справи, суддя касаційної інстанції повинен переконатися, що застосована санкція не є непропорційною вчиненій вині, а отже, вона могла бути законно прийнята». Отже, Державна рада також використовує спеціальний вислів, щоб підкреслити важливість функцій, які виконують судді: «що факти, пов'язані з приватним життям судді, можуть слугувати підставою для попередження лише тією мірою, якою вони можуть вплинути на міркування, пов'язане з виконанням судових функцій».

У першому абзаці статті 117 Конституції Іспанії, зазначено, що саме судді та магістрати, які складають судову владу, здійснюють справедливість, що виходить від народу, проповідуює певні його ноти: незалежність, незмінність, відповідальності та підпорядкування, унікальне, верховенству права. Це наш намір Розглянемо взаємозв'язок між двома з них: незалежністю і

відповідальністю. Є дуже важливим зберегти незалежність судової влади, яка є «Невід'ємною частиною нашої правової системи, як і будь-якої держави, що керується верховенством права [...]». Від цього залежить довіра до системи правосуддя, а отже, і легітимність системи правосуддя та рішень суддів» (Рішення Конституційного Суду [ТК] 108/1986) [42].

15 липня 2021 року Європейський суд виніс рішення у справі C791/19 [71] за позовом про визнання невиконання Польщею зобов'язань за статтею 258 Договору про функціонування Європейського Союзу. Відповідно до пункті 157 рішення Суд постановив, що нещодавні реформи, які вплинули на польську судову систему та дисциплінарний режим, що застосовується до суддів судів, зокрема, у зв'язку з невиконанням Польщею своїх зобов'язань за статтею 80 Угоди про асоціацію зокрема, з огляду на нездатність гарантувати незалежність і самостійність судової влади незалежності та неупередженості судового органу, уповноваженого виносити рішення у справах визначення дисциплінарного проступку, що міститься у частині 1 статті 107 Закону «Про судоустрій і статус суддів» та ч. 1 і 3 ст. 97 нового Закону «Про Верховний Суд» не дозволяють уникнути використання цього дисциплінарного режиму для здійснення тиску та покарання, стримуючий вплив на суддів, які покликані тлумачити і застосовувати право Союзу, що може впливати на зміст їхніх рішень. Ці положення підривають незалежність суддів.

Європейська комісія критикує та зауважує, що стаття 107(1) Закону про загальні суди і стаття 97(1) і (3) нового Закону про Верховний суд порушують другий підпункт статті 19(1) Договору про Європейський Союз, оскільки ці національні положення дозволяють, всупереч принципу незалежності суддів, ставити під сумнів дисциплінарну відповідальність суддів польських загальних судів з огляду на зміст їхніх судових рішень і, таким чином, використовувати дисциплінарний режим, який застосовується до суддів. їхніх судових рішень і, таким чином, використання застосовного до них дисциплінарного режиму для здійснення політичного контролю застосовуваного до них дисциплінарного режиму для здійснення політичного

контролю над їхньою судовою діяльністю. Правило визначає дисциплінарний проступок як такий, що включає, серед іншого, випадки «явного і грубого порушення норм права». Таке формулювання дозволить тлумачити, що дисциплінарна відповідальність суддів поширюється на здійснення ними суддівських функцій. З іншого боку, ст. 97 п.п. 1 і 3 нового Закону про Верховний Суд надають повноваження Sąd Sąd Najwyższy (Верховний суд), в тому числі Надзвичайну контрольну палату та палату у справах громадськості, коли справа розглядається в порядку екстраординарної апеляції, матиме право звертатися до відповідного суду з «висновком про помилку» у випадку «явного порушення правил», а також передавати справу до Дисциплінарної палати з проханням про дисциплінарну відповідальність з проханням провести дисциплінарне розслідування щодо відповідних суддів, відповідно до статті 110(1)(b) Закону про загальні суди. Або поняття «явне порушення правил» також дозволяє тлумачити, що дисциплінарна відповідальність суддів поширюється на здійснення їхніх судових функцій.

Аргументи Польщі. У своєму меморандумі захисту Республіка Польща стверджує, що визначення дисциплінарного проступку, яке міститься в статті 107, параграфі 1 Закону про суди загального права, не може дозволити політичний контроль за змістом судових рішень. У зв'язку з цим Комісія не взяла до уваги усталене обмежувальне тлумачення цього положення Sąd Sąd Najwyższy (Верховний суд). Так, із постійної судової практики для зазначеного суду це призведе до того, що дисциплінарний проступок не може бути наслідком звичайної помилки в тлумаченні або застосуванні норми права, що впливає з судового рішення, а лише внаслідок «очевидних і кричущих» порушень норм права, а саме, в порушенні правил процесуального характеру і не пов'язані безпосередньо з самим рішенням, які можуть бути негайно встановлені будь-ким, і це спричинило значні негативні наслідки на шкоду інтересам сторін, інших сторін у судовому процесі або відправленню правосуддя. На думку Республіки Польща, перетворення такої поведінки, заснованої на недобросовісності чи грубому незнанні з боку судді, на

дисциплінарне правопорушення було б виправданим для забезпечення ефективного судового захисту сторін у судовому процесі та збереження іміджу справедливості, властивого судової владі (п. 120-124).

Рішення Суду. Згідно з другим абзацом статті 19 (1) ДЄС, необхідно забезпечити те, щоб дисциплінарний режим, який застосовується до суддів національних судів, які є частиною їх системи апеляцій у сферах, що регулюються правом Союзу, поважав принцип незалежності суддів, зокрема гарантуючи, що рішення, винесені в рамках дисциплінарних проваджень, розпочатих проти суддів зазначених судів, контролюються органом, який сам виконує гарантії, властиві ефективному юрисдикційному захисту, серед яких гарантія незалежності. Як також зазначив Європейський суд з прав людини, здійснюваний юрисдикційний контроль має відповідати дисциплінарному характеру відповідних рішень. Таким чином, тоді коли держава ініціює таку дисциплінарну процедуру, на карту поставлено довіру суспільства до функціонування та незалежності судової системи, довіру, яка в демократичній державі гарантує саме існування верховенства права (ч. 80, п. 83). Закон Союзу вимагає, щоб уникнути будь-якого ризику, щоб дисциплінарний режим, застосовуваний до тих, хто має завдання судити, використовувався як система політичного контролю на зміст судових рішень, щоб такий режим охоплював, зокрема, норми, які визначають поведінку, яка становить дисциплінарний проступок. Дисциплінарний режим, який застосовується до суддів, залежить від організації правосуддя і, отже, від компетенції держав-членів, і здатність органів влади держави-члена притягувати до дисциплінарної відповідальності суддів може становити і залежно від варіантів держав-членів, елемент, який це дозволяє сприяти підзвітності та ефективності судової системи. Однак держави-члени повинні поважати законодавство Союзу, зокрема, забезпечуючи незалежність судів, покликаних вирішувати питання, пов'язані із застосуванням або тлумаченням цього права, щоб гарантувати сторонам ефективний юрисдикційний захист. У цьому контексті забезпечення цієї незалежності не може, серед іншого, призвести до повного виключення можливості притягнення

судді до дисциплінарної відповідальності, у певних абсолютно виняткових випадках, внаслідок ухвалених ним судових рішень. Таким чином, очевидно, що така вимога незалежності не має на меті виправдати можливу серйозну та абсолютно непробачну поведінку з боку суддів, яка полягала б, наприклад, у навмисному та недобросовісному порушенні чи через особливо серйозну недбалість та серйозні порушення. норми національного законодавства та права Союзу, дотримання яких воно має забезпечити або фактично діяти свавільно або всупереч правосуддю, коли вони покликані, як особи, яким доручено юрисдикційні функції, виносити рішення щодо спорів, про які їм повідомляють сторони в судовому процесі. Натомість це здається необхідним, щоб зберегти ту саму незалежність і таким чином уникнути дисциплінарного режиму можуть бути відведені від законних цілей і використані для політичного контролю над судовими рішеннями або для здійснення тиску на суддів, наприклад, той факт, що судові рішення містить можливу помилку в тлумаченні та застосуванні національного законодавства та права Союзу або в оцінці факти та оцінка доказів не можуть самі по собі призвести до дисциплінарної відповідальності відповідного судді.

Відповідно питання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за судові рішення має бути обмежене справами і мають бути абсолютно винятковими та мають у цьому відношенні об'єктивні та перевірені критерії, пов'язані з імперативами, пов'язаними з належним відправленням правосуддя, а також гарантіями, спрямованими на уникнення будь-якого ризику зовнішнього тиску на зміст судових рішень і які дозволяють усунення, таким чином, у сприйнятті сторін судового процесу, будь-яких законних сумнівів щодо незахищеності відповідних суддів та їх нейтральності щодо конкуруючих інтересів. З цією метою важливо передбачити, зокрема, правила, які достатньо чітко та точно визначають поведінку, яка може призвести до дисциплінарної відповідальності суддів, щоб гарантувати незалежність, невід'ємну від їхньої місії, та уникнути того, що вони наражаються на ризик того, що відповідальність їх дисциплінарна можуть бути працевлаштовані виключно за

своїм рішенням. У цій справі, беручи до уваги лише їх текст, частина 1 статті 107 Закону про суди загального права та частини 1 і 3 статті 97 нового Закону про Верховний суд не відповідають вимогам ясності та точності, викладеним у частині 140 цього рішення. Таким чином, слід зазначити, що словосполученні «явне та грубе порушення норм права» та «виявлення помилки» означають «явне порушення норм права», які використовуються в цих положеннях, навряд чи виключають той факт, що відповідальність суддів може бути залучена виключно на підставі нібито «помилкового» змісту їхніх рішень, гарантуючи в той же час, що така відповідальність завжди суворо обмежена абсолютно винятковими випадками. Однак спочатку слід зазначити, що два положення, які є предметом цієї критики, містять частково різні формулювання, враховуючи, що статті 97, пункти 1 і 3 нового Закону про Верховний Суд, таким чином, посилаються лише на «очевидні» порушення норми права. Проте відсутність у цьому новому положенні роз'яснення щодо «кричущого» характеру порушення правових норм, наданого замість цього в частині 1 статті 107 Закону про суди загального права, роз'яснення, яке враховується особливо в постійній судовій практиці, може викликати сумніви щодо сфер застосування зазначених положень. З іншого боку, той факт, що відповідно до пунктів 1 і 3 статті 97 відповідна палата може, роблячи «виявлення помилки» з боку судді, чие рішення вона переглядає, і вважає, у цьому контексті, що це «помилка» відображає «явне порушення норм закону», прямо вимагати розгляду дисциплінарної справи проти цього судді в Дисциплінарній палаті можна було б розуміти як припущення про відповідальність судді можуть бути залучені лише на підставі нібито «помилкового» змісту їхніх судових рішень у справах, які не обмежуються виключно винятковими випадками (п. 130-135).

Щодо досвіду Німеччини, то оскільки вона є федеральною державою, її судова система складається з федеральних і земельних суддів. У Німеччині дисциплінарні заходи щодо суддів і державних службовців вживаються, здебільшого, судами та прокуратурами 16 земель федерації. І матеріальне право, яке застосовується в цьому питанні, представляє здебільшого норми, прийняті

кжною землею, але положення щодо оцінки поведінки як дисциплінарного проступку та дисциплінарної процедури не відрізняються в істотних моментах [63]. Тому дисциплінарна система на федеральному рівні співіснує з режимами кожної землі федерації. У Німеччині незалежність судової влади захищена статтею 97 Федерального закону, Конституцією та конституціями земель. Іншою відмінною рисою Німеччини є те, що судді та прокурори, хоча останні є частиною судової гілки влади, є окремими органами, які підпорядковані різним дисциплінарним судам.

Відповідно до Закону про федеральних суддів, який визначає правовий статус німецьких суддів, неналежну поведінку федерального судді розглядає спеціальна колегія Федерального суду правосуддя, Федеральний службовий суд, що складається виключно з суддів. Усі вони призначаються президією Федерального суду. Щодо порядку розгляду дисциплінарних справ, то Федеральний закон про дисциплінарну відповідальність, який регулює покарання за проступки державних службовців, застосовується *mutatis mutandis* [63]. Що стосується дисципліни суддів земель, законодавча влада землі має право визначати певний дисциплінарний закон або процесуально оголошувати застосовним закон для державних службовців. У Нижній Саксонії, наприклад, діє Закон про суддів. Правила, що застосовуються до суддів землі та федеральних суддів, багато в чому схожі. Дійсно, положення законів різних земель відрізняються лише в деталях, оскільки Федеральний закон про суддів передбачає спільну основу. Зокрема, він передбачає, що землі створюють спеціальні службові суди, кожен з яких включає голову та рівну кількість постійних асоційованих суддів (які можуть бути суддями або адвокатами, допущеними до колегії адвокатів штату) і непостійних асоційованих суддів (які практикують до суду якого належить суддя-відповідач). Проведення в службових судах можуть розглядатися щонайменше у двох судах, але законодавство землі також може передбачати апеляцію до Федерального суду., а положення про дисциплінарну відповідальність суддів у Німеччині регламентуються Федеральним законом про дисциплінарну відповідальність

Німеччини, прийнятим у 2001 році та спеціальними законами, зокрема, Законом про суддів.

В Молдові Закон № 178 «Про дисциплінарну відповідальність суддів» [76], який діє з 1 січня 2015 року, створив новий механізм дисциплінарної відповідальності суддів та передбачив низку покращень. Зокрема, розширення кола суб'єктів, які можуть подавати скарги і чітке положення про обов'язок письмово обґрунтовувати будь-яку відмову з боку судової інспекції, положення про етапи дисциплінарної процедури та права та обов'язки залучених суб'єктів, покращення складових деяких дисциплінарних порушень, розширення спектру та регулювання наслідків дисциплінарних стягнень, збільшення строку дисциплінарної відповідальності з одного року до двох років. Водночас нова процедура не виправдано ускладнена. Звернення щодо дисциплінарного проступку судді може розглядатися п'ятьма органами – Судовою інспекцією, Комісією з питань прийнятності Дисциплінарної колегії, Пленумом Дисциплінарної колегії, Вищою радою магістратури та Вищим судом правосуддя, з яких на тій чи іншій стадії кожна з них може скасувати рішення органу, який раніше розглядав дисциплінарну справу.

Дисциплінарним проступком відповідно до законодавства Молдови є:

1) умисне або грубе необережне недотримання обов'язку утриматися, коли суддя знає або повинен був знати, що існує одна з обставин, передбачених законом для його утримання, а також формулювання повторних і необґрунтованих заяв про утримання в тому самому справу, що має наслідком затягування розгляду справи;

2) ухвалення судового рішення, яким навмисно або через грубу недбалість порушуються основні права та свободи фізичних або юридичних осіб, гарантовані Конституцією Республіки Молдова та міжнародними договорами щодо основних прав людини, до яких Республіка Молдова є стороною, були порушені;

3) втручання у здійснення правосуддя іншим суддею;

4) незаконне втручання або використання позиції судді по відношенню до інших органів влади, установ чи посадових осіб для врегулювання запитів, вимагання чи прийняття врегулювання особистих інтересів чи інтересів інших осіб, або з метою отримання неправомірної вигоди;

5) недотримання таємниці наради або конфіденційності робіт такого характеру, а також іншої конфіденційної інформації, яка стала йому відома під час виконання ним службових обов'язків, відповідно до закону;

6) порушення з вини судді та без вагомого обґрунтування службового обов'язку, у тому числі строків вчинення процесуальних дій, якщо це безпосередньо торкалося прав, свобод і законних інтересів учасників процесу або інших осіб;

7) безпідставні неявки на роботу, запізнення або залишення роботи без об'єктивних причин, якщо це вплинуло на діяльність суду;

8) порушення імперативних норм законодавства при здійсненні правосуддя;

9) негідне ставлення під час здійснення правосуддя до колег, адвокатів, експертів, свідків чи інших осіб;

10) порушення положень, що стосуються несумісності та заборон, встановлених у ст. (31) і абз. (32) літ. а) із Закону № 544/1995 про статус судді;

11) недотримання положень статті 7 (2) Закону №. 325 від 23 грудня 2013 року щодо оцінки інституційної доброчесності;

12) перешкоджання будь-якими засобами діяльності інспекторів-суддів;

13) інші дії, які завдають шкоди професійній честі чи чесності чи престижу судової влади настільки, що це зачіпає довіру до судової влади, вчинені під час виконання службових обов'язків або поза ними, які за своєю тяжкістю не можуть бути кваліфіковані лише як порушення Кодексу етики та професійної поведінки суддів.

Це є дисциплінарним проступком, вчиненим головами та заступниками голів судів, невиконання або несвоєчасне чи неналежне виконання, без розумного для них обґрунтування, повноважень, встановлених статтею 161

Закону №. 514-XIII від 6 липня 1995 року щодо судоустрою та чи вплинуло це на діяльність суду.

Дисциплінарна відповідальність не залежить від того, оскаржено чи не оскаржено за результатами розгляду апеляційної скарги чи скарги суб'єкта розгляду дисциплінарної справи.

Відповідно до Закону № 178 після розповсюдження дисциплінарного протоколу судова інспекція має три варіанти:

а) повернення судовою інспекцією протягом 3 днів, якщо умови форми та змісту, передбачені ст. 20, роз'яснюючи право особи подати нову скаргу. У разі повернення повідомлення особа, яка подала повідомлення, може подати його повторно після виправлення помилок у формі та змісті.

б) відхилення явно необґрунтованого повідомлення протягом 10 днів з дня його направлення вмотивованим рішенням, яке не є публічним, відповідно до ст. 20 абз. (2). Повідомлення, в якому наводяться факти, що не стосуються порушень, передбачених ст. 4, щодо яких минув строк позовної давності, передбачений ст. 5 або яка викладена повторно, без наведення нових доказів.

У разі відхилення повідомлення як явно необґрунтованого, особа, яка подала повідомлення, може протягом 15 днів оскаржити рішення про відхилення повідомлення до Комісії з питань прийнятності Дисциплінарної комісії (ст. 22 п. (2) Закону № 178). Рішення колегії з питань прийнятності щодо прийняття або відхилення скарги щодо рішень судової інспекції про відмову в направленні є безповоротними, оскарженню не підлягають і набирають чинності з дня ухвалення¹⁰. У 2015 році було подано 1889 направлень, з яких 1367 або 72 відсотки усіх звернень судова інспекція відхилила як явно необґрунтовані. Враховуючи той факт, що ці повідомлення можуть надійти максимум до трьох членів Дисциплінарної комісії, відповідальність судової інспекції щодо забезпечення повної та правильної перевірки є дуже важливою.

в) перевірка повідомлення, якщо воно не повернуто або відхилено, протягом 30 робочих днів з дня його отримання судовою інспекцією (з можливістю продовження строку до 15 календарних днів головним

інспектором-суддею) і представлення комісії з питань прийнятності звіту разом з матеріалами справи для вивчення (ст. 26 Закону № 178).

Доповідна записка судової інспекції містить опис фактів, наведених у повідомленні та проаналізованих судовою інспекцією, та висновок інспектора-судді. Звіт не є публічним. Інспектор-суддя може запропонувати два висновки: а) прийняття направлення та передачу дисциплінарної справи на розгляд пленарного засідання Дисциплінарної колегії та б) відхилення направлення.

Дисциплінарна відповідальність професій громадської довіри, до яких належать і юридичні професії, в тому числі судді, слугує протидії свавілля та усуненню порушень правових, соціальних і деонтологічних норм. Ефективність цієї відповідальності визначається як дієвістю дисциплінарного провадження, так і невідворотністю дисциплінарних стягнень. Виявлені в окремих випадках недоліки цих механізмів викликали дискусію про необхідність запровадження змін [67]. Про необхідність забезпечення кращої ефективності дисциплінарних положень по відношенню до юридичних професій у нашій країні говорять і пишуть багато років [74].

Уповноважений з прав людини 5-го терміну призначив групу експертів, метою якої було розробити положення нового положення про відповідальність дисциплінарної діяльності в юридичних професіях [72], та самостійно сформулював постулати щодо необхідності таких змін [93]. Ці вимоги висувалися і щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів. Одним із них була пропозиція уніфікувати ці провадження, щоб ідентичні дисциплінарні правила поширювалися на різні юридичні професії в Польщі. Одним із перших законодавчих проектів, який конкретизував це поняття, став законопроект про дисциплінарне провадження осіб, які займаються певними професійними професіями, поданий у 2007 році урядом 2005–2007 років. Це було критично оцінено юристами як принципово невідповідне ст. 17 Конституції Республіки Польща [34] і не було прийнято. У свою чергу, пропозиція, включена до проекту закону 2012 року про дисциплінарне провадження щодо осіб, які займаються певними юридичними професіями [82],

передбачала, серед іншого, запровадження єдиного дисциплінарного суду для суддів загальних судів, прокурорів, адвокатів, юрисконсультів, судових приставів і нотаріусів (у першій інстанції мали вирішувати справи спеціально створені дисциплінарні відділи в апеляційних судах, у другій інстанції – Верховний суд) . На думку розробників, запропонована модель дисциплінарного правосуддя мала, з одного боку, гарантувати уніфікацію критеріїв, які застосовуватимуться до осіб, які підлягають дисциплінарному провадженню, а з іншого боку, серед іншого, через положення, що передбачають відкритий характер дисциплінарних слухань, надати громадськості впевненість у тому, що будь-яка поведінка, яка порушує етичні стандарти даної професії, буде стигматизована відповідно до ступеня провини, незалежно від інтересів члена даної професійної. Метою постанови також було усунути часті звинувачення в тому, що порушення та визнання дисциплінарних справ залежить від впливу інтересів певної професійної групи.

У доктрині немає сумнівів у тому, що «дисциплінарний проступок може, в принципі, стосуватися лише процесуальних положень, які безпосередньо не пов'язані з самим судовим рішенням» [86], тоді як «визнання дисциплінарного проступку у зв'язку з тлумаченням і застосуванням норм матеріального права» у процесі прийняття рішення суперечило б конституційному принципу незалежності (ч. 1 ст. 178 Конституції)». Також немає сумніву, що національний суд має право направити питання до Суду ЄС для попереднього вирішення відповідно до ст. 267 ДФЄС, без побоювання будь-яких негативних наслідків для судді, який ухвалив це рішення, засідаючи в суді, що звернувся до суду, однозначно, стабільно і сильно захищається Судом ЄС. Суд ЄС мав можливість розглядати справи з різних питань, що стосуються обмежень або санкцій щодо суддів або судів, які подають преюдиційне звернення, і відповідь Суду завжди була однаковою – суддя або суд, який звертається з поданням, є захищеними, і ні національний законодавець, ні будь-який інший національний орган не можуть перешкоджати національному суду вести попередній діалог із Судом ЄС, що є самою суттю його функції тлумачення та забезпечення однаковості та

ефективності законодавства ЄС. У світлі усталеної прецедентної практики Суду ЄС щодо ст. 267 ДФЄС компетенція будь-якого суду держави-члена передавати питання для попереднього рішення не може бути виключена чи обмежена жодними національними органами чи процедурами [37].

У 2017 році Польща запровадила новий дисциплінарний режим для суддів Верховного суду Польщі та звичайних судів. Зокрема, в результаті цієї законодавчої реформи в Верховному суді (Sąd Najwyższy) була створена нова палата Дисциплінарна палата (Izba Dyscyplinarna). Дисциплінарна палата має юрисдикцію, зокрема, у дисциплінарних справах проти суддів Верховного суду та, у другій інстанції, дисциплінарних справах проти суддів звичайних судів.

Вважаючи, що, запровадивши новий дисциплінарний режим для суддів, Польща не виконала своїх зобов'язань за законодавством ЄС (другий підпараграф статті 19(1) ДЄС та стаття 267(2) і (3) ДФЄС), Комісія подала позов до Суду 25 жовтня 2019 року. Зокрема, новий дисциплінарний режим не гарантує незалежності та безсторонності Дисциплінарної палати. Остання складається виключно з суддів, обраних Крайовою Радою Сандаунікта (Національна рада судової влади, КРС). Її 15 членів судової влади, в свою чергу, обиралися Сеймом (палатою депутатів). Своїм рішенням від 19 листопада 2019 року (С-585/18, С-624/18 та С-625/18 'А.К. and Others (Незалежність Дисциплінарної палати Верховного Суду)) Суд ЄС, посилаючись на Верховний Суд – Палата праці та соціального забезпечення, постановив, зокрема, що законодавство ЄС виключає потрапляння спорів щодо застосування права ЄС до виключної юрисдикції органу, який не є незалежним і безстороннім судом. Було встановлено, що, Дисциплінарна палата не може розглядатися як суд або трибунал у розумінні права ЄС або суд чи трибунал у розумінні польського права. Після цих рішень Дисциплінарна палата продовжувала виконувати свої судові функції.

За цих обставин 23 січня 2020 року Комісія (за підтримки Бельгії, Данії, Нідерландів, Фінляндії та Швеції) звернулася з клопотанням про надання Польщі таких тимчасових заходів: (1) призупинити застосування положень, на

яких ґрунтується юрисдикція Дисциплінарної палати Верховного суду, до винесення рішення Судом ЄС щодо позову про невиконання зобов'язань («остаточне рішення»); (2) утримуватися від передачі справ, що перебувають на розгляді Дисциплінарної палати, до формування, яке не відповідає вимогам незалежності, визначеним, зокрема, у рішенні у справі «А. К. та інші», та (3) повідомити про це Комісію не пізніше ніж через місяць після повідомлення про наказ Суду справедливості; надання тимчасових заходів, які вимагаються, повідомити про всі заходи, вжиті Польщею, з метою повного виконання цього рішення. Ухвалою від 8 квітня 2020 року Суд задовольнив усі клопотання до винесення остаточного рішення у цій справі.

На свою думку від 06.05.2021 р. генеральний адвокат Євген Танчев [59] запропонував Суду ЄС винести рішення про те, що польський закон про дисциплінарний режим для суддів порушує право ЄС.

Генеральний адвокат Є. Танчев відхиляє, перш за все, заперечення Польщі про те, що право на трибунал, встановлене законом, право на судовий розгляд протягом розумного строку та права захисту не впливають із другого підпункту статті 19(1) Конституції. 2 ДЄС («Держави-члени повинні забезпечити засоби правового захисту, необхідні для забезпечення ефективного судового захисту в сферах, охоплених законодавством ЄС»), і що ці права не застосовуються до дисциплінарних справ, що розглядаються на основі відповідних заходів, оскільки вони мають внутрішній характер, і дисциплінарний трибунал не застосовує право ЄС у таких випадках. Він вказує, що другий підпункт частини першої статті 19 Цивільного процесуального кодексу. 2 ДЄС застосовується до будь-якого національного органу, який як суд або трибунал покликаний виносити рішення з питань, пов'язаних із застосуванням або тлумаченням законодавства ЄС, а отже, і з питань, що стосуються сфер, охоплених законодавством ЄС. У цій справі не заперечується, що Верховний суд і звичайні суди в Польщі можуть бути позбавлені права виносити рішення з питань, пов'язаних із застосуванням або тлумаченням законодавства ЄС і, таким чином, підпадають під сфери, охоплені

законодавством ЄС. Той факт, що дисциплінарні провадження, порушені відповідно до зазначених заходів, не стосуються імплементації права ЄС, не має значення, як і відсутність загальної компетенції Європейського Союзу у сфері дисциплінарної відповідальності суддів.

Потім Генеральний адвокат розглядає аргумент Комісії про те, що законодавство, про яке йдеться, порушує принцип незалежності судової влади, оскільки дозволяє розглядати зміст судових рішень як дисциплінарний проступок. Дисциплінарні заходи щодо суддів можуть бути застосовані лише за найсерйозніші форми проступку на посаді, а не за зміст судових рішень, які в цілому стосуються оцінки фактів і доказів та тлумачення закону. Дисциплінарний проступок явного і грубого нехтування законом та посягання на гідність посади насправді може включати також зміст судових рішень і не містить достатніх гарантій захисту суддів. Сама можливість того, що судді можуть бути притягнуті до дисциплінарного провадження або заходів через зміст їхніх судових рішень, безсумнівно, має «стримуючий ефект» не лише на відповідних суддів, але й на майбутніх суддів; Це несумісно з принципом незалежності суддів.

Крім того, за словами Генерального адвоката Танчева, Комісія достатньо продемонструвала, що положення, які розглядаються, не гарантують незалежність та неупередженість Дисциплінарної палати і, отже, суперечать другому підпункту статті 19(1) Дисциплінарної палати. 2 Договір ЄС. Не можна допустити, щоб суд не справляв враження незалежності та неупередженості, тим самим підриваючи довіру судової влади до окремих осіб у демократичному суспільстві.

На думку Генерального адвоката, залишаючи визначення компетентного дисциплінарного суду першої інстанції на розсуд голови Дисциплінарної палати у справах, що стосуються суддів звичайних судів, національне законодавство порушує вимогу про те, що такий суд повинен бути створений законом; дотримання цього положення необхідне для виконання вимог, що впливають з другого підпараграфу статті 19(1) ДЄС. Оскільки положення, що розглядаються,

не містять жодної вказівки на критерії, за якими головуючий суддя має юрисдикцію, крім того, що суд, членом якого є обвинувачений суддя, існує ризик того, що така дискреція може бути реалізована таким чином, що підірве статус дисциплінарних судів як судів, встановлених законом. Крім того, відсутність незалежності Дисциплінарної палати може розглядатися як фактор, що сприяє виникненню обґрунтованих сумнівів щодо незалежності голови палати.

Далі генеральний адвокат Танчев зауважує, що законодавство, про яке йде мова, згідно з яким міністр юстиції, призначаючи дисциплінарного офіцера міністра юстиції, може підтримувати обвинувачення проти суддів звичайних судів протягом необмеженого періоду часу, порушує право на судовий розгляд протягом розумного строку. Так само права захисту порушуються національним законодавством, згідно з яким дії, пов'язані з призначенням захисника за власною ініціативою заявника, не зупиняють проведення дисциплінарного провадження, а провадження може проводитися навіть за відсутності обвинуваченого судді або його захисника. Ці права є частиною вимог ефективного судового захисту у розумінні другого підпункту 1 статті 19 Цивільного процесуального кодексу.

Насамкінець, на думку Генерального адвоката, законодавство, про яке йдеться, порушує статтю 267(2) та (3) ДФЄС, яка регулює дискреційні повноваження або обов'язок національних судів робити посилання на попереднє рішення, дозволяючи обмежувати право національних судів робити посилання на попереднє рішення можливістю порушення дисциплінарного провадження. Він нагадує, що національні положення, згідно з якими дисциплінарне провадження може бути порушено проти національних суддів на тій підставі, що вони звернулися до Суду за попереднім рішенням, не можуть бути прийняті. Такі заходи не лише підривають функціонування процедури перенаправлення, але й, ймовірно, вплинуть на інших національних суддів у їхніх майбутніх рішеннях щодо того, чи передавати питання на попереднє рішення, досягаючи таким чином «стримуючого ефекту». За словами

Генерального адвоката, сама ідея про те, що національний суддя може бути відсторонений від дисциплінарного провадження або заходів на підставі запиту про винесення попереднього рішення, лежить в основі процедури, передбаченої статтею 267 Договору про функціонування Європейського Союзу і до самих засад Європейського Союзу.

Крім того, Комісія стверджує, що новий дисциплінарний режим (1) дозволяє розглядати зміст судових рішень як дисциплінарний проступок, вчинений суддями звичайних судів, (2) не гарантує, що дисциплінарні справи вирішуються судом, «встановленим законом», оскільки він надає головному судді Дисциплінарної палати право слухати компетентний дисциплінарний суд у справі суддів звичайних судів. (3) не забезпечує вирішення дисциплінарних проваджень щодо суддів звичайних судів у розумний строк, оскільки надає міністру юстиції повноваження призначати дисциплінарного працівника міністра юстиції та не гарантує прав захисту обвинувачених суддів звичайних судів, оскільки передбачає, що діяння, пов'язані з призначенням захисник та захист останнього не перешкоджають перебігу дисциплінарного провадження, а дисциплінарний суд веде провадження, незважаючи на виправдану відсутність повідомленого обвинуваченого або його захисника, та (4) дозволяє право судів звернутися до суду з проханням про винесення попередньої ухвали, обмежуючи його можливістю порушення дисциплінарного провадження.

На думку Суду, це той випадок, коли об'єктивні умови, за яких було створено орган, його характеристики та спосіб, у який призначаються його члени, породжують у свідомості окремих осіб розумні сумніви щодо несприйнятливості цього органу до зовнішніх факторів, зокрема до прямого чи опосередкованого впливу законодавчої та виконавчої влади. і його нейтралітет щодо інтересів, що стоять перед ним, а отже, і щодо ситуації, в якій цей орган не справляє враження незалежного та неупередженого, що може підірвати довіру, яку судова влада повинна викликати серед осіб у демократичному суспільстві.

Для дослідження цікавим є досвід Албанії. Дисциплінарна відповідальність суддів передбачена Конституцією Республіки Албанія, яка також визначає випадки відсторонення та звільнення суддів, компетентний орган для їх призначення, яким є Вища рада юстиції (далі – ВРЮ), а також компетентний орган для оскарження рішення ВРЮ про застосування дисциплінарного стягнення, яким є Конституційний Суд. Водночас детальніші положення щодо цивільної та кримінальної дисциплінарної відповідальності суддів, а також розробка дисциплінарного провадження щодо них, визначені Законом № 96/2016 «Про статус суддів і прокурорів у Республіці Албанія», зі змінами (Закон про статус).

Відповідно до Закону про статус ВРЮ затвердила Положення «Про дисциплінарне провадження у Вищій раді юстиції» [56]. Це положення містить більш детальні правила для розробки дисциплінарних процедур у ВРЮ, що стосуються питань, пов'язаних з дисциплінарними процедурами, розробленими Вищим інспектором юстиції (НІ) щодо суддів усіх рівнів. Це положення визначає, зокрема, порядок організації та функціонування Дисциплінарної комісії, яка функціонує при ВРЮ і складається з 3 постійних членів та 2 заступників. Дисциплінарна комісія розглядає дисциплінарні справи до розгляду їх ВРЮ на пленарних засіданнях.

У процесі розробки законодавчої бази для судової реформи, включно із змінами до Конституції та Закону № 96/2016, представники судової влади, залучені до процесу громадських консультацій. У ролі експертів високого рівня брали участь судді судів усіх рівнів. Водночас Спілка суддів, яка є самостійною юридичною особою, долучилася до цього процесу через мережу неприбуткових організацій.

Дисциплінарне провадження проходить кілька процесуальних етапів. Зокрема, НІ є органом, який ініціює розслідування, якщо є обґрунтована підозра, що порушення могло бути вчинене, на основі зібраних фактів і доказів, які виправдовують початок розслідування. Якщо є обґрунтовані сумніви щодо вчинення магістратом дисциплінарного порушення, НІ порушує дисциплінарне

провадження, надаючи звіт про розслідування разом із матеріалами розслідування.

ВРЮ призначає доповідачем у справі одного з членів Дисциплінарної комісії, який після перевірки формальних критеріїв може запропонувати пленарному засіданню закриття дисциплінарного провадження без розгляду або призначення розгляду. Після розгляду справи в Комісії підготовлена доповідь виноситься на пленарне засідання. Якщо справа доходить до судового розгляду, доповідач готує доповідь, з якою доповідає на пленарному засіданні ВРЮ. Крім того, пленарне засідання приймає рішення про залишення подання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, оскільки стверджувані факти не мали місця або вони не становлять дисциплінарного проступку, або приймає подання та накладає одне або декілька заходів дисциплінарного стягнення.

Дисциплінарна відповідальність суддів у Боснії та Герцеговині регулюється Законом про Вищу суддівську та прокурорську раду (ВСПР) Боснії та Герцеговини, який уточнюється (щодо процедур) у Регламенті ВСПР.

Цілий розділ Закону про Вищу судову та прокурорську раду Боснії та Герцеговини регулює дисциплінарну відповідальність суддів та прокурорів.

Додатково це уточнюється в Регламенті ВСПР. Існують також Інструкції щодо визначення дисциплінарних заходів у дисциплінарному провадженні та Кодекс суддівської етики, обидва прийняті ВСПР.

Дисциплінарне провадження проти судді не може бути порушено:

- 1) після закінчення двох років з дати подання скарги або з дати, коли офіс дисциплінарного прокурора дізнався про правопорушення;
- 2) після закінчення п'яти років з дати вчинення передбачуваного правопорушення або, у разі кримінального провадження, після закінчення одного року після набрання остаточної сили рішенням у цьому провадженні, залежно від того, який із двох термінів настане пізніше.

Перебіг давності притягнення до дисциплінарної відповідальності за дисциплінарні проступки тривалого характеру починається з моменту припинення протиправного стану.

Дисциплінарними проступками суддів є:

- 1) розголошення конфіденційної інформації, отриманої в результаті здійснення суддівської посади
- 2) використання посади судді для отримання вигоди для себе чи інших осіб;
- 3) не дискваліфікувати себе з розгляду справи, коли існує конфлікт інтересів;
- 4) необґрунтована затримка в написанні рішення або вчиненні процесуальної дії;
- 5) невиконання рішення, прийнятого в порядку захисту права на судовий розгляд у розумний строк;
- 6) надання можливості виконання суддівської функції особі, не уповноваженій на це законом;
- 7) втручання в роботу судді чи прокурора всупереч регламенту з наміром перешкодити чи перешкодити їх діяльності або вплинути на їх роботу;
- 8) надання будь-яких коментарів щодо рішення суду чи прокуратури, провадження чи справи, поки справа триває в суді, що, як можна обґрунтовано очікувати, завадить або зашкодить справедливому процесу чи судовому розгляду;
- 9) невиконання з необґрунтованих причин регламенту, рішення, розпорядження чи іншого акта Ради;
- 10) надання або надання Раді неправдивої, оманливої або недостатньої інформації;
- 11) ненадання Раді будь-якої інформації, яку він чи вона зобов'язані надати відповідно до цього Закону;
- 12) порушення положень цього Закону щодо подання декларації про майно та інтереси;
- 13) порушення положень цього Закону щодо контролю за виконанням обов'язків суб'єкта декларування, визначених цим Законом;
- 14) невиконання будь-яких зобов'язань щодо обов'язкової підготовки;

15) заняття діяльністю, несумісною з посадою судді;

16) перевищення будь-яких обмежень, пов'язаних з доходом, отриманим від зборів за додаткову діяльність;

17) виконання службових обов'язків з упередженням і упередженням на основі раси, кольору шкіри, статі, релігії, етнічного походження, національності, сексуальної орієнтації або соціального та економічного статусу сторони;

18) порушення принципів Кодексу суддівської етики у спосіб, який ставить під загрозу репутацію та доброчесність суддівського корпусу, і не передбачений цією статтею як окремий злочин;

19) прийняття подарунка або винагорода, мета якого полягає в тому, щоб неналежним чином вплинути на рішення або дії судді, включаючи випадки, коли подарунок або винагорода лише створює враження неналежного впливу.

У Норвегії дисциплінарна відповідальність суддів регулюється законом. Законодавча база: Положення, що застосовуються до Спостережної комісії, містяться в Законі про суди, главі 12 «Про скарги та дисциплінарні повноваження суддів». Закон про адміністрування застосовується до фактичної процедури розгляду скарг, однак за певними винятками. Також застосовується Закон про свободу інформації.

Дисциплінарна відповідальність суддів у Португалії юридично передбачена Конституцією Португалії, але в основному регулюється законом португальського парламенту (Закон № 21/85 від 30 липня), який затвердив Статут суддів. Конституція Португальської Республіки 1976 року, регулює дисциплінарну відповідальність суддів, проголошуючи, що «(...) призначення, призначення, переміщення та просування по службі суддів судових судів, а також застосування дисциплінарних стягнень є відповідальністю Вищої ради юстиції відповідно до закону» (пункт 1 статті 217 Конституції Португалії), і закріпивши, що закон визначає правила та визначає компетенцію «для призначення, переведення та просування по службі, а також для здійснення дисциплінарних стягнень по відношенню до суддів інших судів, з забезпечення наданих гарантій у Конституції» (пункт 3 статті 217 Конституції Португалії).

У свою чергу, судді підлягають дисциплінарній відповідальності у випадках, передбачених та з гарантіями, встановленими Статутом суддів (SJM), затвердженим законом Парламенту (Закон № 21/85 від 30 липня). У статтях з 81 по 135 цього закону встановлюється відповідний дисциплінарний режим.

Дисциплінарну процедуру можна розділити на чотири етапи: розслідування, захист, звіт і публічне слухання, а також рішення.

Розслідування: розслідування дисциплінарної справи має бути завершено протягом 60 днів; слідчий повинен заслухати обвинуваченого, на його прохання або коли він вважає за потрібне, до завершення розслідування; обвинувачений може звернутися до слідчого з проханням провести будь-які доказові заходи, які він вважає необхідними для встановлення істини, у цьому може бути відхилено мотивованою постановою, якщо слідчий вважає надані докази достатніми; якщо слідчий вважає, що немає достатніх доказів фактів дисциплінарного проступку чи відповідальності підсудного, або що дисциплінарна процедура погашена, він протягом 10 днів вносить пропозицію про закриття справи. Вища рада юстиції розглядає пропозицію про закриття справи та повідомляє про це відповідача; якщо справу не закрито, слідчий протягом 10 днів пред'являє обвинувачення з викладенням обставин дисциплінарного проступку, обставин часу, способу і місця його вчинення, а також обставин, що обтяжують або пом'якшують його; обставини із зазначенням правових положень і застосовних санкцій; постанова про закриття справи або пред'явлення обвинувачення вручається особисто обвинуваченому або надсилається поштою з повідомленням про вручення.

Захист: підсудний має 20 днів для представлення свого захисту, який може бути продовжений до 30 днів як за посадою, так і за клопотанням відповідача; зі сторони захисту обвинувачений може назвати до 20 свідків, додати документи чи вимагати інші докази; обвинувачений повідомляється про призначену дату допиту свідків, щоб він за бажанням міг бути присутнім; ухвала про відмову в застосуванні будь-яких доказових заходів може бути оскаржена в адміністративному порядку відділом перевірок та дисциплінарних справ Вищої

ради правосуддя протягом 10 днів; непереборна нікчемність - це не заслуховування сторони захисту підсудного та упущення кроків, необхідних для виявлення істини, які все ще могли бути корисно здійснені або які повинні були бути здійснені.

Звіт та громадські слухання: після отримання доказів слідчий протягом 15 днів складає звіт, який містить факти, які він вважає доведеними, їх класифікацію та конкретне покарання, що має бути застосоване, що становить пропозицію щодо ухвалення рішення Вищої ради юстиції.

Обвинувачений може вимагати відкритого слухання для представлення свого захисту. Відкрите слухання веде голова Вищої ради юстиції або заступник голови за його дорученням. У складі дисциплінарної палати беруть участь і викладач, підсудний і присутні його захисник або представник. Після відкриття судового засідання слідчий зачитує заключну доповідь, після чого обвинуваченому або його захиснику чи представнику надається слово для усних виступів, після чого слухання закривається.

Рішення: при аналізі та підтвердженні доказів у дисциплінарному провадженні ВКК приймає рішення про встановлені факти, обвинувачення та стягнення, що підлягають застосуванню; згідно з положеннями Статуту суддів, наступні покарання можуть бути накладені, залежно від серйозності порушення та обставин, у вирок, еквівалентному кримінальному злочину: попередження, трансфер, відсторонення від посади, вихід на пенсію або примусовий вихід на пенсію, звільнення; застосовані санкції завжди фіксуються, окрім попередження, яке може не фіксуватися; відділ інспекційно-дисциплінарних питань Постійної ради ВРЮ виносить рішення про накладення стягнення у вигляді відсторонення, обов'язкового звільнення або звільнення; до компетенції Пленуму Вищої ради юстиції входить прийняття рішення про застосування покарання у вигляді звільнення або накладення стягнення щодо суддів-радників Верховного Суду та суддів апеляційних судів; остаточне рішення разом з копією протоколу повідомляється обвинуваченому особисто або надсилається рекомендованим листом з повідомленням про вручення; рішення про накладення

дисциплінарного стягнення не потребує оприлюднення, а стягнення набирає чинності на наступний день після повідомлення відповідача, або через 15 днів після розміщення повідомлення, якщо місцезнаходження відповідача невідоме.

Аналіз судових процесів щодо відповідальності держави внаслідок здійснення державної служби юстиції та дисциплінарного судочинства магістратів виявляє, що певні обов'язки можуть бути підставою як для дисциплінарного проступку, так і для цивільної вини. Наприклад, обов'язок виносити рішення протягом розумного строку є цивільно-правовим, оскільки на цій підставі може настати відповідальність держави, а також дисциплінарна, оскільки Вища рада судочинства вже засудила суддів, які не дотримуються цього імперативу.

Аналогічно, коли суддя розголошує професійну таємницю, це порушення може призвести до грубого проступку з боку державної служби правосуддя, а також до дисциплінарного проступку. Наявність спільних обов'язків можна пояснити тим, що цивільна відповідальність і дисципліна перетинаються в тому, що вони (по суті) покликані регулювати поведінку суддів при виконанні ними своїх обов'язків. Отже, це загальні і здебільшого професійні стандарти. Це спостереження підкреслює початкову непослідовність. Дійсно, як можна пояснити, що інші «професійні» обов'язки санкціонуються лише дисципліною, а не цивільною відповідальністю, і навпаки? Наприклад, можна зазначити, що обов'язок безсторонності, який є етичним обов'язком суддів, може бути підставою для дисциплінарного засудження, тоді як суддя державної відповідальності відмовляється засуджувати державу у разі порушення цього ж обов'язку.

6 грудня 2024 року КРЕС було підготовлено Висновок №27 [80] . Висновок було підготовлено на основі попередніх висновків КРЕС, зокрема, висновків № 3 (2002) та № 18 (2015), Великої хартії суддів КРЕС (2010) та відповідних документів Ради Європи, включаючи, але не обмежуючись, Європейську хартію про статус суддів, звіт 2023 року Генерального секретаря Ради Європи про стан демократії, прав людини та Верховенство права в Європі,

Рекомендація Комітету міністрів CM/Rec(2010)12 щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність, Звіт Європейської комісії за демократію через право (Венеціанська комісія) про незалежність судової системи, Звіт про оцінку європейських судових систем: 2024 рік, цикл оцінки Європейської комісії щодо ефективності Правосуддя (CEPEJ), результати четвертого раунду оцінки Групи держав проти корупції (GRECO) щодо суддів, Огляд виконання Плану дій Ради Європи щодо зміцнення незалежності та неупередженості суддів Європейського комітету з правової співпраці (CDCJ) та прецедентне право Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Він також враховує Основні принципи незалежності судової влади ООН, Бангалорські принципи поведінки суддів, Звіт Європейської мережі судових рад (ENCJ) про незалежність, підзвітність та якість судової влади, Рекомендації ОБСЄ щодо незалежності та підзвітності судових органів (Варшавські рекомендації) та інші відповідні документи.

Дисциплінарна відповідальність суддів передбачає підзвітність суддівського корпусу. Однак це не означає, що судова влада підпорядкована іншій владі держави. Це зрадило б конституційну функцію судової влади як державної влади, що складається з незалежних арбітрів, функція яких полягає в тому, щоб вирішувати справи неупереджено та відповідно до закону [46].

Розмежування належного застосування дисциплінарної відповідальності суддів впливають основні принципи:

- а. дисциплінарна відповідальність необхідна для збереження довіри до судової влади;
- б. дисциплінарна відповідальність не повинна підривати незалежність судової влади;
- в. дисциплінарна відповідальність має важливе значення для забезпечення належного здійснення правосуддя відповідно до верховенства права;
- д. обсяг дисциплінарної відповідальності має бути чітко визначений, щоб відповідати принципам верховенства права;
- д. процесуальні установи, залучені до дисциплінарного провадження, повинні поважати поділ влади та належне здійснення правосуддя;

f. законне здійснення суддею своїх законних прав не повинно тягнути за собою дисциплінарну відповідальність;

g. будь-яке дисциплінарне стягнення, накладене на суддю, має бути пропорційним.

Відповіді держав-членів КРЕС на анкету свідчать про наявність законодавчої бази для дисциплінарного провадження проти суддів майже в усіх державах. У деяких країнах відповідні положення закріплені в конституції; у більшості країн вони містяться в статутному законодавстві з додатковими указами, розпорядженнями чи правилами або без них. У деяких, але не у всіх, штатах судді чи асоціації суддів брали участь у розробці цих законів.

Організація дисциплінарного провадження відрізняється від країни до країни. Залежно від їх схожості та відмінностей системи дисциплінарної організації можна загалом розділити на дві категорії: система ради та система суду. Система ради – це система, в якій Рада суддів приймає остаточне рішення, тоді як у судовій системі це загальний або дисциплінарний суд. У судовій системі зазвичай Міністерство юстиції або генеральний прокурор порушує дисциплінарне провадження проти судді в дисциплінарному суді. У системі ради - група осіб та установ, які можуть ініціювати провадження перед радою суддів значно більший. Це варіюється від Міністерства юстиції до голів судів, сторін процесу, окремих осіб або адвокатів. В обох системах скарги або інформацію про неправомірну поведінку суддів можна подавати офіційно чи неофіційно до компетентної установи без особистих обмежень.

У деяких системах рад існує процедура оскарження в Раді суддів; в інших апеляція надходить до вищого суду, навіть до конституційного суду за певних обставин. У кількох країнах голови судів наділені повноваженнями приймати дисциплінарні рішення у випадках попереджень або більшої кількості незначних доган. У кількох країнах дисциплінарне провадження розглядається парламентським комітетом із судової дисципліни, головним суддею, відповідно головою апеляційного відділу, або урядовою дисциплінарною радою для вищих

посадових осіб. У деяких інших випадках омбудсмен і канцлер юстиції можуть ініціювати дисциплінарне провадження.

У переважній більшості країн існують гарантії захисту незалежності та неупередженості установ, залучених до дисциплінарного провадження, зокрема органу, який приймає рішення. У деяких країнах передбачено гарантії незалежності всіх інституцій після початкової стадії, включно з органом розслідування та органом, що приймає рішення. В інших країнах вказують на певні ризики певної форми політизації судочинства.

КРЄС наголошує на важливості наявності надійних гарантій на конституційному чи законодавчому рівні щодо дисциплінарної відповідальності суддів та реалізації цих гарантій на практиці [88].

Орган, відповідальний за порушення дисциплінарної процедури та її розслідування, не повинен бути одним і тим же органом, який вирішує дисциплінарну справу. Після того, як представник громадськості подав скаргу, ця особа не повинна мати права участі в наступному дисциплінарному провадженні.

У більшості країнах існує вичерпний перелік можливих дисциплінарних санкцій для суддів. Однак залишається певна свобода тлумачення для застосування санкцій у кожному конкретному випадку. У всіх державах принцип пропорційності застосовується до визначення відповідної санкції. Санкції можуть включати попередження, догану, відповідний штраф, переведення на іншу посаду, відсторонення від посади, достроковий (обов'язковий) вихід на пенсію та звільнення.

КРЄС повторює, що дисциплінарні санкції мають бути чітко визначені в законі, легко доступні та перераховані у вичерпному переліку [47]. Принцип пропорційності має керуватися рішенням. Він вимагає балансування між серйозністю правопорушення та його наслідками, з одного боку, та якістю та розміром санкції, з іншого [91]. Звільнення судді має вноситися лише як крайній засіб у винятково серйозних випадках [92]. Переведення та/або перерозподіл (навіть на тимчасовій основі) судді чи пониження в посаді можуть

бути виправдані лише у випадках серйозних проступків судді [51]. КРЄС виступає проти зниження зарплати як дисциплінарного стягнення, оскільки судді повинні отримувати однакову винагороду за однакову роботу.

Для чіткого визначення відповідальності судді з огляду на конкретні обставини вчинення дисциплінарного проступку необхідно врахувати всі обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність у конкретній справі.

Судді повинні виконувати свої обов'язки відповідно до найвищих стандартів професійної поведінки, щоб виконувати свою конституційну роль. Дисциплінарна відповідальність є засобом забезпечення дотримання суддями стандартів професійної поведінки.

Дисциплінарна відповідальність не повинна підривати незалежність судової влади.

Дисциплінарна відповідальність суддів є важливою для забезпечення належного здійснення правосуддя відповідно до верховенства права та необхідною для підтримки довіри до судової влади.

Процесуальні органи, залучені до дисциплінарного провадження, повинні поважати поділ влади та належне здійснення правосуддя. З суддями та їхніми асоціаціями необхідно консультуватися щодо дисциплінарних законів і правил.

Орган, відповідальний за порушення дисциплінарної процедури та розслідування, не може бути одним і тим самим органом, який вирішує дисциплінарну справу. Держави-члени повинні мати спеціальний слідчий орган або особу, відповідальну за отримання скарг, за отримання подання судді та за розгляд того, чи є достатня справа проти судді, щоб вимагати порушення такого провадження.

Дисциплінарний режим для магістратів, безсумнівно, є сферою, де ми спостерігаємо помітну та швидку еволюцію правових систем. Усім відома неадекватність дисциплінарного контролю, який здійснюється за суддями. Усі підкреслюють необхідну прозорість судових переслідувань і дисциплінарних рішень, гарантію довіри до судової установи. Ілюстрацією цього є сербське законодавство. Саме вираження дисциплінарної відповідальності, схоже, не

фігурує як таке в сербському законодавстві, за винятком, однак, нового положення, яке з'являється в статті 40b, запровадженій у 2004 році в рамках реформи Закону про суддів, яка запровадила у Верховному суді наглядову раду, відповідальну за дисциплінарні процедури [65]. Сербський звіт також відзначає неадекватність правил і, зокрема, відсутність заходів для імплементації законодавчих положень. Звідси вимоги багатьох професіоналів щодо справжньої дисциплінарної відповідальності з єдиним компетентним органом. Інші недоліки засуджуються в інших місцях. Таким чином, зміст звинувачень у бельгійському законодавстві переважно залишено на розсуд дисциплінарного органу, враховуючи нечіткий і абстрактний характер положень, викладених у судовому кодексі після реформи закону від 7 травня 1999 року.

Зокрема, у Сполученому Королівстві у квітні 2006 року відбулася масштабна реформа дисциплінарної процедури. Однією з головних цілей є, окрім уніфікації дисциплінарної влади, створення Управління судових скарг, щоб уможливити вжиття заходів якомога раніше за допомогою превентивних заходів, щоб уникнути постійної протиправної або потенційно протиправної поведінки судді.

Насправді спільним знаменником зазначеної критики є недостатня ефективність цієї дисциплінарної відповідальності. Тому необхідно вдосконалити як процедуру, так і умови та санкції дисциплінарної відповідальності.

Взагалі кажучи, рішення про порушення дисциплінарного провадження належить державному органу - Міністерству юстиції, незалежно від того, користується воно монополією чи поділяє цю прерогативу з іншими судовими органами з метою забезпечення більш швидкої оцінки поведінки магістрату. Таким чином, у французькому законодавстві воно більше не зарезервовано виключно для Хранителя печаток після реформи, проведеної органічним законом № 2001-539 від 25 червня 2001 року, що стосується статусу магістратів і судової ради. Тепер процедуру можуть ініціювати перші голови апеляційних судів, якщо залучено магістрат. Симетрично, кримінальні переслідування

порушуються генеральними прокурорами в апеляційних судах, якщо обвинувачення стає об'єктом обвинувачення. Потім вони можуть подати Генеральному прокурору Касаційного суду, голові компетентного формування Вищої ради юстиції з дисциплінарних справ, закриття фактів, що виправдовують притягнення до відповідальності. Це рішення зараз є предметом обговорення у Франції, де деякі закликають до «громадського та демократичного контролю над функціонуванням правосуддя» після того, як Вища рада юстиції у своєму звіті про діяльність (2004 та 2005 рр.) заявила про створення незалежного органу, відповідального за розгляд скарг від сторін у судовому процесі та передачу їх, у разі необхідності, особам, уповноваженим ініціювати провадження, однак за умови, що будуть запропоновані процесуальні гарантії, щоб уникнути несвоєчасності скарга.

В інших системах ініціатива подання скарги може бути запропонована будь-якому громадянину, до того ж із різним ступенем ефективності залежно від країни. У Нідерландах, наприклад, дисциплінарне провадження може бути подане сторонами безпосередньо до дисциплінарного органу. Так само у Фінляндії та Японії, де будь-яка особа, навіть не залучена до процедури, може передати справу до компетентного комітету. Але це діє як «контроль». Як в Італії. Після звернення сторін дисциплінарний орган розглядає справу, а потім надсилає її до Міністерства юстиції або прокурору Касаційного суду, які мають виключну компетенцію приймати рішення щодо можливого дисциплінарного провадження. У Бельгії точний перелік дисциплінарних органів, відповідальних за порушення провадження, викладено у статті 410 Судового кодексу, і компетентний дисциплінарний орган розглядає скарги будь-якої зацікавленої сторони.

У Фінляндії дисциплінарна відповідальність магістратів покладається на парламентського омбудсмана та міністра юстиції, які за конституцією мають ці дисциплінарні повноваження, одночасно забезпечуючи незалежність судової системи. Але, схоже, можуть бути вжиті лише «заходи», а не «санкції», що виключає можливість оскарження.

У Бельгії запроваджено розподіл функцій. Національна дисциплінарна рада повідомляється керівником відповідного органу магістрату або керівником органу вищого рівня. Рада розглядає факти, які можуть призвести до дисциплінарних стягнень, і видає необов'язковий висновок щодо стягнення. Фактичне покарання виносить дисциплінарний орган, визначений текстами. Подвійна юрисдикція та перелік органів, до компетенції яких належить розгляд скарг у дисциплінарних справах, передбачено статтею 415 Судового кодексу. В Ізраїлі існує дисциплінарний суд, що складається із суддів, призначених Верховним судом, причому склад цього суду вказується в межах встановлюється законом, Верховним судом у кожному конкретному випадку.

Умови дисциплінарної відповідальності в досліджуваних системах досить схожі. У бельгійському законодавстві немає чіткого визначення дисциплінарного проступку. Закон містить лише розпливчасті та абстрактні вирази: невиконання посадових обов'язків, посягання на гідність посади, недбалість, що впливає на належне функціонування правосуддя або довіру до судової установи; У японському законодавстві передбачено три випадки: порушення професійних обов'язків, недбале ставлення до своїх обов'язків і, нарешті, поведінка, що зачіпає гідність судді (насильство, пияцтво тощо). В Угорщині поведінка, яка може спричинити дисциплінарне провадження, є: кримінальне порушення зобов'язань, пов'язаних із статусом особи, та порушення правил суддівської етики.

Греція, зі свого боку, встановлює чітке розмежування між різними дисциплінарними заходами, відстороненням, штрафом і остаточним звільненням судді. Ця остання санкція має місце, коли провина судді відображає повну зневагу до його основних обов'язків і підриває престиж його посади. Така санкція може бути оголошена лише судом – пленарними зборами Державної ради чи Верховного суду, а не дисциплінарним органом, уповноваженим застосовувати інші дисциплінарні заходи.

Звичайно, можна було б віддати перевагу підкреслити реальні розбіжності в дисциплінарній відповідальності суддів у порівняльному праві.

Дисциплінарне провадження тут ініціюється органом державної влади, там – ініціативою потерпілих громадян. Контрольний орган тут складається в основному з представників магістратів, отже, існує небезпека певної корпоративності, або там у змішаному порядку, що може бути лише видимою гарантією для позивача, оскільки ефективність контролю тоді залежатиме від конкретних методів призначення членів дисциплінарного органу. Ступінь дисциплінарної процедури, залежно від країни, залежатиме від ініційної події: вина, пов'язана з професійною діяльністю судді чи ні, дисциплінарне провадження, розпочате через сам зміст рішення чи ні. Нарешті, характер і суворість санкцій також відображають порівнянну складність. Однак поза цією реальністю ми спостерігаємо фундаментальну конвергенцію систем. Ефективність і прозорість дисциплінарної процедури, незалежно від технічних методів впровадження, є основою поточних проблем усіх розглянутих систем.

Відповідно до ст. 499 ЦПК, у фактичному контексті, викладеному в Рішенні No 23/J від 31 жовтня 2016 року, винесений Секцією у справі No x/J/2016, Високий суд визнає, що апеляційна скарга, подана заявником Судовою інспекцією, є необґрунтованою з причин, викладених нижче [28].

Слід зазначити, що апелянт-заявник Судова інспекція висловлює критику рішення дисциплінарного суду лише щодо вирішення питання про відмову у вчиненні дисциплінарного проступку в частині вчинення дисциплінарного проступку, передбаченого ст. 99 літерою т) речення II Закону No 1. 303/2004, що полягає у виконанні функції з серйозною недбалістю.

Обмежуючись цим дисциплінарним проступком, апелянт-заявник стверджує як через дисциплінарне стягнення, так і через апеляційну скаргу, що слідчий суддя з серйозною недбалістю порушив положення ст. 224, ст. 226, ст. 248, ст. 255 та п. ст. 354 п. (3) ЦПК, оскільки в аналізованих справах не обговорювалося питання про необхідність повідомлення сторін прокуратури, не приймав висновків сторін з цього питання, а лише наказав зробити висновок повідомлення органу кримінального розшуку, а також не вирішив винятку, на

який посилалися *ex officio* щодо відсутності представницької дієздатності захисника одного з учасників судового процесу.

Всупереч твердженням апелянта-заявника, висновок Високого суду узгоджується з висновком дисциплінарного суду в тому сенсі, що наводиться нижче.

Той факт, що суддя не обговорив зі сторонами необхідність повідомлення органів карного розшуку про те, яким чином Адвокатське об'єднання видавало делегації правової допомоги, не завдало шкоди правам та інтересам сторін у цих справах, оскільки обґрунтування положень ст. 224 ЦПК спрямоване на гарантування права на захист сторін процесу, на яке не вплинула зазначена обставина.

Також дисциплінарний суд правильно вважав, що права та інтереси сторін в аналізованих спорах не зазнали шкоди ні з точки зору положень ст. 248 та ст. 354 п. (3) ЦПК тим фактом, що суддя не виніс рішення про виняток щодо відсутності представницької здатності, виняток, на який посилалися *ex officio*, або тим фактом, що магістрат продовжив приймати показання від заявників, не використовуючи процедуру допиту.

Разом з тим, з точки зору положень п. 255 пп. (1) ЦПК, Секція суддів справедливо постановила, що тлумачення норм матеріального та процесуального права, а також оцінка доречності, висновку та корисності доказів у конкретних обставинах судового процесу, поданого до суду, є елементами логічно-правового обґрунтування магістрату, як невід'ємний атрибут судової діяльності, яку він здійснює, елементи, що виходять за межі слідчих та перевірочних заходів у межах процедури притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Підсумовуючи, Високий суд вважає, що дисциплінарний суд правильно витлумачив та застосував положення статті 99 літери t) речення II Закону No 1. 303/2004, вважаючи, що складові елементи дисциплінарного проступку не дотримані.

З наведених підстав відповідно до ст. 51 Закону № 317/2004 у поєднанні зі статтею 496 Цивільного процесуального кодексу, Високий суд відхиляє, як необґрунтовану, апеляцію, подану заявником Судової інспекції. апеляційні скарги відповідача А. Відповідно до ст. 499 ЦПК у фактичному контексті, що міститься в оскаржуваних рішеннях, Вищий суд визнає, що заявлені відповідачем А. апеляційні скарги є необґрунтованими, а на сформульовані відповідачем критичні зауваження будуть систематично відповідати такими міркуваннями.

Критичні зауваження, сформульовані апелянтом на підтримку заяви, передбаченої п. 488 п. (1) пункт 1 Цивільного процесуального кодексу щодо незаконного складу дисциплінарного суду у строки 14 вересня 2016 року та 26 жовтня 2016 року є необґрунтованими з таких підстав.

Секція для суддів у дисциплінарних справах у відповідні терміни була створена відповідно до положень статті 27 п. (2) Закону № 317/2004, згідно з яким «робота секцій здійснюється в присутності більшості їх членів». Всупереч твердженням апелянта-відповідача зазначається, що зазначені положення поширюються і на роботу, яка проводиться секціями Вищої ради магістрату з виконання ролі суду у сфері дисциплінарної відповідальності суддів та прокурорів.

У зв'язку з цим слід зазначити, що положення ст. 44-53 Закону № 317/2004, який регулює повноваження Вищої ради магістратів у питанні дисциплінарної відповідальності магістратів, не включає положень, що відступають від положень статті 27 п. (2) того ж закону, наведеного вище.

Дійсно, п. 49 пп. (7) Закону № 317/2004 передбачено, що положення закону, які регулюють порядок вирішення дисциплінарного стягнення, доповнюються положеннями Цивільного процесуального кодексу. Однак навіть за наявності цього правила положення статті 19 («Безперервність») та статті 214 («Безперервність суду») Цивільного процесуального кодексу, про порушення яких стверджує апелянт, не стають автоматично актуальними. Важливим аргументом у цьому відношенні є той факт, що секції Вищої ради магістратури,

коли вони виконують роль суду в питанні дисциплінарної відповідальності суддів і прокурорів, не є судами права в розумінні п. 126 п. (2) Конституції та положень Закону № 304/2004 про організацію судочинства, але являє собою позасудовий суд (Рішення Конституційного Суду № 148 від 16 квітня 2003 року), який здійснює адміністративно-судову діяльність (Рішення Конституційного Суду № 391 від 17 квітня 2007 року), будучи таким чином адміністративно-судовим органом. При цьому слід зазначити, що навіть апелянт-відповідач на початку апеляційної скарги визнає, що оскаржуване рішення є адміністративно-юрисдикційним рішенням.

З цих же підстав не можуть бути прийняті і критичні зауваження апелянта щодо того, що двоє з суддів, які брали участь у судовому засіданні від 14.09.2016 року, не брали участі в судовому засіданні від 26.10.2016 року. Вимоги апелянта щодо того, що двоє з членів Секції суддів з дисциплінарних справ, хоча і брали участь в інших справах 26 жовтня 2016 року, не брали участі у вирішенні справи №. х/І/2016, є неактуальними, оскільки законність складу дисциплінарного суду аналізується по кожному конкретному випадку, а не по відношенню до інших справ.

Крім того, щодо наведених вище доводів відповідна критика, сформульована апелянтом-відповідачем на підтримку мотивації, наведеної п. 488 п. (1) п. 1 Цивільного процесуального кодексу, у касаційній скарзі на висновок колегії суддів від 3 січня 2017 року, висловлений Секцією у справі No х/Ж/2016.

Щодо критичних зауважень апелянта-відповідача щодо несумісності судді Г., який входив до складу дисциплінарного суду та того факту, що його клопотання про відвід цього судді не було вирішено, зазначається наступне.

Як попереднє зазначимо, що ані рішення від 14 вересня 2016 року, ані наявні у матеріалах справи документи не свідчать про те, що апелянт прямо та недвозначно звернувся з клопотанням про відвід судді Н. Лише одинична заява, зроблена апелянтом у встановлений строк до 14 вересня 2016 року щодо відвіду судді, не може розглядатися як клопотання про відвід, відповідно, у контексті

проведених дебатів та в умовах, коли вирішення такого клопотання не вимагалось ритуально та формально, а дебати тривали за участю відповідного судді, без формулювання відповідачем заперечень або виразних прохань, що демонструють реальний характер його підходу до відводу судді Н.

Obiter dictum, слід зазначити, що відносини професійної колегіальності, на підставі яких апелянт-відповідач аргументує свої критичні зауваження в апеляційній скарзі, не належать до випадків несумісності, регламентованих ст. 42 ЦПК. Також вважається, що аргумент у апеляційній скарзі не може бути обмежений поняттям «видимість відсутності безсторонності» у значенні відповідної практики Європейського суду з прав людини, оскільки відсутність безсторонності судді Г. визначалася б наявністю колегіальних відносин з головою Суду Арадського суду, який в силу зобов'язань, що відповідають керівній посаді, відповів на запит судових інспекторів у межах правової бази, представленої положеннями статті 73 п. (4) Закону № 317/2004, згідно з якою «Судові інспектори можуть вимагати, відповідно до закону, включаючи голів судів або прокуратур, будь-яку інформацію, дані, документи або можуть зробити будь-які перевірки, які вони вважають необхідними для проведення дисциплінарного розслідування або для виконання інших обов'язків, передбачених законом або нормативними актами».

Разом з тим, слід зазначити, що клопотання про утримання, висловлене в усній формі суддею Н. на засіданні дисциплінарного суду 14 вересня 2016 року, виходячи з відносин професійної колегіальності з суддею М., головою Арадського суду першої інстанції, було відхилено Висновком Палати ради від 14 вересня 2016 року Секції у справах суддів, постановивши, що у справі відсутні елементи, з яких є обґрунтовані сумніви щодо відсутності безсторонності суддів. судді, а причина, на яку посилаються в обґрунтування клопотання, не передбачена статтями 41-42 ЦПК. Зазначається, що відповідно до пп. 53 пп. (2) ЦПК, «Висновок, за яким (...) Відмовлено в утриманні (...) оскарженню не підлягає».

Отже, доки буде встановлено, що справжнього клопотання про відвід не було подано і, більше того, на тих самих підставах зазначений суддя подав клопотання про утримання, яке було відхилено (вирішення цього процесуального інциденту має повноваження *res judicata*, відповідно до п. 1 ст. 430). (1) ЦПК], мета інвеститури Високого суду з точки зору перевірки відсутності дисциплінарного суду винести рішення за заявою, якою він був законно наділений, відсутня.

Критичні зауваження апелянта-відповідача підпорядковані підставам, передбаченим п. 488 п. ст. (1) п. 5 ЦПК щодо нікчемності оскаржуваного рішення за порушення положень ст. 393 ЦПК, оскільки засідання дисциплінарного суду розпочалося 26.10.2016 і закінчилося о 00 годині 45 27.10.2016 року, без постановлення висновку рішення про надання строку для продовження дебатів на наступний день, не може бути прийнято з причин, які будуть показані.

Беззаперечним є той факт, що засідання дисциплінарного суду розпочалося 26.10.2016 року, а дебати по суті тривали до опівночі, таким чином завершившись 27.10.2016 року.

393 ЦПК передбачено, що:

«Стаття 393 – Продовження дебатів по суті

Розпочаті дебати будуть продовжені в той же термін до їх закриття, якщо, з поважних причин, вони не залишаться ще на один день, навіть поза годинами, призначеними для розгляду справ».

Наведені положення передбачають гіпотезу, згідно з якою дебати тривають в інший день, ніж той, в який вони почалися з добре обґрунтованих причин, які обов'язково передбачають перерву дебатів, і суд призначає інший день, в який вони будуть продовжені.

У цій справі зазначається, що дебати тривали без перерви, продовжуючись після 24:00 дня їх початку (26.10.2016 року) і закінчились о 00:45 27.10.2016 року, ситуація, яка обмежена першим реченням тексту закону, в тому сенсі, що дебати розпочалися у встановлений термін 26.10.2016 і тривали

до їх закриття, без виявлення вагомих причин для обґрунтування виникнення виняткової ситуації, що регулюється статтею II статті 393 ЦПК України, у розумінні переривання дебатів по суті та продовження їх в інший час.

Щодо цих аргументів, Високий суд також відхилить критичні зауваження, сформульовані апелянтом-відповідачем на підтримку причини, наведеної статтею 488 п. (1) пункт 8 Цивільного процесуального кодексу, на який посилається у касаційній скарзі на Висновок Палати ради від 3 січня 2017 року, винесений Секцією у справі № х/Ж/2016.

Щодо критичних зауважень апелянта щодо порушення положень статей 244 та 394 Цивільного процесуального кодексу суд зазначає, що вони не можуть бути прийняті з таких підстав.

Стаття 244 ЦПК передбачає, що:

«Стаття 244 Припинення судового розгляду

(1) Коли суддя вважає себе зрозумілим, він робить висновок про визнання розслідування та судового розгляду закінченими і встановлює строк для дебатів по суті на відкритому слуханні.

(2) Для обговорення по суті суддя повинен розглянути питання про те, щоб сторони склали примітки до своїх вимог і внесли їх до справи не пізніше ніж за 5 днів до граничного строку, встановленого відповідно до пункту (1), без шкоди для їхнього права формулювати усні висновки.

(3) Сторони можуть домовитися про те, що дебати по суті повинні відбутися в залі ради в той же день або в інший час.

(4) Заява про заочний судовий розгляд повинна передбачати, що сторона, яка подала її, також погодилася з тим, що дебати по суті повинні відбуватися в палатах, якщо тільки сторона прямо не попросила, щоб вони відбулися на відкритому слуханні».

Навіть якщо дисциплінарний суд не приступив до застосування саме положень п. 244 п. (1) ЦПК, у тому сенсі, що він не встановив іншого строку для дебатів по суті, така процесуальна невідповідність, швидше за все, спричинить санкцію недійсності процесуального акту, в даному випадку

Рішення № 23/Ј від 31 жовтня 2016 року, який є предметом апеляції, з підстав, передбачених п. 488 п. (1) п. 5 ЦПК лише в межах положень ст. 175-176 ЦПК, відповідно до яких:

Стаття 175 Умовна нікчемність:

(1) Процесуальний акт є нікчемним, якщо невиконання вимоги закону спричинило стороні шкоду, яка може бути усунена лише шляхом її скасування.

(2) У випадку нікчемності, прямо передбаченої законом, шкода вважається презюмується, оскільки заінтересована сторона може довести протилежне.

Стаття 176 Безумовна нікчемність:

Нікчемність не обумовлена наявністю шкоди у разі порушення положень законодавства щодо: 1. дієздатності до пред'влення позову; 2. процесуальне представництво; 3. юрисдикція суду; 4. склад або статут суду; 5. гласність судового засідання; 6. інші вимоги законодавства, що є зовнішніми для процесуального діяння, якщо законом не передбачено інше».

Слід зазначити, що порушення ст. 244 п. (1) ЦПК, на яку посиляється апелянт-відповідач, не посиляється на жодну з гіпотез, що регулюються ст. 176 ЦПК для того, щоб опинитися в наявності нікчемності процесуального акту, безумовного щодо наявності шкоди, ситуації, в якій аргументи, на які посиляються на підтримку цієї критики, повинні бути оцінені з точки зору положень статті 175 ЦПК.

У цьому контексті слід зазначити, що положення п. 175 п. (2) ЦПК, оскільки ЦПК прямо не передбачає нікчемності рішення за недотримання статті 244 ЦПК.

Отже, з точки зору положень п. 175 пп. (1) ЦПК, встановлено, що, не застосовуючи точно положення статті 244 п. (1) ЦПК, відповідачу не було завдано шкоди, яку можна було усунути лише шляхом скасування судового рішення, у контексті якого відповідач брала участь у судовому засіданні від 26.10.2017 року, також скористалася представництвом від свого чоловіка, а всі докази та юридично сформульовані вимоги були проаналізовані дисциплінарним судом.

Що стосується скарг апелянта, в яких стверджується про порушення прав захисту, то у світлі тієї ж підстави апеляційного оскарження наводяться такі міркування.

Поведінка обвинуваченого під час судового засідання не може бути віднесена до суддівської палати і не є такою, що обґрунтовує, у розумінні вищезазначених процесуальних положень, недійсність судового рішення, що оскаржується. У зв'язку з цим у хронології подій під час судового засідання від 26 жовтня 2017 року висвітлено процесуальну поведінку відповідача, яка перешкоджає нормальному та швидкому проведенню слухання, у сенсі того, що наведено нижче: спочатку відповідач надала мандат на представництво своєму чоловікові. Згодом вона звернулася з клопотанням про призупинення слухання у зв'язку зі станом здоров'я, але клопотання було відхилено на тій підставі, що вона користується представництвом від свого чоловіка; У цій ситуації відповідач відкликала наданий їй чоловікові мандат на представництво та покинула залу судового засідання; Згодом обвинувачена повернулася до зали судового засідання, до початку заслуховування свідків, вказавши, що її чоловік має намір не брати участі у судовому засіданні, але без звернення до суду з проханням про затвердження строку відсутності захисту. Після того, як суд надав слово по суті, відповідач просив зазначити, що вона не представлена та не готова обґрунтовувати висновки по суті у зв'язку з пізньою годиною (22:10) та станом її здоров'я, вважаючи, що її право на захист порушено. Всупереч твердженням апеляційної скарги вважається, що процесуальне рішення дисциплінарного суду про відкладення виконання ухвали з метою надання сторонам можливості сформулювати письмові висновки по суті відповідає процесуальним положенням ст. 222 ЦПК, згідно з якими:

Стаття 222 Відкладання судового розгляду за відсутності захисту:

(1) Відкладання судового розгляду через відсутність захисту може бути видано наказ на прохання заінтересованої сторони лише у виняткових випадках з причин, які є обґрунтованими і не стосуються сторони або її представника.

(2) Коли суд відмовляє у відкладенні розгляду справи з цієї причини, він на вимогу сторони відкладає винесення ухвали для подання письмових подань».

Викладені вище обставини щодо процесуальної поведінки обвинуваченого не свідчать про наявність виняткових вагомих підстав, здатних спонукати до вирішення питання про відкладення розгляду справи за відсутності захисту. Важливо, що стверджувана відсутність захисту, на яку посилається обвинувачена, пояснюється нею, оскільки навіть під час слухання справи вона відкликала мандат на представництво, наданий їй чоловікові. З іншого боку, відповідно до наведених вище доводів зазначається, що дисциплінарний суд правильно застосував текст п. 222 п. (2) ЦПК, оскільки він відклав винесення рішення з метою надання сторонам можливості подати письмові висновки, забезпечивши таким чином ефективне здійснення прав сторін на захист. При цьому такий захід, швидше за все, охоплюватиме можливу шкоду, що виникає внаслідок неможливості повною мірою реалізувати право на захист, і, крім того, він навіть охоплює шкоду, що виникла внаслідок існування виняткових обставин, які могли б призвести до надання строку за відсутність захисту, оскільки текст статті 222 п. (1) ЦПК, є не обов'язковим правилом, а диспозитивним, тому його застосування тягне за собою оціночний атрибут суду щодо суті та доцільності клопотання про відкладення розгляду справи за відсутністю захисту.

Навіть якщо з огляду на клопотання обвинуваченого суд вирішив, що відкладає винесення рішення для того, щоб сторони могли дійсно та ефективно реалізувати свої права на захист шляхом подання письмових подань, слід зазначити, що відповідач, хоча й заявила, що не готова, протягом приблизно 50 хвилин надавала розгорнуті подання по суті, не виникало труднощів з обґрунтуванням своєї позиції (як вбачається із запису судового засідання, поданого в електронному форматі; аудіофайл СТЕ 011 з 02:37:50 до 03:22:41 та аудіофайл СТЕ 012 з 00:00:00 до 00:05:26), доводи відповідача узагальнені на сторінках 28-38 Висновку судового засідання від 26 жовтня 2016 року. Разом з тим, наведені вище аспекти відображають той факт, що обвинувачений дійсно

та ефективно реалізував свої права на захист як у встановлений строк 26 жовтня 2016 року, так і завдяки процесуальному праву, наданому дисциплінарним судом шляхом відкладення винесення ухвали.

Що стосується практики ЄСПЛ у справі «Махфі проти Франції», на яку посиляється апелянт-відповідач, зазначається, що у цій справі існують значні диференційні фактори, які не є такими, щоб окреслювати схожість у сенсі існування порушення прав захисту. Таким чином, якщо ситуація в проаналізованій Європейським судом справі стосувалася засідання, яке тривало близько 20 годин (початок о 9 годині ранку, яке закінчилося о 5 годині ранку наступного дня), то засідання дисциплінарного суду, в якому відбувалися дебати у цьому дисциплінарному спорі, тривало близько 8 годин (з 17:00 до 00:45, згідно з Протоколом, складеним Секцією у справах суддів з дисциплінарних питань Вищої ради магістратури, і навіть за вимогами апелянта). Разом з тим, у контексті, в якому відповідач відкликала наданий їй чоловікові мандат на представництво, і вносила подання по суті протягом приблизно 50 хвилин, Високий суд вважає, що у справі відсутні елементи, які б призвели до висновку про порушення прав відповідача на захист, у розумінні вищезазначеної практики ЄСПЛ. Не виключено, що у справі «Махфі проти Франції» (*Makhfi v. France*) ЄСПЛ постановив, що для судді вкрай важливо мати повну здатність до концентрації та уваги, щоб мати змогу стежити за дебатами та видавати роз'яснювальні рішення (як Конституційний суд також постановив у рішенні № 336/2015, пункт 46). Разом з тим, ще одним характерним елементом у цьому спорі є те, що дисциплінарний суд виніс рішення не 27.10.2016 року, одразу після закриття провадження у справі близько 00:45, а 31 жовтня 2016 року, коли ухвала була відкладена, а тому очевидно, що не можна вважати, що тривалість слухання 26-27 жовтня була такою, що вплинула на здатність членів Секції суддів зосередитися та звернути увагу на 31 жовтня 2016 року виноситися уточнююче рішення.

Також, незважаючи на те, що судове засідання, на якому відбувалися дебати по суті, закінчилося 27.10.2016 року, близько 00:45, а винесення рішення

було перенесено на 31.10.2016, зазначається, що без урахування днів 27 та 31 жовтня сторони мали 3 вихідні дні (у процесуальному сенсі) для підготовки та подання до справи письмових висновків. Таким чином, всупереч вимогам апелянта, вважається, що цей період часу був достатнім для того, щоб апелянт-відповідач міг ефективно реалізувати своє право на захист також шляхом підготовки та передачі письмових висновків, на додаток до широких усних подань, висловлених до дисциплінарного суду, не маючи можливості врахувати, що строк був би формально наданий, всупереч меті положень статті 394 п. 11 2) ЦПК, згідно з яким «якщо він вважатиме це необхідним, суд може попросити сторони після закінчення дебатів внести доповнення до приміток, складених відповідно до статті 244. Сторони можуть також подати ці доповнення, якщо вони не були витребувані судом або з порушенням права на захист, закріпленого статтею 13 Цивільного процесуального кодексу, або права на справедливий судовий розгляд у розумінні статті 6 Конвенції та статті 6 Цивільного процесуального кодексу.

Що стосується критичних зауважень, сформульованих апелянтом-відповідачем на підтримку підстав, передбачених п. 488 п. ст. (1) п. 5 ЦПК щодо незаконності вирішення питання про відмову у задоволенні винятків щодо нікчемності акту повідомлення дисциплінарного суду та недійсності актів дисциплінарного слідства, Вищий суд залишає за собою такі аспекти.

Як попередній пункт зазначається, що порядок дисциплінарної відповідальності, регламентований Законом, № 317/2004 передбачає завершення трьох етапів, а саме: адміністративного етапу, що проводиться на рівні Судової інспекції, який включає виконання попередніх перевірок та дисциплінарне розслідування, відповідно до положень Положення про проведення інспекційних робіт; адміністративно-юрисдикційний етап, що здійснюється на рівні відповідної секції Вищої ради магістратури, відповідно до положень ст. 44-53 Закону № 317/2004; судова стадія, що здійснюється на етапі апеляції на рівні колегії з 5 суддів Вищого касаційного суду та судового розгляду.

Під час адміністративної стадії, що проводиться судовою інспекцією, положення Цивільного процесуального кодексу щодо вирішення процесуальних інцидентів щодо несумісності судді не застосовуються, тому критичні зауваження апелянта щодо не вирішення заяви про утримання головного інспектора відповідно до процесуальних положень не можуть бути прийняті. У зв'язку з цим слід зазначити, що з мотивів, викладених вище, у пункті 66 цього рішення Цивільний процесуальний кодекс не застосовується автоматично в повному обсязі ні на адміністративно-юрисдикційній стадії, що здійснюється перед Вищою радою магістратури, так і, отже, тим більше в процедурі, що здійснюється на рівні Судової інспекції, суто адміністративно-процесуальним, а не адміністративно-юрисдикційним.

Беззаперечним є той факт, що головний інспектор судової інспекції склав заяву про утримання від виконання обов'язків від 21.06.2016 року, посиляючись на те, що він є колегою по коледжу та другом чоловіка слідчого судді.

На адміністративному етапі актуальними є положення Положення про інспекційні роботи, а при аналізі цієї критики актуальними є положення ст. 7 зазначеного Положення, згідно з якими визначаються: §3.3. Принцип неупередженості та незалежності інспекторів:

Стаття 7 (1) При виконанні своїх конкретних обов'язків судові інспектори зобов'язані займати об'єктивну, рівновіддалену і нейтральну позицію, таку, щоб усунути будь-які підозри щодо відсутності неупередженості.

(2) З метою забезпечення неупередженого та незалежного характеру діяльності судові інспектори не можуть проводити дисциплінарне розслідування або будь-яку іншу роботу щодо суддів чи прокурорів у судах чи прокуратурах, де працював інспектор.

(3) Термін «суди та органи прокуратури», де працював інспектор, означає останній суд або прокуратуру, де судовий інспектор працював до свого призначення.

(4) Неупередженість і незалежність виконання своїх обов'язків судовими інспекторами забезпечуються випадковим розподілом робіт.

(5) Перерозподіл випадково розподілених робіт може відбуватися лише в обмежених випадках, передбачених законом та Положенням про організацію та функціонування Судової інспекції.

Слід зазначити, що причина, з якої головний інспектор сформулював заяву про утримання від 21.06.2016 року, не підпадає строго під гіпотезу, регламентовану наведеними положеннями п. 7 п. 7. (2), але декларація про утримання була сформульована для того, щоб усунути будь-які прояви відсутності неупередженості, в її розумінні суб'єктивної, особистої неупередженості (визнана в судовій практиці ЄСПЛ та Конституційного Суду; Рішення Конституційного Суду № 500/2016, п. 18; Рішення Конституційного Суду № 525/2016, п. 20; Рішення Конституційного Суду № 625/2016, п. 19).

До того часу поки це є видимістю суб'єктивної, особистої неупередженості, оціненої як така головним інспектором у той час, коли йому стало відомо про існування потенційної підстави для можливих підозр у відсутності неупередженості, з урахуванням стандартів безсторонності, закріплених у статті 7 п. (1) Положення про інспекційні роботи, а не випадком відсутності об'єктивної неупередженості, прямо регламентованої статтею 7 п. (2) Тим же нормативно-правовим актом або іншим юридичним текстом критичне зауваження апелянта щодо того факту, що заява про утримання не була сформульована до 21.06.2016 року, відповідно, на момент підписання звіту про повідомлення *ex officio* (28.04.2016) або звіту про повідомлення *ex officio* (07.06.2016) не є такою, що тягне за собою санкцію визнання недійсними цих дій та їх подальших. За обставин, викладених вище, не можна заперечувати, що причина, на яку посилається головний інспектор у заяві про утримання, може викликати підозри щодо відсутності безсторонності на користь підсудної, а не на шкоду їй, оскільки відносини колегіальності та дружби між головним інспектором та чоловіком судді, який перебуває під слідством, не можуть розглядатися як елемент, невідгідний для апелянта. Іншими словами, принцип безсторонності передбачає, з одного боку, захист суспільного інтересу, представленого в цій справі досягненням мети дисциплінарного провадження, а

з іншого боку, захист приватного інтересу, представленого в цій справі законним інтересом судді, який перебуває під слідством, який має бути захищений діями державної посадової особи у широкому значенні, яка може мати переконання або причини, за якими можна вважати, що вона схильна виконувати свої обов'язки на шкоду особі, яка у справі є суб'єктом дисциплінарного розслідування. Разом з тим, за обставин, викладених вище, наявність підозр у відсутності безсторонності з позиції задоволення суспільних інтересів судової системи не може бути визнана, оскільки дії головного інспектора до оголошення (за умови, що він не визнав недійсними протоколи повідомлення *ex officio* від 28.04.2016 та 07.06.2016) не вплинули на мету, яку переслідували в процедурі дисциплінарної відповідальності. У той же час, існування підозр у відсутності безсторонності не може розглядатися навіть з точки зору судді, який перебуває під слідством, доки причина, на яку посилаються в заяві про утримання, має цінність того, що вона розглядається на користь обвинуваченого, а не на шкоду йому (така, наприклад, як наявність відносин ворожнечі). Отже, вимоги апелянта, що ґрунтуються на ситуації з потенційними конотаціями, сприятливими для її ситуації, не здатні довести нікчемність дисциплінарного провадження.

Також необґрунтованими є критичні зауваження апелянта щодо нікчемності рішення про відкриття дисциплінарного розслідування на тій підставі, що воно підтверджене заступником головного інспектора судової інспекції.

За обставин, за яких головний інспектор звернувся з клопотанням про утримання, його повноваження щодо проведення дисциплінарного провадження були правомірно здійснені заступником головного інспектора відповідно до положень статті 69 Закону № 317/2004, згідно з яким: «(4) Заступник головного інспектора виконує такі обов'язки: (...) б) надає допомогу головному інспектору в діяльності по перевірці та затвердженню актів і постанов, складених судовими інспекторами; д) є правомірною заміною головного інспектора». Стаття 8 пп. (1) букви к) Положення про організацію та функціонування судової інспекції,

затвердженого наказом про головного інспектора судової інспекції No 24/2012, згідно з яким відповідно до статті 8 (1) З»аступник головного інспектора виконує такі обов'язки: (...) к) є правомірним заступником головного інспектора».

З цих підстав докази, на які посилаються у зверненні щодо доказової тези щодо суперечливого, непостійного або коливального ставлення головного інспектора, а саме: адреса судової інспекції від 03.03.2017 на ім'я чоловіка відповідачки К.; Акт судової інспекції від 25.04.2017 року щодо клопотання відповідача про захист її професійної репутації, оформлений у папці No 2934/IJ/1314/DIJ/2017, відповідь судової інспекції у справі No х/2/2017 на розгляді в Бухарестському апеляційному суді.

З причин, викладених нижче, критичні зауваження апелянта щодо незаконності повідомлення Судової інспекції через Звіт про повідомлення ех офісію від 28.04.2016 також не можуть бути прийняті на тій підставі, що аспекти, про які повідомив декан Асоціації адвокатів Арада, не підпорядковувалися цілям контролю, проведеного командою інспекторів Трибуналу Арад.

Зазначається, що повідомлення за посадою Судової інспекції, з урахуванням аспектів, про які повідомив декан Арадської колегії адвокатів під час контролю, проведеного командою судових інспекторів Трибуналу Арад, є законним у зв'язку з положеннями статті 63 п. (6) та (7) Положення про інспекційні роботи, згідно з яким: Стаття 63 – (...) (6) Якщо під час перевірок виявляється, що є ознаки дисциплінарного проступку або порушення норм Кодексу етики з боку суддів, прокурорів або помічників мирового судді, судовий інспектор/група судових інспекторів складає протокол з пропозицією повідомити про це судову інспекцію ех офісію та подати його головному інспектору. (7) Повідомлення за посадою до Судової інспекції складається на підставі звіту, складеного головним інспектором, після аналізу звіту, передбаченого п. (6)».

Прийняти аргумент апелянта-відповідача означало б, що судова інспекція була б об'єктивно не в змозі повідомити ех офісію про вчинення дисциплінарних

проступків, щодо яких вона виявила докази в проведеній контрольній діяльності, що може позбавити змісту правові положення щодо ролі, компетенції та атрибутів цього інституту.

З цих підстав, а також з викладених вище, будуть відхилені засоби доказування, на які посилається апелянт-відповідач на підтримку доказової тези щодо абсолютної нікчемності актів повідомлення судової інспекції та повідомлення дисциплінарного суду, а саме: заяви про утримання, сформульованої суддею М. з рішення у справі № 1. х/55/2017/а9 Арадського трибуналу та висновок від 14.09.2017, винесений у справі № X/55/2017/A10, яким було прийнято прохання про утримання; відзив судової інспекції у справі № X/2/2017.

Щодо критичних зауважень щодо незаконного складу команди інспекторів, всупереч твердженням апелянта, зазначається, що у справі № х/DIJ/2016, є Звіт від 21.06.2016 року, яким судовий інспектор І. просив, з огляду на складність, що виникла під час попередніх перевірок, роботу було доручено команді інспекторів, до якої він належить, і рішенням про застосування відповідного звіту судовим інспектором Н. призначено для проведення дисциплінарних перевірок разом із титулярним судовим інспектором І. Клопотання ґрунтувалося на положеннях п. 47 п. (10) Положення про організацію та функціонування судової інспекції, затвердженого наказом № 1999 24/2012 Головного інспектора судової інспекції («Положення про судову інспекцію»), згідно з яким «У разі проведення складних робіт судовий інспектор, призначений для проведення перевірок, на підставі звіту на ім'я Головного інспектора може вимагати доручення роботи команді, до якої він належить».

Щодо стверджуваної відсутності безсторонності судового інспектора, мотивованої апелянтом-відповідачем упередженням та прихильним ставленням до адвокатів адвокатури Арад з огляду на той факт, що судовий інспектор є членом адвокатури Тульча, Високий суд постановляє, що у цій справі судовий інспектор має здатність представника судової інспекції та не виявлено жодних елементів, які б відображали відсутність суб'єктивної чи об'єктивної

неупередженості. Що стосується двох вимірів принципу безсторонності, то в судовій практиці Конституційного Суду по відношенню до юриспруденції Європейського суду з прав людини було ухвалено, що: «безсторонність магістрату, як гарантії права на справедливий судовий розгляд, може бути оцінена в подвійному сенсі: суб'єктивний підхід, який має тенденцію визначати особисте переконання судді у конкретній справі, що означає так звану суб'єктивну неупередженість та об'єктивний підхід для визначення того, чи надав він достатні гарантії для виключення будь-яких законних сумнівів щодо нього, що означає так звану об'єктивну безсторонність (рішення Європейського суду з прав людини від 1 жовтня 1982 року у справі «Пірсак проти Бельгії», п. (30)). «Суб'єктивна неупередженість презюмується до того часу, доки не доведено протилежне, з іншого боку, об'єктивна оцінка неупередженості полягає в дослідженні того, чи незалежно від особистої поведінки судді певні обставини, які можуть бути перевірені, викликають підозри щодо відсутності безсторонності (рішення Європейського суду з прав людини від 24 травня 1989 року у справі «Хаусшильдт проти Данії», параг. (47))».

Що стосується вимог, що ґрунтуються на статусі відстороненого від посади адвоката, Високий суд бере до уваги міркування ЄСПЛ при аналізі безсторонності суддів, які раніше обіймали посади прокурорів, у тому сенсі, що: «Ми впадемо в іншу крайність, стверджуючи, що колишні прокурори не могли входити до складу колегії суддів у кожній справі, яка спочатку перебувала на розгляді в прокуратурі, навіть якщо колишній прокурор ніколи не мав жодного стосунку до цього судового процесу. Таке радикальне рішення, що ґрунтується на негнучкій та формальній концепції єдності та неподільності органів прокуратури, створило б фактично непроникний бар'єр між прокуратурою та судом. Це призвело б до порушення судової системи кількох Договірних держав, де переведення між двома структурами є звичайним явищем. Перш за все, сам факт того, що суддя колись був членом прокуратури, не є підставою для побоювань його відсутності безсторонності» (рішення у справі «Пірсак проти Бельгії» (*Piersack v. Belgium*), рішення від 1 жовтня 1982 року, п. 30 (b)). *Mutatis*

mutandis, у цій справі сам факт того, що судовий інспектор є членом Асоціації адвокатів Тульча, будучи відстороненим від професії адвоката внаслідок невідповідності посаді судового інспектора, не свідчить про відсутність об'єктивної неупередженості в сенсі вимог апелянта-відповідача, а обставини справи не виокремлюють елементів, здатних окреслити ситуацію відсутності суб'єктивної неупередженості.

З наведених вище доводів наводяться докази, на які посилаються на обґрунтування доказової тези щодо несумісності судового інспектора І., а саме: адреси № 441 від 20 лютого 2017 року та № 603 від 28 березня 2011 року, видана Колегією адвокатів м. Тульча, та заява про допуск до професії адвоката, сформульована І. № 603 від 10 грудня 2010 року.

Критичні зауваження, сформульовані апелянтом-відповідачем на підтримку підстав, передбачених п. 488 п. ст. (1) пункт 8 ЦПК щодо незаконності взяття доказів та тлумачення законно наданих доказів буде відхилено з підстав, викладених нижче.

Що стосується критичних зауважень щодо доказів з відеозаписом, то необхідно викласти передумову, що даний дисциплінарний спір розглядається відповідно до Цивільного процесуального кодексу, тому положення Кримінального процесуального кодексу, на які посилається апелянт-відповідач, не є релевантними.

Так, положення пункту 2 статті 341 ЦПК, згідно з яким: «Фотографії, фотокопії, фільми, диски, касети для звукозапису, а також інші подібні технічні засоби є також матеріальними засобами доказування, якщо вони не були отримані з порушенням закону або доброї моралі». Разом з тим, у цій справі не виявлено жодних елементів, які б дозволяли зробити висновок про те, що відеозапис було отримано з порушенням законодавства або моральних принципів, а докази є допустимими з точки зору вищезазначених процесуальних положень.

При цьому встановлено, що докази з відеозаписом також відповідають положенням Порядку відеоспостереження, затвердженого головою

Апеляційного суду м. Тімішоара, а саме положень наступних статей: статті 3.2. «Обмеження мети: Система відеоспостереження не використовується для будь-яких інших цілей, крім повідомленої, вона не використовується для контролю за діяльністю співробітників або для позначення часу. Система також не є засобом розслідування або отримання інформації для внутрішніх розслідувань або дисциплінарних проваджень, за винятком ситуацій, коли відбувається інцидент з фізичною безпекою або спостерігається злочинна поведінка (у виняткових обставинах зображення можуть бути передані слідчим органам в контексті дисциплінарного або кримінального розслідування)»; статті 6.4. «Заходи конфіденційності (...) Система відеоспостереження не використовується для перевірки відвідуваності програми або оцінки результативності на роботі.

У виняткових випадках, але з урахуванням вищезазначених гарантій, доступ до Дисциплінарної комісії в контексті дисциплінарного розслідування може бути наданий за умови, що інформація допомагає розслідувати кримінальне правопорушення або дисциплінарний проступок, який може завдати шкоди правам і свободам особи».

Вимоги апелянта-відповідача про те, що адреси відсутні. 321 від 26 квітня 2017 року та № 11/П/03.05.2017 видані судом м. Арад доводять незаконність вилучення зображень із записів системи відеоспостереження. У зв'язку з цим зазначається, що за допомогою цих звернень, на вимогу обвинуваченого, суд повідомив про те, що: з плином часу не було вилучено даних про суддю, але було вилучено дані для використання під час розслідування злочинів, які були передані компетентним органам; Письмова згода, надана відповідачем у розумінні п. 5 п. (1) Закону № 677/2001, оскільки невідомо, чи існує така угода, оскільки вона відсутня в записах контролера персональних даних.

Згадки, що містяться у двох зверненнях, не мають значення для демонстрації незаконності вилучення зображень. Сам факт підтвердження судом Арада про те, що не було вилучено зображень щодо іншого судді, не свідчить про незаконність вилучення даних щодо фактичних обставин, проаналізованих у цьому дисциплінарному провадженні.

Що стосується згоди на обробку персональних даних, то п. 5 п. (1) Закону № 677/2001 передбачає, що: «Будь-яка обробка персональних даних, за винятком обробки даних з категорій, зазначених у статті 7 абз. (1), статті 8 і 10, можуть бути виконані лише в тому випадку, якщо суб'єкт даних надав свою пряму та недвозначну згоду на таку обробку». Навіть згідно з цими положеннями, згода суб'єкта даних не є необхідною у випадках, регульованих пунктом 10 п. 10. (1) закону, відповідно до якого: «Обробка персональних даних, що стосуються (...) адміністративні санкції (...), що застосовуються до суб'єкта даних, можуть здійснюватися лише органами державної влади або під їх контролем, у межах повноважень, наданих їм законом, та на умовах, встановлених спеціальними законами, що регулюють ці питання». У цій справі вилучення зображень із записів системи відеоспостереження, що функціонує в суді, здійснювалося з метою проведення процедури дисциплінарної відповідальності суддів та прокурорів, що регулюється законом, під контролем та в межах повноважень, наданих законом органам державної влади із зазначенням авторства у проведенні процедури, без виявлення елементів, які могли б завдати шкоди правам і свободам фізичної особи в розумінні положень Закону № 677/2001.

Враховуючи, що положення п. 5 пп. (1) у поєднанні зі статтею 10 п. (1) Закону № 677/2001 дозволяють обробку персональних даних в рамках процедур застосування адміністративних санкцій, до яких також відносяться дисциплінарні стягнення, критика апелянта-відповідача, що ґрунтується на положеннях цього закону, не може бути прийнята.

У контексті, в якому докази з відеозаписом були застосовані у дисциплінарному провадженні з метою доведення присутності подружжя в кабінеті слідчого судді протягом часу слухання неповнолітніх, зазначається, що наведені положення дозволяють використовувати зображення, записані відеокамерою, розташованою поблизу кабінету обвинуваченого, з метою розслідування дисциплінарного проступку, вчиненого щодо слідчого судді, у світлі виняткових обставин, що стосуються захисту прав неповнолітніх.

Разом з тим, навіть якщо докази з відеозаписом не були враховані, присутність чоловіка відповідачки в приміщенні суду протягом часу, коли проводилися заслуховування неповнолітніх, підтверджується записами в Реєстрі доступу осіб до приміщення, призначеного для суддів та допоміжного персоналу, згідно з якими К., чоловік відповідачки, перебував у приміщенні суду із заявленою метою вирішення особистих проблем, 04.05.2016 року з 12:22-13:45 та 14:06-14:13, враховуючи, що судові засідання неповнолітніх у кабінеті відповідача відбувалося у часові проміжки, зазначені у цьому ж реєстрі, відповідно 12:18-12:32 та 12:56-13:08.

Крім того, зазначається, що згідно з витягами із зазначеного реєстру К., чоловік відповідачки, перебував у судовому засіданні із заявленою метою вирішення особистих проблем та у такі дати та проміжки часу: 18.05.2016 – часовий інтервал 09:05-09:08; 23.05.2016 – 08:25-09:05 та 13:57-15:07; 24.05.2016 – часовий інтервал 14:23-14:39; 25.05.2016 – 08:20-08:45; 30.05.2016 – 12:30-12:45; 31.05.2016 – 09:14-09:17; 01.06.2016 – часовий інтервал 10:57-11:20; 03.06.2016 – часові інтервали 13:00-13:01 та 13:30-14:16; 07.06.2016 – часовий інтервал 11:45-11:55; 08.06.2016 – 10:59-11:01 та 11:14-11:49; 10.06.2016 – 14:30-14:55; 13.06.2016 – 08:36-08:58, 12:37-12:40 та 13:26-13:40; 15.06.2016 – часовий інтервал 13:27-14:26.

До тих пір, поки документи, подані на пробацію, не були визнані неправдивими в порядку, регламентованому Цивільним процесуальним кодексом, автентичні документи, за умов пункту 1 статті 269 ЦПК, презюмується, що дані, які вони містять, є реальними і мають доказову силу, передбачену пунктом 1 статті 270 ЦПК.

Дійсно, свідок Г. у показаннях, наданих судовим інспекторам, стверджує, що 04 травня 2016 року між 09:45 та 14:30 він перебував разом із чоловіком відповідачки К. у штаб-квартирі І.П.Й. Арада (строком на 30 хвилин після 09:45), у Будинку профспілок, де базується бухгалтер, та в адвокатській конторі чоловіка відповідачки. При цьому зазначається, що у заяві, поданій до дисциплінарного суду, свідок Г. вже не згадує аспекти, пов'язані з поїздкою до

Будинку профспілок та до адвокатської контори чоловіка відповідачки, а лише той факт, що він розлучився з адвокатом К. близько 13:00-14:00 та відвіз його на автомобілі до свого кабінету, не пройшовши через територію суду чи будівлі суду. Зазначається, що заявлені аспекти щодо присутності чоловіка відповідачки у штаб-квартирі І.П.Й. Арада підтверджує адреса цього закладу, яка засвідчує, що 04.05.2016 року з 09:50 до 10:00 адвокат К. перебував у штаб-квартирі установи, до якого було додано у копії витяг з журналу обліку в'їзду-виїзду. Таким чином, інші аспекти, викладені цим свідком, не підтверджуються жодними іншими засобами доказування, оскільки навіть суперечать автентичним документам, які, до того ж, не можуть бути спростовані простими доказами протилежного.

Отже, дисциплінарний суд законно залишив за собою присутність адвоката К. у приміщенні Арадського суду 04.05.2016 року у часовий проміжок, в якому проводилося слухання неповнолітніх.

Щодо вказаних аспектів дисциплінарний суд правомірно відмовив у задоволенні показань свідка Г., враховуючи той факт, що свідок пам'ятає часові та фактичні орієнтири лише щодо 04.05.2016 року, а не щодо інших днів, коли він разом з адвокатом К. ходив до відділу поліції разом з адвокатом К. При цьому ці ж обставини спростовуються показаннями свідка Ж., лікар лікарні округу Арад, який стверджує, що 04 травня 2016 року адвокат К. кілька разів приходив протягом дня на територію лікарні, з 09:30 до 14:00, після 14:00, приходячи разом з відповідачем, щоб сплатити вартість бронювання в готельному режимі, в якому був госпіталізований родич відповідача.

З цього випливає, що цей єдиний засіб доказування, на який посиляється обвинувачений у захисті, не може призвести до вилучення справжніх документів. Маючи передбачену законом доказову силу (головним чином, Реєстр допуску осіб до приміщення, призначеного для суддів та допоміжного персоналу Арадського суду, адреса, видана Арадською прокуратурою), документи, які підтверджують відеозапис та показання свідка Ж., докази з яких

наявність чоловіка обвинуваченої у приміщенні суду зумовила протягом періоду часу, протягом якого неповнолітні були заслухані.

Що стосується критичних зауважень апелянта-відповідача щодо показань свідків щодо відносної нікчемності доказів, що полягають у заслуханні свідків Д., С. та Б., мотивованих наявністю ворожнечі між кожним з них та його особою, відповідно, що наведені докази суперечать положенням п. 255 п. 255. (1), п. 315 п. (1) п. 3 у зв'язку зі статтею 174 п. (3) ЦПК, наступні аспекти зберігаються.

Процесуальні положення, на які посилається апелянт-відповідач, мають такий зміст: «стаття 174 (...) (3) Нікчемність є відотною, якщо недотримана вимога встановлена правилом, що захищає приватний інтерес. Стаття 255 (1) Докази повинні бути допустимими відповідно до закону і привести до вирішення судового розгляду. Стаття 315 (1) Свідками не можуть бути: (...) 3. ті, хто перебуває у ворожнечі або перебуває у зв'язках інтересів з будь-якою зі сторін».

Вимоги апелянта-відповідача щодо наявності відносин ворожнечі не можуть бути прийняті з урахуванням наступних доводів.

Зазначається, що у встановлений строк 14 вересня 2016 року обвинувачений заперечив проти показань свідків Б., Д. та С., стверджуючи, що вони визнали себе брехуном на етапі дисциплінарного слідства, а їх достовірність як свідків допитується. Разом з тим, підозри обвинуваченого щодо правдивості аспектів, заявлених відповідними свідками, не передбачені підпунктом 1 пункту 3 статті 315 ЦПК і не обґрунтовує наявність ворожого ставлення до відповідача відповідних свідків.

При цьому зазначається, що відповідно до того, що зафіксовано у Висновку про строк від 14 вересня 2016 року, відповідач прямо згадала про те, що «особисто вона не перебуває у ворожнечі зі свідком Д.», не вказавши причини, з якої посилається на наявність відносин ворожнечі зі свідками Б. та С.

У заяві, поданій до дисциплінарного суду, жоден з трьох свідків не показав, що вони перебували у ворожих стосунках з підсудним. Той факт, що

обвинувачений подав кримінальну скаргу на названих Д., декана Асоціації адвокатів Арада та Б. (як випливає з листа від 09.02.2017 року, виданого прокуратурою при Апеляційному суді м. Тімішоара), може свідчити про наявність почуття ворожості підсудного до цих осіб, оскільки зазвичай передбачається, що особі, яка подає таку скаргу, є у чому дорікнути зацікавленим особам, Але не обов'язково від осіб, на яких доносять. Наприклад, можна було припустити, що свідки розійшлися б з підсудним, якби саме вони подали кримінальну скаргу на підсудного, а не навпаки. Однак жоден із наведених у справі доказів не може обґрунтовано обґрунтовувати будь-який висновок, що стосується ворожого ставлення до підсудного, який би визнавав недопустимими показання цих свідків. При цьому зазначається, що свідки, щодо яких у апелянта-обвинуваченого виникають підозри щодо правдивості заявлених аспектів, користуються презумпцією невинуватості до винесення остаточного кримінального рішення про обвинувальний вирок за злочин неправдивих показань, і в такому випадку заінтересована сторона має в своєму розпорядженні процесуальний засіб правового захисту про перегляд з причини, передбаченої п. (1) п. 2 статті 509 Цивільного процесуального кодексу, згідно з яким: «Стаття 509 – (1) Перегляд рішення, винесеного по суті або такого, що викликає суть справи, може бути витребуваний, якщо: (...) 3. Суддя, свідок або експерт, які брали участь у судовому розгляді, були остаточно засуджені за злочин, що стосується справи, або якщо рішення було винесено на підставі документа, визнаного неправдивим під час або після судового розгляду, коли ці обставини вплинули на винесене у справі рішення. Якщо висновок про злочин вже не може бути зроблений за допомогою кримінального вироку, суд, який розглядає справу, спочатку виносить рішення про наявність або відсутність стверджуваного правопорушення. В останньому випадку особа, обвинувачена у вчиненні злочину, також буде викликана для розгляду клопотання».

Що стосується критичних зауважень апелянта-відповідача, то вони підпадають під підстави, передбачені п. 488 п. ст. (1) п. 6 у зв'язку зі статтею 425 ЦПК, у тому розумінні, що оскаржуване рішення не ґрунтується на

показаннях свідків, заслуханих у справі, не містить посилань на докази, затверджені до встановленого строку 14 вересня 2016 року, та на конкретні доказові засоби, які лягли в основу висловленого рішення, залишаються:

Згідно з цими процесуальними положеннями, рішення повинно містити «виклад фактів, залишених судом на підставі наданих доказів, фактичних і правових підстав, на яких ґрунтується рішення, із зазначенням як підстав, з яких вимоги сторін були допущені, так і тих, з яких вони були відхилені». У цій справі вважається, що судові рішення, яке оскаржується, включає доводи, які сформували обвинувальний вирок дисциплінарного суду на підставі наданих доказів та у співвідношенні з відповідними положеннями законодавства. В принципі, Високий суд постановляє, що положення статті 425 п. (1) б) ЦПК не покладають на суд обов'язок вичерпно викладати результат свого аналізу абсолютно всіх доказів і пунктуально відповідати на всі заяви та доводи сторін, достатнім для того, щоб суд виклав докази та правові положення, за якими були прийняті або відхилені вимоги сторін, вимогам, яким відповідає оскаржуване рішення.

З огляду на викладені вище аргументи, у пунктах 129–131 не можна прийняти критичні зауваження апелянта-відповідача щодо відповідності, яку дисциплінарний суд надав аспектам, викладеним свідком Г., у контексті аналізу всіх наданих доказів.

Що стосується критичних зауважень апелянта-відповідача щодо показань свідка Ж., то зазначається наступне: вимоги щодо віку свідка не ґрунтуються на наявності процесуальних положень, які позбавляють достовірності показань осіб, які досягли 70-річного віку; заява, зроблена Ж. перед судовими інспекторами, не суперечить положенням статті 30 п. (5) та (6) Положення про інспекційні роботи, що надається за умов та відповідно до положень статті 30 п. (4)–(6) того ж Положення, як зазначено на початку декларації; Жодна зі сторін не запропонувала слухання справи в дисциплінарному суді свідка Ж., і відповідач не сформулював ні шляхом захисту, ні шляхом письмового подання жодної критики заяви, наданої цією особою перед судовими інспекторами,

причому критика була вперше сформульована в апеляційному суді, тому *omisso medio*. Враховуючи, що заява свідка Ж., надана перед судовими інспекторами, не була піддана критиці жодною зі сторін спору, дисциплінарний суд надав доречність цього засобу доказування, який не оспорювався сторонами, тому не можна визнати, що положення щодо активної ролі суду або порушення принципу негайності по відношенню до положень статті 16 та статті 22 п. (2) ЦПК.

Що стосується критичних зауважень апелянта-відповідача щодо дисциплінарного проступку, передбаченого ст. 99 літерою j) Закону № 303/2004 з точки зору конфіденційності слухання справи неповнолітніх, Високий суд зберігає аргументи, наведені нижче.

З мотивів, викладених у пунктах 118-126, 129-131 та 143-144 цього рішення, вимоги апелянта-відповідача щодо незаконності доказів з відеозаписом та доречності показань свідків Г. та Ж., якими вона прагне довести, що її чоловік К. не був присутній у суді та в її офісі в той час, коли неповнолітні слухалися в залі ради, не можуть бути прийняті.

Тим фактом, що при аналізі наявності складових елементів дисциплінарного проступку в оскаржуваному судовому рішенні були представлені доводи щодо наслідків інкримінованого діяння та вини розслідуваного мирового судді, дисциплінарний суд не порушив принцип доступності, що регулює цивільний процес. Крім того, слід зазначити, що в контексті порядку притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів та прокурорів, при застосуванні відповідних положень Закону № 303/2004 та Закон № 317/2004, утримувач дисциплінарного стягнення, в даному випадку Судова інспекція, постановою про повідомлення дисциплінарного суду навіть не вимагає застосування певного дисциплінарного стягнення, так що порушення принципу доступності не може бути визнано щодо аргументів, представлених власником дисциплінарного стягнення на підтримку складових елементів стверджуваного проступку. У зв'язку з цим слід ще раз наголосити, що дисциплінарне стягнення, яке здійснює судова інспекція, не є типовою дією

звичайного права, а являє собою акт повідомлення органу державної влади, компетентного застосовувати дисциплінарне стягнення в адміністративно-судовому порядку з урахуванням конкретних нормативних актів (головним чином, Законом № 317/2004 та подальшими нормативними актами, видані на підставі і для організації виконання положень цього закону), а не в рамках типового загально-правового процесу, що підпорядковується в його сукупності положенням Цивільного процесуального кодексу.

Щодо вимог апелянта щодо факту звернення до судового засідання неповнолітніх у присутності її чоловіка, дисциплінарний суд правильно встановив, що це діяння суперечить положенням статті 226 ЦПК, згідно з якою: «Якщо відповідно до закону неповнолітня особа має бути заслухана, то слухання проводиться в залі ради. З урахуванням обставин судового розгляду суд вирішує, чи будуть присутні на судовому засіданні неповнолітнього батьки, опікун або інші особи», що тлумачиться так, що особами, які можуть бути присутніми на слуханні справи неповнолітніх, є лише ті особи, які займаються захистом неповнолітнього, виключаючи присутність сторонніх осіб. Таким чином, дисциплінарний суд справедливо постановив, що, перейшовши до слухання справи неповнолітніх у залі ради, але в присутності свого чоловіка, відповідач порушила обов'язок поважати конфіденційність провадження, обов'язок, дотримання якого особливо вимагається, коли йдеться про захист неповнолітніх, висновок, який випливає з правового припису слухання їх у палаті ради, а також при виконанні будь-якої процесуальної дії, щодо якої законом передбачено розгляд справи в палаті ради або непублічний характер процедури; Крім того, обов'язок дотримуватися конфіденційності судового розгляду має більш широкий зміст, ніж проведення процедури або вчинення процесуального акту в палаті Ради.

З суб'єктивної точки зору, за погодженням з дисциплінарним судом, Високий суд визнає, що діяння було вчинено з непрямым умислом, оскільки апелянт-відповідач, приступаючи до слухання неповнолітніх у присутності свого чоловіка, визнала порушення конфіденційності провадження та заходу

захисту неповнолітніх, встановленого процесуальним текстом, не переслідувала, а прийняла наслідки своєї поведінки, оцінила, Правильно, в оскаржуваному рішенні, як таке, що представляється можливістю того, що неповнолітні не могли вільно говорити те, що вони мали сказати, будучи наляканими або відволікаючись від присутності іншої особи. На додаток до аспектів, які зберігає дисциплінарний суд, зазначається, що коли закон передбачає умови щодо проведення судових проваджень за участю неповнолітніх, їх недотримання набуває все більшої тяжкості, оскільки суперечить принципу найкращих інтересів дитини, а не конкретним інтересам дорослих, які виступають як учасники судового процесу в суді.

Щодо критичних зауважень апелянта-відповідача щодо дисциплінарного проступку у частині відсутності конфіденційності робіт у справі № X/55/2015, вони були відхилені.

Апелянт-обвинувачений не оспорує своїх дій щодо повідомлення органів кримінального переслідування про можливе вчинення злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів у справах, які йому не були призначені для вирішення, але через висловлену критику по суті має тенденцію доводити, що він правомірно сформулював ці повідомлення та виконав приписані йому дії.

У справі обвинувачена обвинувачується в тому, що шляхом прийнятої поведінки вона здійснювала власну слідчу діяльність з метою повідомлення органів кримінального переслідування про можливе вчинення злочинів на рівні адвокатури Араду щодо діяльності, яка полягала у виявленні документів у файлах, які не були їй доручені для вирішення, їх копіюванні та направленні до органів кримінального переслідування, про які вона повідомила. Апелянт-обвинувачений не оспорує факти в їх суттєвості, але на свій захист стверджує, що ці документи не були конфіденційними, що він мав право копіювати та подавати їх до органів кримінального переслідування і що він мав законний інтерес, прищеплений суспільним інтересом, щодо виявлення та санкціонування фактів, інкримінованих кримінальним законом.

До дисциплінарного проступку передбачений ст. 99 ч. j) Закону № 303/2004, що покладається на суддю факт виявлення документів у справах, які йому не були призначені для вирішення, виготовлення копій виявлених документів та подання їх до органів карного розшуку, про які він повідомив, щодо можливого вчинення злочинів на рівні адвокатури Араду.

Така поведінка не може бути прирівняна до законних інтересів судді, проаналізованих у світлі обов'язків, характерних для посади, і принципу, за яким суддя вирішує справи, якими він доручений, не маючи прерогативи аналізувати, за власною ініціативою і поза судовим процесом, дії і факти у справах, вирішених іншими колегіями суду, в яких він здійснює свою діяльність. Прийняття того факту, що така поведінка може бути виправдана з точки зору суспільного інтересу у виявленні та покаранні злочинів, рівноцінне перетворенню посади судді на орган кримінального розшуку або обвинувачення.

Щодо вимог апелянта-відповідача, які обґрунтовують його дії у світлі суспільного інтересу щодо законності використання публічних коштів, також зазначається, що при виконанні функції судді в проаналізованих в апеляційному рішенні матеріалах, які не мали такої мети, перед відповідачем стояло завдання врегулювати спір, в який він був вкладений, відповідно до принципу доступності, і не використовувати своє службове становище для проведення власних розслідувань з метою з'ясування аспектів щодо його підозри щодо можливого вчинення злочинів у діяльності Адвокатського об'єднання «Арад».

Разом з тим, посада судді визнається як така, що має прерогативу вирішувати доручені йому для вирішення справи, а не повноваження виявляти можливі злочини та повідомляти органи кримінального переслідування за власною ініціативою та діяльністю з розслідування справ, що перебувають на розгляді в суді, крім тих, якими він був наділений.

У цій справі поведінка слідчого судді відображає значну і навіть надмірну турботу про виявлення та засудження можливих злочинів, скоєних на рівні Асоціації адвокатів Арада, як у справах, до яких він був доручений, так і у справах, що вирішувалися іншими колегіями суду.

З цієї точки зору доводи захисту апелянта щодо того, що вона діяла як публічний викривач в умовах Закону № 571/2004 про захист персоналу органів державної влади, державних установ та інших підрозділів, які повідомляють про порушення законодавства. Зазначається, що положення цього закону не поширюються на суди, а поширюються на органи державної влади та установи, що входять до складу центральної державної адміністрації, місцевої публічної адміністрації, апарату парламенту, робочого апарату Адміністрації Президента, робочого апарату уряду, автономних органів управління, державних установ культури, освіти, охорони здоров'я та соціальної допомоги, національних компаній, автономних адміністрацій національного інтересу і на місцевому рівні, а також національним компаніям з державним капіталом (відповідно до ст. 2 пп. (1) Закону). Разом з тим, відповідно до статті 3 літери в) закону, якість публічного викривача надається лише особам, які подають скаргу в розумінні положень нормативного акту та які працюють в одному з органів державної влади, громадських установ або підрозділів, зазначених у статті 2.

У висновку зазначається, що дисциплінарний суд правильно оцінив, що вчинок обвинуваченої щодо аналізу, копіювання та подання до органів кримінального переслідування документів з матеріалів, які не були їй призначені для врегулювання, віднесений до об'єктивної сторони дисциплінарного проступку щодо недотримання конфіденційності творів, що мають такий характер, а також іншої інформації такого ж характеру, про яку йому стало відомо під час виконання своїх функцій.

Не можна стверджувати, що немає вимоги конфіденційності, що додається до документів у справах, які вирішуються в палатах ради, маючи на меті «інститут опіки», як у випадку з матеріалом № X/55/2015.

Не заперечуючи права обвинуваченої судді повідомляти органи карного розшуку про можливе вчинення злочинів, про які їй стає відомо, у тому числі під час виконання своїх функцій, зазначається, що це право не прирівнюється до визнання права на здійснення власної слідчої та збиральної діяльності шляхом виявлення, копіювання та передачі до органів карного розшуку

документів у справах, які їй не доручені для вирішення з метою демонстрації обґрунтованості повідомлення він звернувся до органів кримінального переслідування.

Всупереч вимогам апелянта-відповідача встановлено, що дисциплінарний суд, обмежений обов'язком забезпечення конфіденційності творів, правильно зберіг чинність положень п. 93 (1) Правил внутрішнього розпорядку судів, затверджених рішенням Пленуму Вищої ради магістратури № 1375/2015, з подальшими змінами, згідно з якими «На вимогу компетентних установ справа або її завірена копія надсилається з метою врегулювання незавершених справ (...) органів прокуратури (...)», з тлумачення якого випливає, що діяльність з документування повідомлення про можливе вчинення злочинів здійснює сам орган кримінального переслідування, а не суддя, за власною ініціативою.

З наведених вище доводів буде відхилено засоби доказування, на які посиляється апелянт-відповідач в обґрунтування доказової тези про те, що вона діяла викривачем в інтересах суспільства, а саме: звернення Мін'юсту № 1999 58267/431/N/2017 від 13.07.2017 та Точка зору № 15057/2017 Директорату законодавства, документації та судочинства Вищої ради магістратури.

Критичні зауваження, сформульовані апелянтом-відповідачем щодо дисциплінарного проступку, передбаченого положеннями статті 99 Закону № 303/2004, що полягає у недобросовісному виконанні функції, не можуть бути прийняті з наступних причин. По суті, дисциплінарний суд встановив, що слідчий суддя у сімейно-правових спорах, якими він був наділений, перевищуючи межі судової компетенції, підставляв себе органам карного розшуку, здійснюючи діяльність характеру тих, що передбачені ст. 306 КПК, що полягає у зборі даних та інформації (допит сторін у справах та їх представників щодо аспектів, які не були предметом інвеститури суду і не мали характеру, призводить до вирішення відповідних справ) щодо можливого вчинення злочинів у зв'язку з видачею законних делегацій про надання допомоги на рівні Асоціації адвокатів Арада, з метою отримання доказів на підтримку підготовки повідомлень, адресованих органам кримінального переслідування.

З суб'єктивної точки зору дисциплінарний суд постановив, що обвинувачена виконувала функції судді недобросовісно, про що свідчить спосіб та наполегливість, з якими вона намагалася виявити підказки щодо вчинення злочинних дій щодо видачі делегацій позасудової допомоги на рівні Асоціації адвокатів Арад, шляхом послідовної передачі документів з матеріалів справи та шляхом застосування доказів, які виходили за процесуальні рамки сімейно-правових справ з який був інвестований. За таких обставин дисциплінарний суд врахував той факт, що на поведінку відповідача вплинув той факт, що її чоловік був виключений з Реєстру адвокатів, внаслідок визнання його негідним, обставина, яка породила існування напруженого стану по відношенню до адвокатури, в тому числі на фоні того, що відповідач представляє свого чоловіка у спорах проти адвокатури та подала скаргу, на бланку суду Арада, адресованого У.Н.Б.Р., щодо декана адвокатури. У цьому контексті дисциплінарний суд постановив, що спосіб, у який діяла обвинувачена, підкреслює її суб'єктивне ставлення та особисту зацікавленість у формулюванні скарг та зборі доказів проти осіб, які входять до складу керівництва адвокатури, що призводить до її явного наміру свідомо маніпулювати законом, використовуючи посаду судді.

З точки зору об'єктивної сторони слід зазначити, що апелянт-обвинувачений, хоча і стверджує відсутність цього складового елемента дисциплінарного проступку, не оспорує за своєю сутністю свої дії, які полягають у заслуховуванні частин досьє, якими він був наповнений, копіюванні та направленні документів до органів карного розшуку на підтримку сформульованого ним повідомлення щодо можливого вчинення на рівні Асоціації адвокатів Арада злочинів у зв'язку з діяльністю, що видає делегацій з надання правової допомоги.

З точки зору суб'єктивної сторони дисциплінарного проступку зазначено, що всі твердження, висловлені в апеляційній скарзі, відображають переконаність апелянта-обвинуваченого і його тенденцію до демонстрації обґрунтованості його повідомлень щодо злочинів, вчинених на рівні адвокатури

Арад у зв'язку з діяльністю з видачі делегацій допомоги, а вся його аргументація побудована на правильності його поведінки щодо повідомлення органів кримінального переслідування у світлі положень статті 267 КК, правильне застосування положень Цивільного процесуального кодексу та відсутність негативних наслідків його діянь.

Знову ж таки, з точки зору статті 267 КК, Високий суд постановляє, що не заперечується право і загальний громадянський обов'язок, покладений на будь-яку особу взагалі, а також на державного службовця (у широкому значенні) з точки зору статті 267 КК, повідомляти органи кримінального переслідування про вчинення діяння, передбаченого кримінальним законодавством щодо служби, в якій він виконує свої обов'язки. Таким чином, обвинувачена суддя мала можливість у будь-який час від свого імені, як громадянка, виконуючи громадянський обов'язок і як адресат норми кримінального права, якою вона скористалася, звернутися до органів карного розшуку, сформулювавши кримінальні скарги або повідомлення, за допомогою яких вона могла сигналізувати про можливе вчинення злочинів на рівні Асоціації адвокатів Арада, і не користуватися, поза встановленими законом межами, здійсненням прерогатив судді. Наприклад, передбачені законом ситуації, в яких суддя у справі при розслідуванні відповідної справи, в якій він зацікавлений, повинен або може повідомити органи карного розшуку, є ті, що мають на увазі проведення процедури помилкової реєстрації тощо.

У зв'язку з роллю судді у застосуванні цих процесуальних положень, зазначається, що дії апелянта-відповідача явно виходили за межі інвеститури, оскільки застосовані докази відображають той факт, що при розслідуванні проаналізованих справ слідчий суддя виявив переважну, пріоритетну та загострену зацікавленість у проведенні тривалих дій для збору доказів при доведенні обґрунтованості своїх повідомлень, адресованих органам обвинувачення, щодо можливого вчинення на рівні Асоціації адвокатів Арада злочинів у зв'язку з видачею делегацій судової або позасудової допомоги, а не щодо самого об'єкта справ, якими вона була наділена на законних підставах.

Щодо вимог апелянта-відповідача щодо відсутності негативних наслідків фактів, висунутих проти неї, Високий суд вважає, що дисциплінарний суд правильно вважав, що, заслуховуючи представників адвокатури щодо можливих злочинних діянь, ці особи були позбавлені гарантій, наданих кримінальним процесуальним законодавством, враховуючи, що таке слухання могло бути проведене лише відповідно до застосовних процесуальних положень та за допомогою органи, наділені повноваженнями закону, наділені вирішенням повідомлень про можливе вчинення злочинів, а не в процесуальних рамках, регульованих Цивільним процесуальним кодексом, а в межах інвеститури в спорах, в які був вкладений відповідач. У той же час, серйозні наслідки, спричинені діями обвинуваченого, впливають із підміни компетенції, покладеної на органи кримінального переслідування, шляхом використання посади судді для задоволення особистих інтересів, обставин, які можуть завдати серйозної шкоди не лише іміджу судової системи, як її вважає дисциплінарний суд, але навіть престижу та нормальному функціонуванню системи правосуддя. У зв'язку з цим слід зазначити, що в умовах верховенства права авторитету державних установ, які беруть участь у виконанні акту правосуддя, завдають серйозної шкоди дії, які полягають у використанні посади мирового судді в особистих інтересах та внаслідок здійснення повноважень, покладених на інший судовий орган, і, як такі, зловживанням.

Таким чином, у справі обвинувачується не простий акт повідомлення органів кримінального переслідування, а той факт, що способом здійснення нею функції судді в аналізованих справах, за власною ініціативою та в послідовний спосіб вона здійснювала дії, які належать до компетенції органів кримінального переслідування.

Погоджуючись з дисциплінарним судом, Високий суд постановляє, що вимога щодо недобросовісного виконання функцій судді виявляється в контексті наданих доказів тим фактом, що між підсудною та її чоловіком, з одного боку, та адвокатурою Арад, з іншого боку, існує напружений стан, що виник у зв'язку з видаленням адвоката К. з Реєстру адвокатів після

встановлення стану неналежності, далі адміністративні та судові спори, ініційовані К., представленим, як представником, його дружиною А.

Або в цьому контексті наявні достатні елементи для обґрунтованого обґрунтування висновку про те, що вчинені підсудним дії, які перевищують обов'язки судді шляхом підміни ролі органів кримінального розшуку, що відповідають меті, яку переслідують повідомлення, адресовані органам карного розшуку, спрямовані проти осіб з Асоціації адвокатів «Арад», відображають правильність оцінки дисциплінарного суду в сенсі наявності недобросовісності при виконанні функції суддею.

З наведених вище міркувань заперечення, за допомогою яких апелянт-відповідач прагне продемонструвати існування законного інтересу як елементу обґрунтування способу, яким він мав намір виконувати функцію судді, і як виправдувальну причину дисциплінарної відповідальності, не можуть бути прийняті щодо засобів доказування, на які посилаються в апеляційній скарзі, а саме: щодо практики на рівні суду м. Арад щодо делегування позасудової допомоги (Рішення № 1628 від 24 листопада 2016 року Секції для суддів з дисциплінарних питань Вищої ради магістратури).

Спосіб, яким відповідач виконував свої обов'язки, сам по собі не є підставою для звільнення від дисциплінарної відповідальності і може бути врахований при індивідуалізації застосованого дисциплінарного стягнення. Що стосується індивідуалізації застосованого дисциплінарного стягнення, Високий суд постановляє, що дисциплінарний суд зробив справедливу оцінку серйозності дисциплінарних проступків, вчинених проти підсудного судді, і, отже, пропорційно застосував санкцію, передбачену статтею 100 літерою е) Закону № 1. 303/2004.

У зв'язку з цим Високий суд, у повній згоді з дисциплінарним судом, вважає, що факти, витребувані проти підсудного судді, виявляють особливу серйозність у контексті, в якому один із проступків було вчинено недобросовісно, а поведінка судді під час дисциплінарного слідства, на етапі адміністративної юрисдикції та на етапі апеляції окреслює той факт, що

підсудний не усвідомлював серйозності вчинених фактів та професійної поведінки, що вимагається стандартами професії суддею.

Особлива тяжкість дисциплінарного проступку, вчиненого недобросовісно суддею-обвинуваченим, підкреслюється тим, що при виконанні своїх функцій судді вона підмінила себе роллю та компетенцією органів кримінального переслідування в очевидному контексті адміністративних та судових спорів між її чоловіком, якого вона представляє як представник, та Арадською асоціацією адвокатів, які обґрунтовано підтверджують висновок про те, що відповідач підпорядкував посаду мирового судді задоволенню особистих інтересів.

Такий спосіб здійснення функцій судді недобросовісно та в особистих інтересах обґрунтовано виправдовує застосування найсуворішого дисциплінарного стягнення, оскільки з точки зору ролі судової влади та довіри, яку цей визначальний елемент верховенства права зобов'язаний вселяти суспільству, поведінка характеру тих, хто перевіряється, якими вона викрадена, не може бути прийнята, для особистих цілей компетенція, надана законом складовим елементам судової системи.

У цьому контексті ні бездоганна професійна підготовка, ні дуже хороші оцінки, отримані при оцінці професійної діяльності, ні відсутність багатого досвіду виконання функцій судді не можуть розглядатися як пом'якшувальні обставини. Навпаки, остання обставина була такою, що накладала на відповідача вищий рівень обачності та розсудливості та викликала необхідність глибокого вивчення законодавства та судової практики при застосуванні інститутів процесуального права та матеріального права з метою отримання точного уявлення про належне та належне значення правил, за якими, на його думку, він діяв. З усіх вищезазначених підстав, відповідно до ст. 51 Закону № 317/2004 у поєднанні зі статтею 496 Цивільного процесуального кодексу Вищий суд відхилив як необґрунтовані, апеляційні скарги, заявлені відповідачем А.

Дисциплінарна відповідальність суддів у Боснії і Герцеговині регулюється Законом про Вищу судову і прокурорську раду (ВСПР) Боснії і Герцеговини, який далі деталізується (щодо процедур) у Регламенті ВСПР [7]. Цілий розділ

Закону «Про Вищу судову та прокурорську раду Боснії і Герцеговини» присвячений дисциплінарній відповідальності суддів і прокурорів. Герцеговині регулює дисциплінарну відповідальність суддів і прокурорів. Це питання більш детально висвітлено в Регламенті Вищої судової та прокурорської ради Боснії і Герцеговини. Існують також Керівні принципи визначення дисциплінарних заходів у дисциплінарному провадженні та Кодекс суддівської етики, прийняті ВРП. З Вищою судовою та прокурорською радою Боснії і Герцеговини були проведені консультації в процесі підготовки законопроекту. Останні зміни до Закону, прийняті в лютому 2024 року, були ініційовані ВРЮБ, включаючи перехідні положення щодо змінених дисциплінарних проступків у 2023 році. 2023. Регламент ВРП, Методичні рекомендації щодо визначення дисциплінарних заходів у дисциплінарному провадженні та Кодекс суддівської етики ухвалені ВРП. Офіс Дисциплінарного радника, що входить до складу ВРП, виконує прокурорські функції щодо звинувачень у неправомірних діях суддів і прокурорів відповідно до Закону та Регламенту ВРП. Офіс дисциплінарного радника діє за скаргою або за власною ініціативою і відповідає за оцінку скарг на предмет їх юридичної достатності, розслідування звинувачень у неправомірних діях суддів і прокурорів, а також за неправомірної поведінки суддів і прокурорів, а також ініціювання та представлення справ про дисциплінарні порушення перед дисциплінарними колегіями ВРП.

3.3. Проблеми реалізації дисциплінарної відповідальності суддів в Україні та шляхи їх вирішення

Дисциплінарна відповідальність суддів є одним із ключових механізмів притягнення суддів до відповідальності. Держави покликані регулювати цю сферу, збалансовуючи два основні інтереси – необхідність забезпечення функціональних механізмів підзвітності суддів та забезпечення реальної незалежності суддів [69]. Відповідальність суддів тісно пов'язана з незалежністю суддів. Якщо підзвітність суддів не регулюється чітко та

належним чином, незалежність суддів підривається. Це відбувається за обставин, коли судді можуть зіткнутися з потенційно шкідливими наслідками для гарантованого перебування на посаді та/або кар'єрних перспектив за незрозумілих обставин. Дисциплінарна відповідальність є важливою для притягнення суддів до відповідальності перед громадськістю за неналежну поведінку під час виконання своїх обов'язків. Це засіб, за допомогою якого суспільство може переконатися, що судова влада виконує свої функції належним чином, тим самим зміцнюючи довіру суспільства до судової влади [6].

Судді відіграють важливу роль у функціонуванні демократичних суспільств, але їхня дисциплінарна відповідальність часто підвищує напругу між підзвітністю та незалежністю судової влади. Статус судді вимагає від нього не тільки особливого контролю за власною поведінкою, але й відповідних дій з боку держави, оскільки авторитет судової влади та його підтримка все ж таки є державною справою, оскільки судові рішення проголошуються ім'ям держави. Ефективність функціонування судової системи залежить від різних факторів, одним з яких можна назвати дисциплінарну відповідальність. Дисциплінарна відповідальність полягає в офіційному реагуванні на вчинення суддею дій, які компрометують його як суддю, незалежно від того, вчинені вони в суді під час здійснення своїх повноважень чи поза судом. Передбачені національним законодавством підстави дисциплінарної відповідальності суддів за порушення норм матеріального і процесуального права мають і надалі залишатися в ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [11].

У рішенні № 1348/3дп/15-23 [24] Третя дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя встановила, що діяння судді було кваліфіковано за сукупністю підстав дисциплінарної відповідальності (підпункт «д» пункту 1 та пункт 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Отже, Третя Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя дійшла висновку про наявність у діях судді Жигуліна С.М. ознак дисциплінарного проступку, визначеного підпунктом «д» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України

«Про судоустрій і статус суддів», а саме внаслідок недбалості порушення правил щодо відводу.

Існують достатні підстави вважати, що встановлені Третьою Дисциплінарною палатою Вищої ради правосуддя під час розгляду дисциплінарної справи порушення допущені внаслідок неефективного та несумлінного використання суддею Жигуліним С.М. своїх процесуальних повноважень, безвідповідального ставлення до виконання своїх обов'язків, невжиття ним заходів для забезпечення об'єктивного розгляду справи справедливим судом.

Третя Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя наголошує, що, здійснюючи правосуддя, суддя повинен застосовувати закон так, щоб не порушувати довіри громадян до справедливого судового розгляду незалежним і безстороннім судом. Однак установлені під час розгляду дисциплінарної справи порушення безсумнівно вказують на те, що суддя Жигулін С.М. під час розгляду справи № 500/4205/19 діяв у супереччя вимогам ЦПК України, унаслідок чого не забезпечив справедливого судового розгляду вказаної справи.

Отже, Третя Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя вважає за доцільне притягнути суддю Жигуліна С.М. до дисциплінарної відповідальності із зазначених вище підстав.

Підпунктом «д» пункту 1, пунктом 2 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» регламентовано, що суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності в порядку дисциплінарного провадження з підстав умисного або внаслідок недбалості порушення правил щодо відводу (самовідводу); безпідставного затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом.

Відповідно до частини другої статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», частини п'ятої статті 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» під час обрання виду дисциплінарного стягнення стосовно судді враховуються характер дисциплінарного проступку, його наслідки, особа судді,

ступінь його вини, наявність інших дисциплінарних стягнень, інші обставини, що впливають на можливість притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Дисциплінарне стягнення застосовується з урахуванням принципу пропорційності.

Із характеристики, яку надав Ізмаїльський міськрайонний суд Одеської області, вбачається, що за період роботи у цьому суді Жигулін С.М. зарекомендував себе як грамотний, сумлінний, принциповий та висококваліфікований суддя, який знає і вміло застосовує чинне законодавство. Процесуальні документи складає юридично грамотно, має гарні ділові здібності та великий практичний досвід роботи на посаді судді. Під час розгляду справ уважно, відповідально, глибоко й усебічно досліджує матеріали судових справ. До виконання своїх обов'язків ставиться відповідально. За характером – справедливий, принциповий, вимогливий до себе та оточуючих.

Рішенням Третьої Дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя від 24 лютого 2021 року № 451/3дп/15-21 суддю Жигуліна С.М. притягнуто до дисциплінарної відповідальності у формі попередження.

Згідно з пунктом 1 частини першої статті 110 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» суддя вважається таким, що не має дисциплінарного стягнення, якщо протягом шести місяців з дня ухвалення рішення про накладення дисциплінарного стягнення у виді попередження його не буде піддано новому дисциплінарному стягненню та підстава для нового стягнення не матиме місця протягом вказаного строку.

Визначаючи вид стягнення, що має бути застосоване до судді Жигуліна С.М., Третя Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя враховує очевидний характер порушень, їх допущення внаслідок недбалості, позитивну характеристику, відсутність непогашених дисциплінарних стягнень.

З огляду на наведене Третя Дисциплінарна палата Вищої ради правосуддя вважає, що застосування до судді дисциплінарного стягнення у виді попередження є пропорційним учиненому дисциплінарному проступку і відповідає вимогам статті 109 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Отже, Дисциплінарні палати за результатами розгляду дисциплінарних справ у 2023 році визнавали дисциплінарним проступком та кваліфікували за відповідною підставою, визначеною частиною першою статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», такі діяння суддів: вирішення питання про відстрочення сплати судового збору до ухвалення рішення у справі за відсутності доказів наявності такого права у позивача (підпункт «г» пункту 1); порушення порядку розгляду заяви про відвід (підпункт «д» пункту 1); невжиття заходів щодо невідкладного вирішення питання про відвід, що призвело до затягування розгляду справи (пункт 2); допущення суддею поведінки поза службовою діяльністю, що підриває авторитет правосуддя (керування транспортним засобом у стані алкогольного сп'яніння – пункт 3); звільнення особи від адміністративної відповідальності та передача матеріалів на розгляд трудовому колективу вже припиненого підприємства, що призвело до невиконання завдань КУпАП щодо виховання особи, яка вчинила таке правопорушення, запобігання вчиненню нових правопорушень (пункт 4).

Два рішення Дисциплінарної палати про притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності були скасовані Вищою радою правосуддя. У першому випадку Вища рада правосуддя встановила відсутність суб'єктивної сторони складу дисциплінарного проступку, у другому – дійшла висновку, що Дисциплінарна палата фактично вдалася до оцінки судового рішення, переоцінивши на власний розсуд встановлені судом факти та обставини справи, і зробила власні висновки щодо матеріалів справи та міри відповідальності правопорушника [27].

У 2023 році Дисциплінарними палатами ухвалено 8 рішень про відмову у притягненні до дисциплінарної відповідальності 10 суддів (6 суддів місцевих загальних судів, 3 судді апеляційного господарського суду, 1 суддя Вищого антикорупційного суду).

Рішення про відмову у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності ухвалені в таких випадках: допущення помилки, яка не

спричинила настання негативних наслідків у виді неможливості реалізації особою процесуальних прав та обов'язків чи відмови у доступі до правосуддя.

Суддя місцевого загального суду листом повернув апеляційну скаргу товариства з обмеженою відповідальністю на вирок суду, оскільки товариство не було учасником кримінального провадження.

Стаття 397 КПК України регламентує дії суду першої інстанції після одержання апеляційних скарг і передбачає, що суд першої інстанції через три дні після закінчення строку апеляційного оскарження судового рішення надсилає отримані апеляційні скарги разом із матеріалами кримінального провадження до суду апеляційної інстанції. Апеляційні скарги, що надійшли після направлення матеріалів кримінального провадження до суду апеляційної інстанції, не пізніше наступного дня після їх надходження направляються до суду апеляційної інстанції.

Питання повернення апеляційної скарги, у разі якщо вона подана особою, яка не має права подавати апеляційну скаргу, належить до виключних повноважень судді-доповідача суду апеляційної інстанції (пункт 2 частини третьої статті 399 КПК України).

Дисциплінарна палата встановила, що товариство подало повторно апеляційну скаргу на вирок місцевого загального суду.

«Ухвалою ____ апеляційного суду ____ апеляційну скаргу адвоката ____, який діє в інтересах ТОВ ____, на вирок ____ суду ____ повернено особі, яка її подала.

При цьому судом апеляційної інстанції зазначено, що вирок, на який подано апеляційну скаргу, не містить жодної інформації, яка прямо дискредитує ТОВ ____, порушує принцип презумпції невинуватості чи інші права вказаного Товариства, у зв'язку із чим відсутні підстави для прийняття до провадження апеляційної скарги адвоката _____ на вирок суду _____.

Вказані обставини не дають підстав для висновку, що повернення суддею _____ апеляційної скарги _____, поданої адвокатом _____, спричинило

настання негативних наслідків у виді неможливості реалізації ним процесуальних прав та обов'язків чи відмову йому у доступі до правосуддя.

Узагальнюючи наведене, слід вказати, що суддя _____, повертаючи листом апеляційну скаргу _____ допустив помилку, проте такі дії не створюють

складу дисциплінарного проступку судді, передбаченого підпунктом «а» пункту 1 частини першої статті 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [23].

Протягом 2024 року до ВРП надійшло 83 скарги судді або представників суддів (у 2023 році – 3) та 29 скарг скаржників на рішення Дисциплінарних палат ВРП у дисциплінарних справах [17].

Також упродовж 2024 року надійшло 8 скарг прокурорів (у 2023 році – 6) та 4 скарги скаржників на рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (у 2023 році – 4).

За результатами розгляду 54 скарг суддів або представників суддів (у 2023 році – 20) на рішення у дисциплінарних справах, які надійшли у 2024 році та у попередні періоди, ВРП ухвалила 51 рішення (у 2023 році – 19):

28 рішень про залишення рішень у дисциплінарній справі без змін (у 2023 році – 9);

9 рішень про скасування повністю рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності та закриття дисциплінарного провадження (у 2023 році – 5);

5 рішень про часткове скасування рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності та ухвалення нового рішення; 3 рішення про зміну рішення Дисциплінарних палат та застосування іншого виду дисциплінарного стягнення;

5 ухвал ВРП про залишення скарг без розгляду і повернення особі, яка її подала (у 2023 році – 5); 1 ухвала члена ВРП про залишення без розгляду та повернення скарги скаржнику.

Також у 2024 році ВРП розглянуто 6 скарг скажників на рішення Дисциплінарних палат у дисциплінарних справах (у 2023 році – 4), за якими ухвалено 6 рішень (у 2023 році – 4): 1 рішення про залишення рішень у дисциплінарній справі без змін (у 2023 році – 1); 1 рішення про скасування повністю рішення про відмову в притягненні до дисциплінарної відповідальності судді та ухвалення нового рішення; 1 рішення про зміну рішення Дисциплінарної палати та застосування іншого виду дисциплінарного стягнення; 3 ухвали членів ВРП про залишення без розгляду та повернення скарг скажникам (у 2023 році – 2 ухвали членів ВРП та 1 ухвала ВРП про залишення скарги без розгляду).

Крім цього, у 2024 році ВРП за результатами розгляду 23 скарг на рішення відповідного органу щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурорів ухвалено 24 рішення (у 2023 році – 2 скарги та 2 ухвали відповідно),

Так, за скаргами прокурорів ухвалено 16 рішень (у 2023 році – 1), з них: 2 ухвали членів ВРП про залишення скарг прокурорів без розгляду (у 2023 році – 1); 1 ухвала ВРП про повернення скарги прокурора без розгляду; 11 рішень про залишення рішень відповідного органу без змін; 2 рішення про скасування рішень відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора та закриття дисциплінарного провадження.

За скаргами скажників у 2024 році ухвалено 8 рішень (у 2023 році – 1), з них: 3 рішення ВРП про скасування рішень відповідного органу про закриття дисциплінарного провадження та ухвалення нового рішення; 5 рішень про залишення рішень відповідного органу без змін.

У 2025 році спостерігалася значна активізація дисциплінарного провадження щодо суддів в Україні, передусім завдяки повноцінній роботі Служби дисциплінарних інспекторів (СДІ) при Вищій раді правосуддя (ВРП), яка функціонувала вже повний рік. При цьому Служба дисциплінарних інспекторів за рік розглянула значну частку скарг, а саме станом на 31 грудня 2025 року близько 2741 скарги за їх участю (майже половину від опрацьованих).

За даними ВРП станом на початок 2026 року ключовими є такі показники за 2025 рік: кількість дисциплінарних скарг суттєво зросла на 36% порівняно з 2024 роком. Це створювало значне навантаження та ризики дотримання строків розгляду; за результатами розгляду дисциплінарних справ Дисциплінарні палати ВРП прийняли 115 рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності 118 суддів. Серед видів основних стягнень переважали попередження (59 суддів); догана з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу (зазвичай на 1 місяць) у частини суддів; інші стягнення (сувора догана, відсторонення, подання про звільнення тощо) у решти. Згідно Офіційного інформаційно-аналітичного звіту Вищої ради правосуддя за 2025 рік[18], поступово прискорився розгляд протягом року, хоча загальна кількість надходжень скарг залишалася високою, а накопичені раніше скарги (з періодів, коли дисциплінарна функція ВРП була обмеженою) продовжували опрацьовуватися.

Висновки до розділу 3

1. Практика Європейського суду з прав людини сформувала низку стійких принципів, які визначають межі допустимого втручання в статус судді через дисциплінарні механізми та водночас забезпечують захист незалежності судової влади. Незалежність суддів як ключова цінність, оскільки дисциплінарна відповідальність не може використовуватися як інструмент тиску на суддів чи покарання за зміст ухвалених ними рішень, тлумачення норм права чи оцінку доказів (за винятком випадків умисного викривлення права або грубої недбалості, що межує з свавіллям). Суд неодноразово підкреслював, що суддівська незалежність є не привілеєм, а необхідною умовою функціонування демократичного правосуддя. Вимога чіткості та передбачуваності підстав відповідальності передбачає, що формулювання підстав дисциплінарних проступків повинні бути достатньо чіткими та конкретними. Надто широкі та розмиті формулювання створюють ризик свавілля та порушують принцип

правової визначеності, що є складовою ст. 8 та ст. 10 Конвенції в контексті суддівських справ. Повний обсяг гарантій справедливого судового розгляду (ст. 6 Конвенції), згідно якого дисциплінарні провадження проти суддів, особливо ті, що можуть призвести до звільнення з посади, повинні відповідати вимогам цивільного аспекту ст. 6 ЄКПЛ, а в деяких випадках і кримінального, якщо санкція має виражену каральну мету, а саме: незалежність і неупередженість дисциплінарного органу; право судді бути вислуханим, ознайомитися з усіма матеріалами, користуватися правовою допомогою; змагальність процедури; вмотивованість рішення; можливість повноцінного судового оскарження рішення по суті (включаючи перегляд фактичних обставин). Пропорційність покарання передбачає застосовувані санкції мають бути пропорційними тяжкості вчиненого проступку. Звільнення з посади є крайньою та винятковою мірою, яка може застосовуватися лише за наявності серйозних, систематичних або умисних порушень, що суттєво підривають довіру до судової системи. Захист свободи вираження поглядів суддів передбачає законне здійснення суддями права на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції), зокрема критика судової системи, висловлювання щодо реформ, професійні дискусії, не повинно тягнути за собою дисциплінарну відповідальність, якщо не переходить у відверте приниження чи наклеп. Недопустимість автоматичного покарання за рішення, визнані порушенням ЄКПЛ передбачає, що сам факт встановлення порушення Конвенції у рішенні національного суду не є автоматичною підставою для дисциплінарного провадження проти судді, який ухвалював це рішення. Для притягнення до відповідальності необхідне доведення умислу або грубої недбалості з боку конкретного судді. Отже, практика ЄСПЛ встановлює чіткий баланс: дисциплінарна відповідальність суддів є необхідним інструментом підтримання якості правосуддя та суспільної довіри до судової влади, але вона не повинна перетворюватися на механізм політичного чи адміністративного контролю за суддівським корпусом. Будь-яке відхилення від зазначених принципів несе ризик визнання дисциплінарного втручання порушенням Конвенції, насамперед статей 6, 8 та 10. Ці стандарти залишаються

орієнтиром для національних законодавців і дисциплінарних органів у всіх державах-учасниках Конвенції.

2. Система дисциплінарної відповідальності суддів у країнах Європейського Союзу характеризується прагненням знайти баланс між двома фундаментальними принципами: підзвітністю судді та гарантіями їхньої незалежності. Аналіз національних моделей країн-членів ЄС, а також рекомендацій ключових європейських органів (Консультативної ради європейських суддів, Венеціанської комісії, практики Суду Європейського Союзу та ЄСПЛ) дозволяє зробити такі основні висновки, що у більшості держав ЄС дисциплінарна відповідальність суддів чітко врегульована законом, а підстави для притягнення до відповідальності сформульовані з достатньою конкретністю, щоб забезпечити передбачуваність і запобігти зловживанням. Європейський стандарт чітко забороняє притягати суддів до дисциплінарної відповідальності за зміст судових рішень, тлумачення норм права, оцінку доказів чи відхід від усталеної судової практики, умисного невиконання обов'язків або грубих порушень. Найпоширенішими моделями дисциплінарних органів в переважній більшості країн ЄС, які є незалежними від виконавчої та законодавчої влади є спеціалізованими дисциплінарними складами при Вищих радах суддівства, або окремі дисциплінарні суди чи комісії з істотною участю суддів, обраних своїми колегами. Досить важливим є те, що процедура дисциплінарного провадження повинна відповідати вимогам ст. 6 ЄКПЛ. У 2024 році останні рекомендації Консультативної ради європейських суддів, відображені у Висновку № 27 (2024) про дисциплінарну відповідальність суддів підкреслюють посилення захисту суддів від політичного тиску через дисциплінарні механізми, водночас наголошуючи на необхідності ефективної підзвітності для підтримання довіри суспільства до судової влади. Отже, дисциплінарна відповідальність суддів у країнах ЄС розглядається не як інструмент покарання чи політичного контролю, а як механізм забезпечення належного виконання професійних обов'язків і підтримання високих стандартів суддівської етики та ефективності правосуддя. Водночас ключовим залишається

принцип: сильна суддівська незалежність є передумовою, а не перешкодою для справедливої дисциплінарної відповідальності. На нашу думку, ці підходи можуть слугувати важливим орієнтиром для вдосконалення національного законодавства в контексті європейської інтеграції, особливо з огляду на необхідність уникнення зловживань дисциплінарними процедурами для тиску на суддів.

3. Проведений аналіз засвідчив, що інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні залишається одним із найбільш проблемних елементів судової реформи, попри суттєвий прогрес, досягнутий після 2023–2024 років (відновлення повноцінної роботи Вищої ради правосуддя, запуск Служби дисциплінарних інспекторів, прийняття низки уточнювальних законів. Серед основних системних проблем реалізації дисциплінарної відповідальності слід виокремити: недостатню нормативну визначеність та надмірну узагальненість низки підстав притягнення до відповідальності, що створює ризики неоднакового правозастосування та потенційного тиску на суддів; значну кількість безпідставних скарг, що перевантажує дисциплінарну систему та відволікає ресурси від розгляду реальних порушень; недостатню пропорційність застосовуваних стягнень тяжкості проступку та послідовність практики ВРП і судів касаційної інстанції; проблеми балансу між необхідністю притягнення до відповідальності та гарантіями суддівської незалежності, що неодноразово відзначалися у висновку Венеційської комісії CDL-AD(2025)044 та практиці ЄСПЛ; варто посилювати якість дисциплінарного провадження в окремих категоріях справ, особливо це стосується системного порушення строків розгляду справ, несистемного використання матеріалів кримінальних проваджень як доказів тощо.

ВИСНОВКИ

В процесі порівняльно-правового дослідження національних та міжнародних стандартів дисциплінарної відповідальності суддів, ми прийшли до наступних висновків:

1. Підсумовуючи проведений аналіз, можна констатувати, що проблематика дисциплінарної відповідальності суддів як спеціального виду юридичної відповідальності залишається однією з найбільш досліджуваних і водночас дискусійних у сучасній українській правовій доктрині. Значний масив вітчизняних та зарубіжних праць наукових праць присвячено сутності та правовій природі дисциплінарної відповідальності суддів, співвідношенню її з принципом незалежності суддів; міжнародним стандартам, окремим елементам складу дисциплінарного проступку, видам дисциплінарних стягнень та процедурі дисциплінарного провадження. При цьому слід констатувати, що існує достатньо ґрунтовне теоретичне осмислення загальних засад юридичної відповідальності суддів, активно вивчаються окремі проблемні аспекти дисциплінарної відповідальності суддів. При цьому, на жаль, низка важливих питань залишається недостатньо розробленою або дискусійною, насамперед, чітке розмежування судової помилки та дисциплінарного проступку (особливо щодо істотного порушення норм матеріального або процесуального права), ступінь деталізації оціночних категорій у переліку підстав дисциплінарного правопорушення та їх аналізу з позицій міжнародних стандартів, недостатній порівняльно-правовий аналіз моделей дисциплінарної відповідальності в країнах з високим рівнем довіри до судів. Таким чином, хоча теоретична база щодо дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності є достатньою, комплексне системне осмислення її сучасного стану з урахуванням останніх змін законодавства, що відбулись протягом 2023-2025 років, практики Вищої ради правосуддя та рішень Європейського суду з прав людини потребує подальшого поглибленого дослідження.

2. Дисциплінарна відповідальність суддів є невід'ємним елементом системи стримувань і противаг у судовій владі, що забезпечує баланс між

конституційними принципами незалежності суддів та необхідністю їхньої підзвітності суспільству. Разом з тим її ефективність і легітимність безпосередньо залежать від чіткості законодавчого регулювання, незалежності дисциплінарних органів та дотримання процесуальних гарантій. Україна зараз на шляху європейської інтеграції, тому дисциплінарна відповідальність судді, її підстави та процедури мають відповідати стандартам Європейського Союзу. Саме ці питання потребують подальшого теоретичного осмислення та вдосконалення в межах реформування судової системи України.

3. Місце конституції в інституті юридичної відповідальності є визначальним і незамінним: вона одночасно є фундаментом, мірилом конституційності та головною гарантією того, що відповідальність буде справедливою, законною та гуманною. Вона визначає фундаментальні принципи, на яких ґрунтується вся система юридичної відповідальності (законність, верховенство права, невідворотність покарання, пропорційність, заборона зворотної дії законів, що погіршують становище особи тощо), а також встановлює межі можливого державного примусу. У світлі міжнародних стандартів (Всесвітня декларація людських прав, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р., Європейська конвенція з прав людини, практика Європейського суду з прав людини, висновки Венеціанської комісії) роль конституції набуває ще більшої ваги. Сучасний конституціоналізм вимагає, щоб національна конституція не лише декларувала права, а й забезпечувала їх ефективний захист через: принцип юридичної визначеності та передбачуваності норм; заборону надмірного та непропорційного втручання у права; відповідність санкцій тяжкості правопорушення; наявність незалежного судового контролю за застосуванням заходів примусу.

Таким чином, Конституція не є просто одним із джерел регулювання юридичної відповідальності, саме через верховенство Конституції та її відповідність міжнародним стандартам у правовій державі досягається баланс між необхідністю притягнення до відповідальності та захистом людини від зловживань владою. Будь-яке відхилення від конституційних принципів або

ігнорування міжнародних зобов'язань призводить до послаблення легітимності всієї системи юридичної відповідальності.

4. Дисциплінарне провадження поєднує елементи публічного інтересу (захист авторитету судової влади, прокуратури, адвокатури та довіри суспільства) з необхідністю максимального забезпечення незалежності та неупередженості особи, щодо якої ведеться провадження. Сучасні підходи до стадій дисциплінарного провадження суддів зазвичай включають такі основні етапи: попереднє вивчення та перевірка прийнятності скарги та наявності підстав; відкриття або відмова у відкритті дисциплінарної справи; підготовка справи до розгляду по суті; розгляд справи по суті; прийняття рішення; стадія оскарження та виконання рішення.

Міжнародні стандарти встановлюють жорсткі вимоги до таких процедур, спрямовані на баланс між підзвітністю суддів та гарантіями їхньої незалежності: дисциплінарна відповідальність має ґрунтуватися виключно на чітко визначених законом підставах; процедура повинна бути незалежною, неупередженою та відокремленою від політичного впливу; обов'язкове дотримання права на справедливий розгляд; пропорційність покарання тяжкості проступку; публічність розгляду; незалежність органу, що здійснює дисциплінарне провадження; заборона використання дисциплінарного механізму для тиску на суддів через зміст прийнятих рішень. Таким чином, дисциплінарне провадження є інструментом забезпечення якості правосуддя та професійної доброчесності. Міжнародні стандарти вимагають, щоб національне регулювання максимально захищало незалежність суддів від свавільного чи політично мотивованого переслідування, водночас гарантуючи ефективну реакцію на реальні дисциплінарні порушення. Саме дотримання цих принципів є ключовим критерієм відповідності системи дисциплінарної відповідальності демократичним стандартам верховенства права.

5. Практика Європейського суду з прав людини сформувала низку стійких принципів, які визначають межі допустимого втручання в статус судді через дисциплінарні механізми та водночас забезпечують захист незалежності

судової влади. Незалежність суддів як ключова цінність, оскільки дисциплінарна відповідальність не може використовуватися як інструмент тиску на суддів чи покарання за зміст ухвалених ними рішень, тлумачення норм права чи оцінку доказів за винятком випадків умисного викривлення права або грубої недбалості, що межує з свавіллям. Суд неодноразово підкреслював, що суддівська незалежність є не привілеєм, а необхідною умовою функціонування демократичного правосуддя. Вимога чіткості та передбачуваності підстав відповідальності передбачає, що формулювання підстав дисциплінарних проступків повинні бути достатньо чіткими та конкретними. Надто широкі та розмиті формулювання створюють ризик свавілля та порушують принцип правової визначеності, що є складовою ст. 8 та ст. 10 Конвенції в контексті суддівських справ. Повний обсяг гарантій справедливого судового розгляду (ст. 6 Конвенції), згідно з яким дисциплінарні провадження проти суддів, особливо ті, що можуть призвести до звільнення з посади, повинні відповідати вимогам цивільного аспекту ст. 6 Конвенції (а в деяких випадках і кримінального, якщо санкція має виражену каральну мету). Це включає: незалежність і неупередженість дисциплінарного органу; право судді бути вислуханим, ознайомитися з усіма матеріалами, користуватися правовою допомогою; змагальність процедури; вмотивованість рішення; можливість повноцінного судового оскарження рішення по суті (включаючи перегляд фактичних обставин). Пропорційність покарання передбачає застосовувані санкції мають бути пропорційними тяжкості вчиненого проступку. Звільнення з посади є крайньою та винятковою мірою, яка може застосовуватися лише за наявності серйозних, систематичних або умисних порушень, що суттєво підривають довіру до судової системи. Захист свободи вираження поглядів суддів передбачає законне здійснення суддями права на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції), зокрема критика судової системи, висловлювання щодо реформ, професійні дискусії, не повинно тягнути за собою дисциплінарну відповідальність, якщо не переходить у відверте приниження чи наклеп. Недопустимість автоматичного покарання за рішення, визнані порушенням

Європейської конвенції з прав людини передбачає, що сам факт встановлення порушення Конвенції у рішенні національного суду не є автоматичною підставою для дисциплінарного провадження проти судді, який ухвалював це рішення. Для притягнення до відповідальності необхідне доведення умислу або грубої недбалості з боку конкретного судді. Отже, практика ЄСПЛ встановлює чіткий баланс: дисциплінарна відповідальність суддів є необхідним інструментом підтримання якості правосуддя та суспільної довіри до судової влади, але вона не повинна перетворюватися на механізм політичного чи адміністративного контролю за суддівським корпусом. Будь-яке відхилення від зазначених принципів несе ризик визнання дисциплінарного втручання порушенням Конвенції, насамперед статей 6, 8 та 10. Ці стандарти залишаються орієнтиром для національних законодавців і дисциплінарних органів у всіх державах-учасниках Конвенції.

6. Система дисциплінарної відповідальності суддів у країнах Європейського Союзу характеризується прагненням знайти баланс між двома фундаментальними принципами: підзвітністю судді та гарантіями їхньої незалежності. Аналіз національних моделей країн-членів ЄС, а також рекомендацій ключових європейських органів (Консультативної ради європейських суддів, Венеціанської комісії, практики Суду Європейського Союзу та ЄСПЛ) дозволяє зробити такі основні висновки, що у більшості держав ЄС дисциплінарна відповідальність суддів чітко врегульована законом, а підстави для притягнення до відповідальності сформульовані з достатньою конкретністю, щоб забезпечити передбачуваність і запобігти зловживанням. Європейський стандарт чітко забороняє притягати суддів до дисциплінарної відповідальності за зміст судових рішень, тлумачення норм права, оцінку доказів чи відхід від усталеної судової практики, умисного невиконання обов'язків або грубих порушень. Найпоширенішими моделями дисциплінарних органів в переважній більшості країн ЄС, які є незалежними від виконавчої та законодавчої влади є спеціалізованими дисциплінарними складами при Вищих радах суддівства, або окремі дисциплінарні суди чи комісії з істотною участю

суддів, обраних своїми колегами. Досить важливим є те, що процедура дисциплінарного провадження повинна відповідати вимогам ст. 6 ЄКПЛ (право на справедливий судовий розгляд), що передбачає право судді на повноцінний захист, на ознайомлення з матеріалами, на представництво, на оскарження рішення в судовому порядку. У 2024 році останні рекомендації Консультативної ради європейських суддів, відображені у Висновку № 27 (2024) про дисциплінарну відповідальність суддів підкреслюють посилення захисту суддів від політичного тиску через дисциплінарні механізми, водночас наголошуючи на необхідності ефективної підзвітності для підтримання довіри суспільства до судової влади. Отже, дисциплінарна відповідальність суддів у країнах ЄС розглядається не як інструмент покарання чи політичного контролю, а як механізм забезпечення належного виконання професійних обов'язків і підтримання високих стандартів суддівської етики та ефективності правосуддя. Водночас ключовим залишається принцип: сильна суддівська незалежність є передумовою, а не перешкодою для справедливої дисциплінарної відповідальності. На нашу думку, ці підходи можуть слугувати важливим орієнтиром для вдосконалення національного законодавства в контексті європейської інтеграції, особливо з огляду на необхідність уникнення зловживань дисциплінарними процедурами для тиску на суддів.

7. Проведений аналіз засвідчив, що інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні залишається одним із найбільш проблемних елементів судової реформи, попри суттєвий прогрес, досягнутий після 2023–2024 років (відновлення повноцінної роботи Вищої ради правосуддя, запуск Служби дисциплінарних інспекторів, прийняття низки уточнювальних законів. Серед основних системних проблем реалізації дисциплінарної відповідальності слід виокремити: недостатню нормативну визначеність та надмірну узагальненість низки підстав притягнення до відповідальності (зокрема, формулювання на кшталт «порушення присяги», «істотне порушення норм процесуального права», «поведінка, що порочить звання судді та може зашкодити авторитету правосуддя»), що створює ризики неоднакового

правозастосування та потенційного тиску на суддів; значну кількість безпідставних скарг, що перевантажує дисциплінарну систему та відволікає ресурси від розгляду реальних порушень; недостатню пропорційність застосовуваних стягнень тяжкості проступку та послідовність практики ВРП і судів касаційної інстанції; проблеми балансу між необхідністю притягнення до відповідальності та гарантіями суддівської незалежності, що неодноразово відзначалися у висновку Венеційської комісії CDL-AD(2025)044 та практиці ЄСПЛ; варто посилювати якість дисциплінарного провадження в окремих категоріях справ, особливо це стосується системного порушення строків розгляду справ, несистемного використання матеріалів кримінальних проваджень як доказів тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверочкіна Т.В., Білоус-Осінь Т.І. Співвідношення дисциплінарної та адміністративної відповідальності. *Юридичний науковий електронний журнал* №1/2023. С. 655-657
2. Баулін Ю. В. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення. Донецьк: ПП «ВД «Кальміус», 2013. 424 с.
3. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеська національна юридична академія. Одеса, 2004. 187 с.
4. Висновок КРЄС № 27 (2024) про дисциплінарну відповідальність суддів. ССЈЕ(2024)5. Страсбург, 6 грудня 2024 року. URL: https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/ccje_opinion_no._27_2024_uk_30.01.2025_2757-0054-0428.33_2761-9330-6380._002.pdf
5. Герасимчук С.С. Шляхи удосконалення інституту дисциплінарної відповідальності судді. *Держава та регіони. Серія: Право*, 2020 р., № 3 (69) том 2. С. 159-163
6. Гермак К.О. Висновки КРЄС як стандарти належного дисциплінарного провадження стосовно судді. *Конституційні засади належної правової процедури: виклики євроінтеграції: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2025р., Чернівці)/* редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С.210-214
7. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у країнах Європи. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024р., Чернівці)/* редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2024. С. 100-104
8. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у сучасній правовій системі: процесуальні аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №4 С. 669-673
9. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальності суддів: аналіз судової практики. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні:*

Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023.С. 114-117 95-98

10. Гермак К.О. Дисциплінарні рішення вищої ради судочинства Франції. Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: *Матеріали VII Міжнародного правничого форуму, 28 травня 2024 р., м. Чернівці/* Уклад. І.В. Ковбас, І.І. Бабін, О.І. Ющик, І.Ж. Торончук, П.І. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2024. С. 215-217

11. Гермак К.О. Європейські стандарти дисциплінарної відповідальності суддів та інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Topical Issues of Procedural Law in Ukraine: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2025.p.* 186-199

12. Гермак К.О. Посилення процесуального захисту суддів: практика Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал №3/2025.* С. 447-450.

13. Гермак К.О. Практика Європейського суду з прав людини у справах щодо дисциплінарної відповідальності суддів. *Ерліхівський журнал №14/2025.* С. 21-25.

14. Гермак К.О. Проблематика дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності. *Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р.* Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 158-160

15. Гермак К.О. Удосконалення процедури дисциплінарної відповідальності судді у світлі справедливого судового розгляду. *Галицькі студії: юридичні науки №7-8/2024.* С.10-14.

16. Гончаренко О. В. Актуальні питання притягнення суддів до відповідальності (частина перша). *Вісник Вищої ради юстиції.* 2011. № 1. С. 77–92.

17. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2024 році. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/analiz_za_2024_rik_.pdf

18. Інформаційно-аналітичний звіт про діяльність Вищої ради правосуддя у 2025 році. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/file/analiz_za_2025_rik_oryginal.doc.pdf
19. Мелех Л.В. Трагування дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ* №3/2018. С. 177-184
20. Овчаренко О.М. Юридична відповідальність суддів: питання теорії і практики. Автореф. дис.: 12.00.10. Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2018. 42 с.
21. Польовий О.Л. Гарантії суддівської незалежності при притягненні суддів до юридичної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 221 с.
22. Ріхтер, В. В. (2020). Дисциплінарна відповідальність суддів в Україні: адміністративно-правова сутність. *Юридична наука*, 2(5(107)), 67–73.
23. Рішення Другої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя № 1199/2дп/15-23 від 06.12.2023 URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/42203>
24. Рішення Третьої дисциплінарної палати Вищої ради правосуддя № 1348/3дп/15-23 від 20.12.2023 URL: <https://hcj.gov.ua/doc/doc/42695>
25. Собакарь А.О. Дисциплінарна відповідальність як різновид юридичної відповідальності державних службовців. *Юридичний науковий електронний журнал* №3/2023. С.608-611
26. Справа «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_c71#Text
27. Узагальнення дисциплінарної практики Дисциплінарних палат Вищої ради правосуддя (щодо розгляду дисциплінарних справ стосовно суддів за 2023 рік) оприлюднено відповідно до рішення Вищої ради правосуддя від 27 червня 2024 року № 1998/0/15-24. URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/uzagalnennya_rozglyad_dyscyplinarnyh_sprav.docx

28. Acțiune disciplinară formulată de un judecător. Principiul imparțialității și independenței, competența inspectorilor judiciari. Recurs cu privire la o hotărâre administrativ-jurisdicțională (NCPC, NCPP, Legea nr. 303/2004) URL: <https://www.universuljuridic.ro/actiune-disciplinara-formulata-de-un-judecator-principiul-impartialitatii-si-independentei-competenta-inspectorilor-judiciari-recurs-cu-privire-la-o-hotarare-administrativ-jurisdictionala-ncpc/>

29. Affaire Cotoră c. Roumanie. Requête no 30745/18 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-222314>

30. Affaire Kozan c. Turquie. Requête no 16695/19 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-215925>

31. Analiza legislației și practicii privind răspunderea disciplinară a judecătorilor 2015-2016 URL: https://crjm.org/wp-content/uploads/2016/11/CRJM_2016.11-DPP-Raspundere-disciplinara_fin.pdf

32. Avis n° 27 du CCJE (2024) sur la responsabilité disciplinaire des juges. URL: <https://rm.coe.int/avis-n-27-2024-du-ccje/1680b2ca80>

33. Belu Magdo M.-L.. Răspunderea disciplinară în sistemul general al legislației muncii. În Revista română de dreptul muncii, nr. 1/2005, pp. 58-66

34. Bojańczyk A., Opinia do projektu ustawy o postępowaniu dyscyplinarnym wobec osób wykonujących niektóre zawody prawnicze z 14 sierpnia 2007 r., zob.: [http://orka.sejm.gov.pl/IEKSBAS.nsf/0/C125728000417C20C125734600430931/\\$file/i1743-07.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/IEKSBAS.nsf/0/C125728000417C20C125734600430931/$file/i1743-07.pdf)

35. Bulai C. Manual de drept penal. Partea generală, Ed. All Beck, București, 1997, 655 p.

36. Burgoa O., Ignacio, Derecho constitucional mexicano, 12a. ed., México, Porrúa, 1999, p. 819.

37. C-689/13 Puligienica Facility Esco SpA (PFE), C-188/10 i C-189/10 Melki i Abdeli; C-173/09 Elchinov; C-283/16 M.S., C-5/14 Kernkraftwerke.

38. Case Baka v. Hungary. Application no. 20261/12 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-163113>

39. Case of Ramos Nunes de Carvalho e Sá v. Portugal. Applications nos. 55391/13, 57728/13 and 74041/13 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-187507>

40. Case of Żurek v. Poland. Application no. 39650/18 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-217705>

41. Case Suren Antonyan v. Armenia. Application no. 20140/23 URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-240206>

42. Castán Tobeñas, J. (1951). Poder Judicial e independencia judicial. Madrid: Instituto Editorial Reus.

43. Cauza Camelia Bogdan împotriva României (Cererea nr. 36889/18), Hotărâre din 20 octombrie 2020, online, citat 22.04.2022, URL: <http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/2021/02/Camelia-Bogdan-impotriva-Romaniei.pdf>.

44. Cauza Donev c. Bulgariei, Hotărârea din 26 octombrie 2021, devenită definitivă la 26.01.2022, URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-212697>.

45. CC, no 99-419 DC, 9 novembre 1999, Loi relative au pacte civil de solidarité, commentaire de N. Molfessis, « La réécriture de la loi relative au PACS par le Conseil constitutionnel », JCP G, 2000, I, 210 ; G. VINEY, « Responsabilité civile », JCP G, 2000, I, 280.

46. CCJE Opinion No. 18 (2015), para 20.

47. CCJE Opinion No. 3 (2002), para 77; cf. as regards the application of the principle of proportionality, Recommendation CM/Rec(2010)12, para 69; Venice Commission CDL-AD(2014)039, para 72.

48. CDL-AD(2025)044-e Ukraine - Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on draft amendments on disciplinary procedures against judges, declarations of integrity, and other procedures, adopted by the Venice Commission at its 144th Plenary Session (Venice, 9-10 October 2025). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2025\)044-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2025)044-e)

49. CDL-AD(2025)044-e Ukraine - Joint Opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of

the Council of Europe on draft amendments on disciplinary procedures against judges, declarations of integrity, and other procedures, adopted by the Venice Commission at its 144th Plenary Session (Venice, 9-10 October 2025). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2025\)044-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2025)044-e)

50. CE, ass., 12 juill., 1969, l'Étang, rec. 388, RD publ. 1970. 387 note Waline.

51. CEPEJ Evaluation Report of European Judicial Systems, 2022 Evaluation Cycle (2020 data), p. 50. The irremovability of a judge does not mean that a judge may not be assigned a different task. The irremovability is a key element for upholding judicial independence, ECtHR, *Baka v Hungary* [GC], 23.6.2016, No. 20261/12, para 172; CCJE Opinion No. 1 (2001) paras 57-59.

52. Chelaru E., A. Baias, E. Chelaru, R. Constantinovici, I. Macovei (coordonatori), *Noul Cod civil. Comentariu pe articole*, Ed. C.H. Beck, București, 2012, p. 43-54.

53. Cour de justice de l'Union européenne (CJUE), 15 juillet 2021, C-791/19 - Commission c. Pologne (Régime disciplinaire des juges), ECLI:EU:C:2021:596 ; Cour européenne des droits de l'homme (CourEDH) *Grzęda c. Pologne* [GC], no 43572/18, 15 mars 2022.

54. CourEDH, *Denisov c. Ukraine* [GC], n° 76639/11, 25 septembre 2018, paragraphes 60-65. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-186216>

55. Danileț C., Filipe César Marques, *Acțiune împotriva Corupției în Republica Moldova*, Document ethnic, Inspekția judiciară din Republica Moldova, Analiză și propuneri privind legislația și practicile interne, citat 20.04.2022 URL: <https://rm.coe.int/eccd-aac-mld-tp6-judicialinspection-ro-/1680a43574>.

56. Decision no. 316, dated 14.09.2020 of the HJC.

57. Deleanu I., *Tratat de procedură civilă*, Volumul I, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 351-352.

58. Einen Überblick über das Disziplinarrecht der Richter gab in den Jahren 1961/1962 Schumacher, DRiZ 1961, 72 ff., 350 ff. und DRiZ 1962, 114 ff. Der

Aufsatz von Wagner, DRiZ 1957, 211 ff., behandelt die Rechtslage vor In-Kraft-Treten des DRiG

59. EuGH-Generalanwalt: Polnisches Gesetz über Disziplinarregelung für Richter verstößt gegen EU-Recht ULR: <https://www.jura.cc/rechtstipps/eugh-generalanwalt-polnisches-gesetz-ueber-disziplinarregelung-fuer-richter-verstoest-gegen-eu-recht/>

60. Fernandes J.M. Negreiros. Reflexões sobre a responsabilidade judicial no Estado de Direito contemporâneo. Revista Jus Navigandi, ISSN 1518-4862, Teresina, ano 17, n. 3279, 23 jun. 2012. URL: <https://jus.com.br/artigos/22067>.

61. Gârbuleț I., Coțovanu P.A., Abaterile disciplinare ale magistraților. (I) Manifestările care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției, săvârșite în exercitarea sau în afara exercitării atribuțiilor de serviciu, pe www.juridice.ro

62. Gârbuleț I., Răspunderea disciplinară a executorului judecătoresc, Revista română de executare silită nr. 1/2011, p.24-25

63. Gavrilenco N. Analiza comparativă a sistemelor de răspundere disciplinară a judecătorilor din Europa. In: Strategia Securității Uniunii Europene în contextul Metamorfozelor Relațiilor Internaționale, Ed. 2, 22 aprilie 2022, Chișinău. Chișinău: "Print-Caro" SRL, 2022, Vol.2, pp. 300-304.

64. Girard B., Responsabilité civile extracontractuelle et droits fondamentaux, op. cit., no 49 sqq.

65. Goré M., La responsabilité civile, pénale et disciplinaire des magistrats, vol. 11.3 Electronic journal of comparative law, (December 2007),

66. Graver H.P. Judging without Impunity: On the Criminal Responsibility of Authoritarian Judges Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice • Volume 4, Issue 1, 2016, online, citat 16.04.2022 URL: <https://www.legal-tools.org/doc/70d29c/pdf/>

67. Gudowska-Natanek E., Formalne prawo odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziów sądów powszechnych, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2018, nr 1, s. 153–170.

68. Hermak K. Interpretarea principiului separației puterilor în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Закарпатські правові читання. Сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний та міжнародно-правовий аспекти :Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, м.Ужгород, 26–27 квітня 2024р.Львів –Торунь : Liha-Pres,2024. С. 304-305

69. Hermak K. Problemele de studiere a răspunderii disciplinare a judecătorilor ca tip de responsabilitate juridică. Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 506-508

70. Hermak K.O. Subiecții examinării plângerilor disciplinare împotriva judecătorilor: analiza juridică internațională. Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С. 30-33.

71. Hotărârea Curții Europene (Marea Cameră) din 15 iulie 2021 emisă În cauza C 791/19, având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii de către Polonia a obligațiilor formulată în temeiul articolului 258 TFUE, online, citat 22.04.2022, URL: <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=244185&pageIndex=0&doclang=RO&mode=lst&dir=&occ=first&cid=9024557>.

72. Informacja o działalności Rzecznika Praw Obywatelskich w 2007 r., z uwagami o stanie przestrzegania wolności i praw człowieka i obywatela (druk sejmowy nr 445), [https:// www.rpo.gov.pl/pl/content/wyst%C4%85pienie-rpo-janusza-kochanowskiego-13-06-2008-informacja-roczna-za-rok-2007](https://www.rpo.gov.pl/pl/content/wyst%C4%85pienie-rpo-janusza-kochanowskiego-13-06-2008-informacja-roczna-za-rok-2007)

73. Iorga E., Fusu-Plaiasu G., Moraru A., Ghid pentru procedurile de sesizare a neregulilor în procesul de achiziții publice și sesizarea conflictelor de interese, a incompatibilităților, faptelor de corupție și îmbogățirii ilicit, pe www.crj.ro

74. Kremens K., Model postępowania dyscyplinarnego wobec prokuratorów – wybrane zagadnienia, „Białostockie Studia Prawnicze” 2017, vol. 22, nr 1, s. 35–44.

75. Lapouble Jean-Christophe. Les décisions disciplinaires du Conseil supérieur de la magistrature vues par le Conseil d'État. Les Cahiers de la Justice 2020/3 N° 3. URL: <https://shs.cairn.info/revue-les-cahiers-de-la-justice-2020-3-page-505?lang=fr>

76. Legea № 178 din 25-07-2014 cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor URL: <https://www.legis.md/cautare/downloadpdf/144930>

77. Mitrache C., Dreptul penal român. Partea generală, București: Casa de editură și presă Șansa S.R.L., 1997, 317 p.

78. Mitrache C., Drept penal român. Partea generală. Ediția a VII-a revăzută și adăugită, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 122.

79. Molfessis N., «La réécriture de la loi relative au PACS par le Conseil constitutionnel », JCP G, 2000, I, 210

80. Opinion № 27 (2024) on the disciplinary liability of judges. URL: https://images.processopenaleegiustizia.it/f/sentenze/documento_Og73B_ppg.pdf

81. Popa I., Tratat privind profesia de magistrat în România, Ed. Universul Juridic, București, 2007, p. 334.

82. Projekt ustawy z 29 sierpnia 2012 r. wniesiony przez klub poselski Solidarnej Polski (druk sejmowy nr 1048), URL: [http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/Projekty/7-020-547-2013/\\$file/7-020-547-2013.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/Projekty/7-020-547-2013/$file/7-020-547-2013.pdf)

83. Quatrième cycle d'évaluation du GRECO : prévention de la corruption en ce qui concerne les membres du parlement, les juges et les procureurs, Rapport de conformité intérimaire sur la Pologne 2021, paragraphe 73. URL: <https://rm.coe.int/quatrieme-cycle-d-evaluation-prevention-de-la-corruption-des-parlement/1680a3efa9>

84. Rapport de la Commission de Venise sur l'indépendance du système judiciaire, 12-13 mars 2010, paragraphe 43.

85. Sorică I. Răspunderea disciplinară a angajaților. București: Wolters Kluwer, 2010, 256 p.
86. Szmulik B., *Pozycja ustrojowa Sądu Najwyższego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2008, s. 393.
87. Tawil, Guido Santiago, *La responsabilidad del Estado y de los magistrados y funcionarios judiciales por el mal funcionamiento de la administración de justicia*, 2a. ed., Buenos Aires, Depalma, 1993, p. 53
88. The CDCJ's Review of the Implementation of the Council of Europe Plan of Action on Strengthening Judicial Independence and Impartiality, paras 223-224; see also, more generally CCJE Opinion No. 1 (2001) and Opinion No. 6 (2004).
89. Țiclea Al., *Răspunderea disciplinară. Teorie și jurisprudență*, Ed. Universul Juridic, București, 2014, p. 37.
90. Țurcan S., Dulghieru D., *Garanțiile constituționale ale independenței și responsabilității judecătorilor în jurisprudența curții constituționale a Republicii Moldova*, Online, citat 18.04.22
91. Venice Commission CDL-AD(2014)039, para 72.
92. Venice Commission CDL-AD(2015)042, para 113; GRECO's Fourth Evaluation Round: corruption prevention in respect of members of parliament, judges and prosecutors: conclusions and trends (2017), p. 18.
93. Wróblewski M., *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach prawniczych z perspektywy RPO*, [w:] *Postępowania dyscyplinarne w wolnych zawodach...*, s. 14–17.

НАУКОВІ ПРАЦІ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у сучасній правовій системі: процесуальні аспекти. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №4 С. 669-673
2. Гермак К.О. Удосконалення процедури дисциплінарної відповідальності судді у світлі справедливого судового розгляду. *Галицькі студії: юридичні науки* №7-8/2024. С.10-14
3. Гермак К.О. Практика Європейського суду з прав людини у справах щодо дисциплінарної відповідальності суддів. *Ерліхівський журнал* №14/2025.
4. Гермак К.О. Посилення процесуального захисту суддів: практика Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал* №3/2025. С. 447-450

розділ монографії

5. Гермак К.О. Європейські стандарти дисциплінарної відповідальності суддів та інститут дисциплінарної відповідальності суддів в Україні. *Topical Issues of Procedural Law in Ukraine : Scientific monograph*. Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2025.p. 186-199

6. Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

7. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів: аналіз судової практики. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовтня 2023р., Чернівці)/* редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2023.С. 114-117
8. Hermak Kateryna. Interpretarea principiului separației puterilor în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. *Закарпатські правові читання. Сталій розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний*

та міжнародно-правовий аспекти :Матеріали XVI міжнародної науково-практичної конференції, м.Ужгород, 26–27 квітня 2024р.Львів –Торунь : Liha-Pres,2024. С. 304-305

9. Гермак К.О. Дисциплінарні рішення вищої ради судочинства Франції. *Права людини та публічне врядування в сучасних умовах: Матеріали VII Міжнародного правничого форуму, 28 травня 2024 р., м. Чернівці/ Уклад. І.В. Ковбас, І.І. Бабін, О.І. Ющик, І.Ж. Торончук, П.І. Крайній. Чернівці : Технодрук, 2024. С. 215-217.*

10. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у країнах Європи. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (31 жовтня 2024р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2024. С. 100-103.*

11. Hermak Kateryna. Problemele de studiere a răspunderii disciplinare a judecătorilor ca tip de responsabilitate juridică. *Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 506-508.*

12. Гермак К.О. Проблематика дисциплінарної відповідальності суддів як виду юридичної відповідальності. *Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. С. 158-160.*

13. Гермак К.О. Висновки КРЄС як стандарти належного дисциплінарного провадження стосовно судді. *Конституційні засади належної правової процедури: виклики євроінтеграції: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (13-14 червня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С.210-214.*

14. Hermak K.O. Subiecții examinării plângerilor disciplinare împotriva judecătorilor: analiza juridică internațională. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні: Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф.*

(31 жовтня 2025р., Чернівці)/ редкол.: О.В. Щербанюк та ін. - Чернівці: 2025. С. 30-33.

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. VII Міжнародній науково-практична конференція «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (27 жовтня 2023р., Чернівці), форма участі - очна з публікацією тез..
2. XVI міжнародній науково-практичній конференції «Закарпатські правові читання. Сталий розвиток та інституційна спроможність в умовах війни: національний та міжнародно-правовий аспекти» (м.Ужгород, 26–27 квітня 2024 р.), форма участі - дистанційна з публікацією тез.
3. VII Міжнародному правничому форумі (28 травня 2024 р., м. Чернівці), форма участі - дистанційна з публікацією тез.
4. VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні» (31 жовтня 2024р., Чернівці), форма участі - очна з публікацією тез.
5. XVII Міжнародній науково-практичній конференції (м. Ужгород, 25–26 квітня 2025 р.), «Закарпатські правові читання. Релокація в умовах екстраординарних правових режимів», форма участі - дистанційна з публікацією тез.
6. VIII Міжнародний правничий форум (м. Чернівці, 30 травня 2025 р.) «Права людини та публічне врядування», форма участі - дистанційна з публікацією тез.
7. Міжнародній науково-практичній конференції (13-14 червня 2025р.) «Конституційні засади належної правової процедури: виклики євроінтеграції», форма участі - очна з публікацією тез.
8. IX Міжнародній науково-практичній конференції (31 жовтня 2025р., Чернівці) «Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні», форма участі - очна з публікацією тез.

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

58012, м. Чернівці, вул. М. Коцюбинського, 2, тел./факс (0372) 584805,
lawfaculty@chnu.edu.ua

АКТ

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Катерини Олегівни Гермак на тему: «Дисциплінарна відповідальність
суддів: національні та міжнародні стандарти» в освітній процес
юридичного факультету Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Актуальність дисертаційного дослідження К.О. Гермак було розглянуто комісією у складі: заступниці декана юридичного факультету з питань забезпечення якості вищої освіти, кандидатки юридичних наук, асистентки кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства А.З. Маник, заступника декана з соціально-гуманітарної діяльності та іміджевої політики, кандидата юридичних наук, доцента кафедри приватного права О.Я. Орловського, кандидатки юридичних наук, доцентки кафедри процесуального права Л.А. Оскафійчук склали акт про те, що результати наукового дослідження на тему: «Дисциплінарна відповідальність суддів: національні та міжнародні стандарти» впроваджені в освітній процес юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Комісія розглянула наукові публікації:

1. Гермак К.О. Дисциплінарна відповідальність суддів у сучасній правовій системі: процесуальні аспекти. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. №4 С. 669-673

2. Гермак К.О. Удосконалення процедури дисциплінарної відповідальності судді у світлі справедливого судового розгляд. Галицькі студії: юридичні науки №7-8/2024. С.10-14

3. Гермак К.О. Практика Європейського суду з прав людини у справах щодо дисциплінарної відповідальності суддів. Ерліхівський журнал №14/2025. С. 21-25.

4. Гермак К.О. Посилення процесуального захисту суддів: практика Європейського суду з прав людини та Суду ЄС. Юридичний науковий електронний журнал №3/2025. С. 447-450

За результатами проведеної роботи комісією встановлено:

Дисциплінарна відповідальність суддів вимагає конституційних і правових реформ для її адаптації до потреб верховенства права, яке будується на основі повної незалежності та неупередженості суддів і на повному здійсненні основних прав усіх, з особливою увагою до належної правової процедури. Дисциплінарна відповідальність полягає в офіційному реагуванні на вчинення суддею дій, які компрометують його як суддю незалежно від того, вчинені вони в суді під час здійснення своїх повноважень чи поза судом.

Проаналізовано правові та практичні аспекти притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності на основі вивчення практики Вищої ради правосуддя стосовно дисциплінарних проступків суддів. Статус судді вимагає від нього не тільки особливого контролю за власною поведінкою, але й відповідних дій з боку держави, оскільки авторитет судової влади та його підтримка все ж таки є державною справою - судові рішення проголошуються ім'ям держави.

Ефективність функціонування судової системи залежить від різних факторів, одним з яких можна назвати дисциплінарну відповідальність. На

необхідність удосконалення правових та процедурних аспектів притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності неодноразово вказували доктринальні підходи вивчення даного питання, а також висновки міжнародних експертів. Вказівки на доцільність реформування системи дисциплінарної відповідальності суддів були зазначені й в рішенні Європейського суду з прав людини.

Передбачені національним законодавством підстави дисциплінарної відповідальності суддів за порушення норм матеріального і процесуального права мають і надалі залишатися в ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Теоретичні та практичні питання теми дисертації К.О. Гермак досліджувалися у межах плану науково-дослідної роботи кафедри процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича до наукової теми кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394) та «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449). Відповідно до наказу МОН є виконавцем державної теми «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (Наказ №61 від 09.02.2026 року).

Подане дисертаційне дослідження К.О. Гермак містять науково обгрунтовані теоретичні положення і практичні рекомендації для використання в освітньому процесі юридичного факультету, зокрема при викладанні тем: «Загальні європейські принципи незалежності суддів», «Європейське розуміння ефективного та справедливого судового процесу.», «Європейські стандарти організації роботи судів та суддівського самоврядування» з навчальної дисципліни ОП Право «Європейські стандарти судової діяльності».

А також у процесі підготовки навчально-методичних посібників, які можуть бути рекомендовані до вивчення під час самостійної роботи студентів та аспірантів.

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Декан юридичного факультету,
доктор юридичних наук, професор**

Віталій ГОРДЄЄВ

Заступниця декана юридичного факультету

з питань забезпечення якості вищої освіти,

кандидатки юридичних наук, асистентки

кафедри міжнародного права

та порівняльного правознавства

Альона МАНИК

Заступник декана з соціально-гуманітарної

діяльності та іміджевої політики,

кандидата юридичних наук,

доцент кафедри приватного права

Олег ЯРЛОВСЬКИЙ

кандидатки юридичних наук,

доцентки кафедри процесуального права

Людмила ОСТАФІЙЧУК